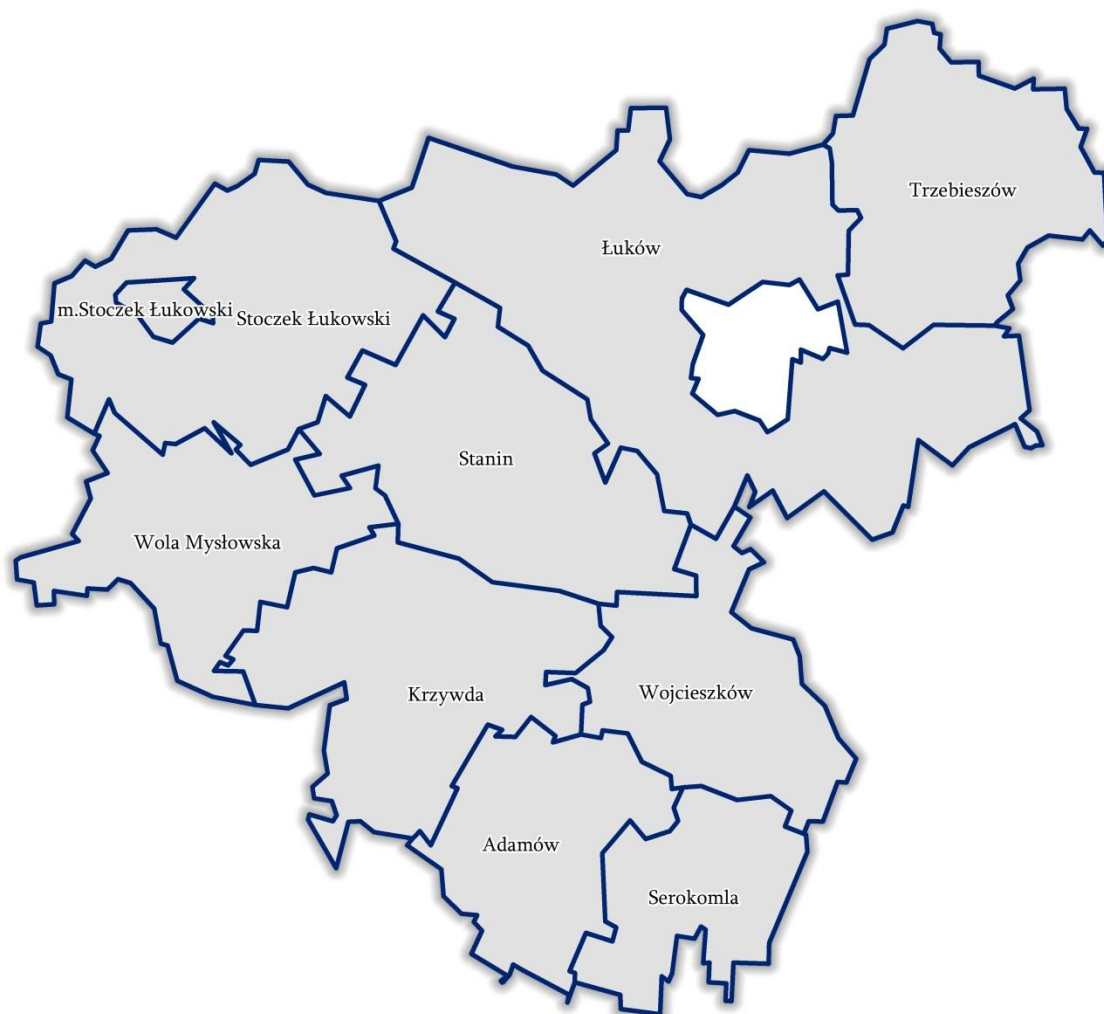

Załącznik nr 1 do Aneksu nr 11 do Umowy nr 00019-6933-UM0310021/15 z dnia 20 maja 2016 roku
w brzmieniu aktualnym - załącznik nr 1 do uchwały nr VII/17/2021 Zarządu z dnia 09 września 2021 r.

W brzmieniu pierwotnym - załącznik do Uchwały nr XVI/57/2015 Walnego Zebrania Członków
Lokalnej Grupy Działania „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” z dnia 29 grudnia 2015 r.
w sprawie przyjęcia przez Lokalną Grupę Działania „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI”
Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016 – 2023

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2016-2023 LGD „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI”

SPIS TREŚCI

I. Charakterystyka LGD	3
II. Partycypacyjny charakter LSR	9
III. Diagnoza – opis obszaru i ludności	15
IV. Analiza SWOT	20
V. Cele i wskaźniki	22
VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	43
VII. Plan działania	47
VIII. Budżet LSR.....	47
IX. Plan komunikacji.....	49
X. Zintegrowanie	50
XI. Monitoring i ewaluacja	54
XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	55
Wykaz wykorzystanej literatury	56
Załączniki do LSR	56
Załącznik nr 1. Procedura aktualizacji LSR	56
Załącznik nr 2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu	57
Załącznik nr 3. Plan działania	63
Załącznik nr 4. Budżet LSR	71
Załącznik nr 5. Plan komunikacji.....	72

I. CHARAKTERYSTYKA LGD

NAZWA LGD I FORMA PRAWNA

Lokalna Grupa Działania „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” jest stowarzyszeniem posiadającym osobowość prawną, działającym na podstawie ustaw:

- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2015 r., poz. 1393),
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2015, poz. 378) oraz
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wsparciu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2015, poz. 349).

Stowarzyszenie może używać nazwy skróconej LGD „RAZEM”. Dokumentem, który będzie realizowany przez Lokalną Grupę Działania „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” jest niniejsza Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2016-2023.

OBSZAR LGD

LGD „RAZEM” położone jest w północno-zachodniej części województwa lubelskiego. Obszar działania LGD obejmuje 1 358 km². Zamieszkuje go 78 568 mieszkańców. W skład LGD „RAZEM” wchodzi 10 jednostek samorządu terytorialnego powiatu łukowskiego: Adamów, Krzywda, Łuków, Serokomla, Stanin, Stoczek Łukowski, Miasto Stoczek Łukowski, Trzebieszów, Wojcieszków, Wola Mysłowska. Miasto Stoczek Łukowski i 9 gmin wiejskich graniczą ze sobą, tworząc tym samym zwarty geograficznie obszar.

Tabela 1 Dane identyfikacyjne gmin tworzących Lokalną Grupę Działania „RAZEM”

Gmina	Statut gminy	Liczba ludności (31.12.2013r.)	Powierzchnia [km ²]	Procent ludności
Adamów	wiejska	5824	99	7%
Krzywda	wiejska	10714	161	14%
Łuków	wiejska	17606	307	22%
Serokomla	wiejska	4134	77	5%
Stanin	wiejska	9875	161	13%
Stoczek Łukowski	miejska	2700	9	3%
Stoczek Łukowski	wiejska	8161	173	10%
Trzebieszów	wiejska	7531	141	10%
Wojcieszków	wiejska	7083	109	9%
Wola Mysłowska	wiejska	4940	121	6%

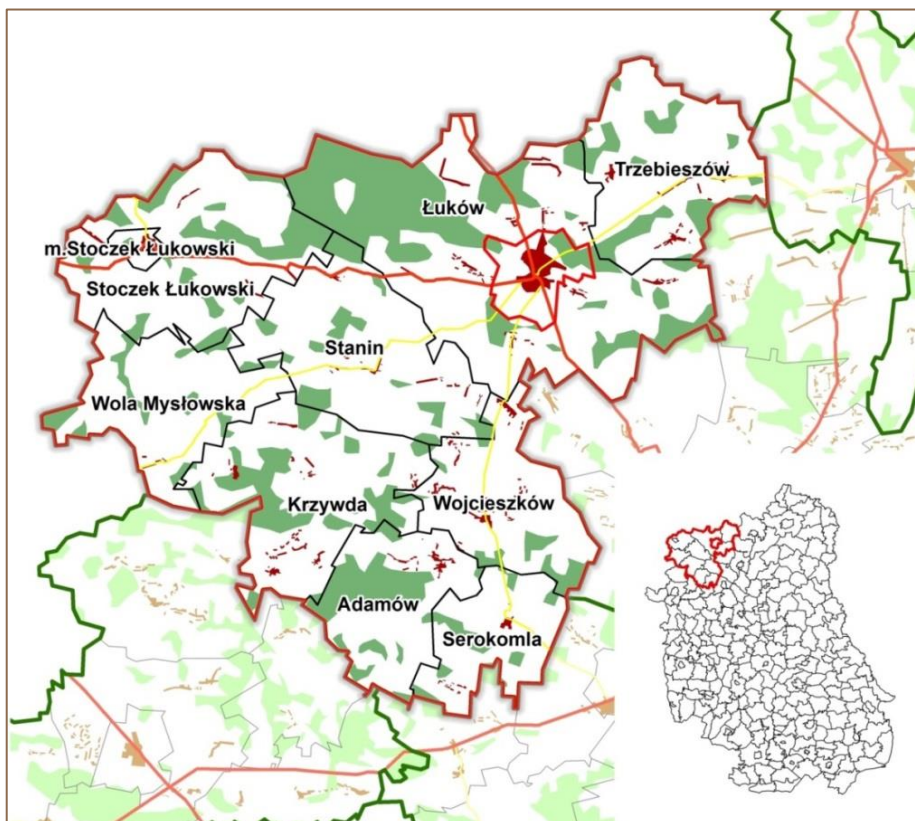
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS, 2013r.

Obszar działania LGD „RAZEM” jest spójnym pod względem przestrzennym, kulturowym, historycznym, społecznym i gospodarczym, o czym świadczy ścisła i wieloletnia współpraca wszystkich ww. gmin.

Lokalna Grupa Działania „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” jest doświadczonym Stowarzyszeniem. Od 2008 roku realizowała Lokalną Strategię Rozwoju w ramach podejścia LEADER w okresie programowania 2007-2013 (oś 4 PROW 2007-2013).

W nowym okresie programowania LGD „RAZEM” będzie kontynuować dotychczasową działalność, kładąc duży nacisk na rozwój turystyki opartej o wewnętrzny potencjał i przedsiębiorczość (w tym utrzymanie i utworzenie nowych miejsc pracy) oraz wzmocnianie kapitału społecznego na obszarze objętym LSR, w tym grup defaworyzowanych. W latach 2016-2023 będzie realizowała Lokalną Strategię Rozwoju w ramach podejścia LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w okresie programowania 2014-2020.

Ryc. 1 Lokalizacja LGD „RAZEM” w województwie lubelskim

Źródło: opracowanie własne

PROCES TWORZENIA PARTNERSTWA

Lokalna Grupa Działania „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” została zarejestrowana, jako stowarzyszenie 27 maja 2008 roku pod nr KRS 0000306857. Celem powstania LGD „RAZEM” było aktywizowanie ludności wiejskiej, wspieranie działań na rzecz rozwoju obszaru LGD, upowszechnienie i wymianę informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarze oraz promocją obszaru wiejskiego. Wymienione aspekty realizowane są poprzez wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju i propagowanie rozwoju w oparciu o zewnętrzne źródła finansowania (w tym EFRROW).

Grupa Inicjatywna LGD „RAZEM” uformowała się w wyniku spotkania zorganizowanego z inicjatywy Wójta Gminy Łuków Kazimierzy Goławskiej (koordynator przedsięwzięcia), które odbyło się 27 lipca 2007 roku w Stoczku Łukowskim. W spotkaniu uczestniczyli reprezentanci gmin wiejskich powiatu łukowskiego, miasta Stoczek Łukowski oraz przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego, którzy przybliżyli podejście i inicjatywę Leader. Podczas dyskusji wskazano główne aspekty łączące i wyróżniające obszar, m.in. historyczne i geograficzne. W sierpniu 2007 roku podjęto pracę nad pierwszą wersją statutu, a uczestnicy spotkania w Stoczku Łukowskim podpisali „Deklarację wspólnego działania” na rzecz aktywizacji obszarów wiejskich. We wrześniu i październiku 2007 roku odbyły się kolejne spotkania przygotowujące do zebrania założycielskiego (m.in. opracowanie statutu, nazwy stowarzyszenia), a w drugiej połowie listopada poprzez dostępne środki przekazu, tj. Internet, prasa, poinformowano społeczność lokalną powiatu łukowskiego o możliwości podjęcia działań na rzecz rozwoju lokalnej społeczności w tworzonej stowarzyszeniu. Zebranie Założycielskie odbyło się 5 lutego 2008 roku, na którym podjęto uchwałę o powołaniu Stowarzyszenia, przyjęciu Statutu oraz dokonano wyboru władz stowarzyszenia, w wyniku postanowienia Sądu o usunięciu nieprawidłowości Zebranie Założycielskie odbyło się ponownie 18 kwietnia 2008 roku. Od dnia rejestracji do 30 czerwca 2015 r. Stowarzyszenie funkcjonowało na obszarze 12 gmin (10 z terenu powiatu łukowskiego: Adamów, Krzywda, Łuków, Serokomla, Stanin, Miasto Stoczek Łukowski, Stoczek Łukowski, Trzebieszów, Wojcieszków, Wola Mysłowska oraz 2 z terenu powiatu ryckiego: Kłoczew i Nowodwór). Z dniem 1 lipca 2015 r. gminy z powiatu ryckiego zostały członkami LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej”.

DOTYCHCZASOWE STRATEGICZNE DZIAŁANIA LGD

LGD „RAZEM” realizując LSR na lata 2008-2015 skupiła się na rozwoju turystyki w oparciu o wewnętrzny potencjał obszaru zsięgowany w formie Szlaku Ziemi Łukowskiej. Działania te przyczyniły się do turystycznego wykorzystania walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych obszaru, rozwój działalności pozarolniczej oraz tworzenie nowych miejsc pracy, a także na podniesieniu atrakcyjności przestrzeni życia mieszkańców poprzez poprawę dostępu do infrastruktury społecznej i rozwijaniu aktywności lokalnej społeczności. Potwierdzeniem tego jest realizacja 196 projektów w ramach działań: Odnowa i rozwój wsi (34 zrealizowane operacje) i małych projektów (162 zrealizowane operacje). Wykorzystanie prawie 8,5 mln złotych pozwoliło na realizację operacji z zakresu:

Zakres zrealizowanych projektów	Liczba i kwota zrealizowanych operacji w ramach Małych projektów	Liczba i kwota zrealizowanych operacji w ramach Odnowa i rozwój wsi
Adaptacja świetlic wiejskich	41 (636 698,57 zł)	13 (2 779 163,00 zł)
Uporządkowanie przestrzeni publicznej	14 (22 7 607,15 zł)	11 (1 010 289,00 zł)
Budowa placów zabaw	11 (231 414,99 zł)	0 (0 zł)
Wybudowane i wyremontowane obiekty sportowe	1 (25 000,00 zł)	9 (1 888 588,00 zł)
Rozwój infrastruktury turystycznej	25 (370 602,47 zł)	0
Zakup strojów ludowych	6 (110 829,46 zł)	0
Odnowienie zabytków	4 (64 229,40 zł)	1 (164 000,00 zł)
Organizacja imprez promocyjno-kulturowych	40 (665 198,32 zł)	0 (0 zł)
Organizacja imprez turystycznych	5 (103 003,00 zł)	0 (0 zł)
Działania szkoleniowe	7 (87 988,78 zł)	0 (0 zł)
Utworzone strony internetowe	4 (61802,79 zł)	0
Opublikowane wydawnictwa i publikacje	4 (72 745,19 zł)	0
Razem	162 (2 657 120,12 zł)	34 (5 842 040,00 zł)

Źródło: Dane monitoringowe LGD

W zakresie *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* mieszkańcy LGD zakupili sprzęt i maszyny rolnicze, co skutkowało utworzeniem 11 miejsc pracy. W poprzednim okresie programowania zrealizowano 4 projekty z zakresu **Tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw**, których efektem było utworzenie 9 miejsc pracy. Wśród tych projektów była: *Budowa urzędzeń i budowli parku rozrywki, Budowa budynku handlowo-usługowego, Wzrost konkurencyjności firmy Handlowo-usługowej „ŻWIRKOP” poprzez rozbudowę zaplecza technicznego oraz zakup koparko-ładowarki.*

Realizacja powyższych operacji pozwoliła na wypracowanie rozwiązań w strategii, które wzmocniły osiągnięte rezultaty i jednocześnie stworzyły solidne podstawy do budowania aktywnego kapitału społecznego i rozwoju turystyki wykorzystującej lokalny potencjał.

Za najistotniejsze z punktu widzenia realizacji niniejszej Lokalnej Strategii Rozwoju należy wskazać projekty związane z rozwojem turystyki, do których należy opracowana inwentaryzacja walorów turystycznych, koncepcja tworzenia szlaku, zaprojektowanie i oznakowanie Szlaku Ziemi Łukowskiej oraz projekty promocyjne propagujące lokalną historię i kulturę:

- Koncepcja tworzenia Szlaku Ziemi Łukowskiej;
- Koncepcja rozwoju infrastruktury i promocji tworzonego Szlaku Ziemi Łukowskiej;
- Konferencja „Organizacja dalszych działań w tworzeniu Szlaku Ziemi Łukowskiej”;
- Akcja promocyjna walorów turystycznych obszaru LGD pod hasłem „POZNAJ PÓLNOCNY ZACHÓD WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO”;
- Konferencja pt. „Jak osiągnąć sukces w biznesie turystycznym na obszarze LGD „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI”;
- Konkurs na logo Szlaku Ziemi Łukowskiej;
- "Konno przez świat - Suleje 2011" Organizacja imprezy rekreacyjno-szkoleniowej z historią w tle;
- "Ślady przeszłości”;
- "Niech nas łączy historia”;
- Kleeberczycy walczyli - my pamiętamy - przekazując wychowujemy - organizacja i przeprowadzenie koncertu pieśni patriotycznej, pokazu kawalerskiego oraz wystawy "Wrześniowy szlak".

Szczególnie ważne są projekty związane z infrastrukturą produktu turystycznego Szlak Ziemi Łukowskiej, do których należą m.in.:

- Oznakowanie szlaku rowerowego na terenie wszystkich gmin członkowskich;
- Rozwój turystyki i rekreacji poprzez budowę infrastruktury turystycznej w miejscowości Krynka;
- Budowa małej infrastruktury turystycznej w miejscowości Dwornia;
- Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w miejscowości Dębowica;
- Gułów – atrakcyjne miejsce wypoczynku;
- Klimki – miejsce rekreacji.

Duży wpływ na rozwój omawianego obszaru miała realizacja projektów współpracy. Zrealizowano 3: KRAM (Kuźnia Regionalnych Artystów „MISTRZ”), NURT (Niezwyczajny Urok Rzek – Turystyka) oraz KADR (Krajobraz, architektura – dzieje regionu):

- Projekt współpracy KRAM realizowany był w partnerstwie 3 LGD z województwa lubelskiego: LGD „RAZEM” z siedzibą w Łukowie (koordynator projektu), LGD „Zapiecek” z siedzibą w Radzynie Podlaskim, LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej” z siedzibą w Rykach. Celem projektu było promowanie regionalnych artystów oraz ich produktów na terenie obszarów LGD. Grupą docelową projektu były organizacje pozarządowe oraz lokalni mieszkańcy. Rezultatami projektu są: wydany album promocyjno-informacyjny o lokalnych artystach i płyta CD z utworami grup śpiewaczych obszaru objętego projektem, przeprowadzenie warsztatów artystycznych, zorganizowany Przegląd Zespołów Artystycznych oraz Konferencja podsumowująca projekt pt. „Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla tożsamości i rozwoju kultury”.
- Projekt współpracy NURT realizowany był w partnerstwie 7 stowarzyszeń: LGD „Natura i Kultura” z siedzibą w Wiązownie (koordynator projektu), LGD Ziemi Mińskiej z siedzibą w Mińsku Mazowieckim, LGD – Forum Powiatu Garwolińskiego z siedzibą w Garwolinie, Związek Stowarzyszeń „Partnerstwo Zalewu Zegrzyńskiego” z siedzibą w Legionowie, LGD „Równiny Wołomińskiej” z siedzibą w Tłuszczu, LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej” z siedzibą w Rykach, LGD „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” z siedzibą w Łukowie. Celem projektu było poszerzenie wiedzy lokalnej społeczności oraz turystów na temat lokalnych rzek. Grupą docelową projektu byli lokalni mieszkańcy oraz nowo osiedleni mieszkańcy. Rezultatami projektu było przeprowadzenie konkursu fotograficznego oraz wydanie folderu - przewodnika NURT.
- Trzeci projekt współpracy KADR realizowany był w partnerstwie 3 stowarzyszeń: LGD „Zapiecek” z siedzibą w Radzynie Podlaskim (koordynator projektu), LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej” z siedzibą w Rykach, LGD „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI”. Celem projektu była ochrona dziedzictwa kulturowego regionu oraz promocja obszaru. Grupą docelową projektu były mieszkańcy obszaru oraz turyści, a w wyniku realizacji projektu wydano album pt. „Sacrum przydrożne”.

Każda ze zrealizowanych operacji przyczyniła się do poprawy atrakcyjności turystycznej w oparciu o Szlak Ziemi Łukowskiej oraz budowę kapitału społecznego w oparciu o lokalne dziedzictwo i współpracę międzygminną.

Przedsięwzięcia wskazane do realizacji w niniejszym opracowaniu opierają się o potencjał zbudowany w ramach poprzedniej LSR. Infrastruktura kultury i turystyki powstała w latach 2008-2015 będzie elementem komplementarnym z infrastrukturą powstałą w okresie 2016-2023. W tym okresie programowania Lokalna Strategia Rozwoju duży nacisk kładzie na zmobilizowanie istniejących już zasobów historycznych i kulturalnych (również tych będących elementem wsparcia w poprzednim okresie programowania).

DOŚWIADCZENIE KADR NIEZBĘDNE DO ZARZĄDZANIA LGD

W biurze LGD „RAZEM” zatrudnieni są pracownicy, którzy czuwają nad sprawną realizacją strategii jako bieżącą działalnością Stowarzyszenia. Stowarzyszenie zatrudnia wykwalifikowaną kadrę pracowników posiadających odpowiednie kompetencje i zasoby do wdrażania i aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju.

W regulaminie pracy biura dokonano szczegółowego podziału zadań (zakres obowiązków) pomiędzy pracowników LGD zajmujących stanowiska: Dyrektor Biura LGD, Specjalista ds. projektów i animacji, Specjalista ds. projektów i monitoringu, Specjalista ds. projektów i szkoleń oraz Księgową. **Wszyscy pracownicy biura (z wyjątkiem księgowej) posiadają niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych, którą nabyli m.in. w wyniku wdrażania i aktualizacji poprzedniej strategii (o zasięgu ponadlokalnym).** Potwierdzają to opisy poszczególnych stanowisk i podział obowiązków, które uwzględniają zdobytą wiedzę i doświadczenie. Wymagania na stanowiska są zgodne z wyznaczonymi obowiązkami, co pozwala osobom na poszczególnych stanowiskach na ich prawidłową realizację. Dyrektor Biura LGD zgodnie z zakresem swoich obowiązków kieruje działalnością biura LGD.

Jednym z priorytetowych elementów niniejszej strategii jest wsparcie grup defaworyzowanych poprzez animację lokalną i współpracę społeczną. W Regulaminie pracy biura są określone metody pomiaru animacji, a za ich wykonanie jest odpowiedzialny **Specjalista ds. rozwoju turystyki**. Do zadań **w zakresie animacji lokalnej i współpracy** należą:

- wzmocnienie sieci powiązań i kanałów komunikacyjnych pomiędzy różnymi grupami społecznymi w oparciu o metody komunikacji i partycypacji,
- włączenie grup defaworyzowanych do życia lokalnej społeczności i rozwoju gospodarczego obszaru LGD poprzez organizację warsztatów i szkoleń,
- aktywizacja społeczności lokalnej poprzez spotkania integracyjno-edukacyjne.

Metody aktywizacji środowiska lokalnego (**animacja lokalna i współpraca społeczna**) monitorowane będą w formie ankietyzacji przeprowadzanej na zorganizowanych spotkaniach, a także poprzez stronę internetową LGD. Wyniki i wnioski z przeprowadzonej ankietyzacji pozwolą w procesie ewaluacji na ocenę skuteczności i jakości przeprowadzonych zadań animacyjnych. Dodatkową metodą pomiaru będzie lista obecności uczestników spotkań i innych działań animacyjnych.

Osoby reprezentujące stanowiska: Specjalista ds. projektów i szkoleń oraz Specjalista ds. projektów i monitoringu są odpowiedzialne za **prowadzenie doradztwa dla beneficjentów** LGD w ramach: przygotowania, realizacji i rozliczania projektów w ramach LSR. **Na podstawie karty doradztwa, która będzie wypełniana przez osobę objętą doradztwem, po jego udzieleniu oraz w ramach corocznej ankietyzacji beneficjentów w ramach monitoringu będzie możliwe określenie jego jakości i ilości.** W ankiecie zawarte będą pytania obejmujące skuteczność oraz trafność doradztwa, co będzie miało bezpośredni wpływ na środki pozyskane przez beneficjentów i realizację operacji, np. *Proszę ocenić na ile udzielone doradztwo było dostosowane do Pana/i potrzeb i oczekiwań (w skali od 1 do 6, gdzie 1-bardzo słabe, a 6-bardzo wysokie), Czy dzięki wiedzy zdobytej podczas udzielonego doradztwa zwiększyła się Pana/i motywacja do pozyskania środków unijnych?* Karta doradztwa będzie zawierała również elementy obejmujące przedmiot doradztwa, a także zadowolenie osoby korzystającej z doradztwa umożliwiające jego ogólną ocenę.

Mając na uwadze konieczność zapewnienia wysokiego poziomu merytorycznego działań LGD „RAZEM” opracowano Plan szkoleń na okres 2016-2023 pracowników biura LGD i członków organu decyzyjnego. Zaproponowane szkolenia wpłyną na zwiększenie kompetencji pracowników biura jak i członków Rady i poprawią jakość wykonywanych obowiązków.

Plan szkoleń dla pracowników biura i członków Rady stanowi załącznik do Regulaminu Pracy Biura LGD „RAZEM”.

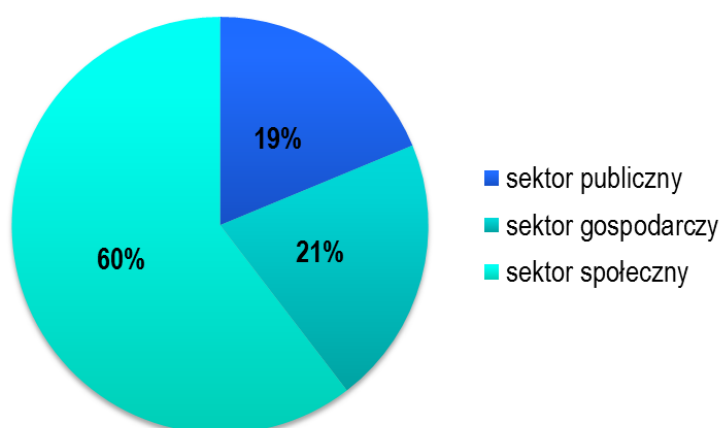
Elementem bardzo usprawniającym proces wdrażania operacji, kontakty z beneficjentami i prowadzenie polityki informacyjno-promocyjnej jest stała współpraca pracowników Biura z tzw. koordynatorami gminnymi LGD (w każdej z gmin członkowskich), którzy pozostają w ścisłym kontakcie z Biurem LGD i ze swoimi odpowiednikami w pozostałych gminach. Doświadczenia ostatnich 7 lat jednoznacznie wskazują, że jest to doskonale rozwiązanie, które nie tylko przyczyniło się do stworzenia trwałego, sprawnego kanału przepływu informacji na linii LGD – gminy, ale także pomiędzy gminami członkowskimi. Wszystko to powoduje, że praca Biura LGD przebiega sprawnie, a obsługa beneficjentów jest profesjonalna. W latach 2009 – 2014 LGD przeszło liczne kontrole przeprowadzone m.in. przez pracowników Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego, i żadna z nich nie wykryła większych błędów czy uchybień.

STRUKTURA LGD

Członkowie LGD

Lokalna Grupa Działania „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” liczy łącznie 96 członków. Sektor publiczny reprezentuje 18 członków (19%), sektor gospodarczy - 20 członków (21%) a sektor społeczny – 58 członków (60%). Członkowie sektora publicznego, to przedstawiciele JST, ośrodków i domów kultury oraz gminnych bibliotek, sektor gospodarczy reprezentują głównie przedsiębiorstwa usługowo-handlowe, a także rolnicy, natomiast społeczny – stowarzyszenia, kluby sportowe i OSP, mieszkańcy oraz osoby fizyczne spoza obszaru LGD. W skład LGD wchodzi kobiety i mężczyźni, osoby 50+, seniorzy (osoby 60+) i osoby młode (do 35 lat), przedsiębiorcy i rolnicy, przedstawiciele organizacji pozarządowych. Ponieważ część członków LGD łączy doświadczenia zarówno z dziedziny przedsiębiorczości jak i działalności społecznej, zapewniona jest odpowiednia współpraca i wymiana doświadczeń między tymi sektorami.

Wykres 1 Struktura członków LGD „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD

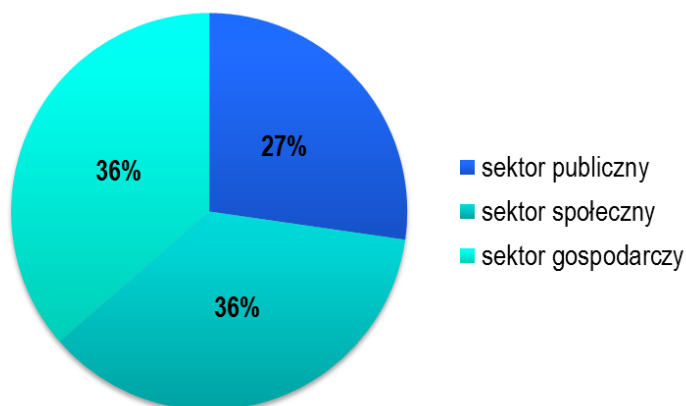
Organ decyzyjny

Organem decyzyjnym na obszarze LGD „RAZEM” jest Rada, która zgodnie z uchwałą przyjętą przez Walne Zebranie Członków składa się z 11 członków: 3 (27%) stanowi sektor publiczny a sektor społeczny i gospodarczy po 4 osoby (36%). Wszyscy członkowie Rady są jednocześnie mieszkańcami obszaru LSR.

Skład Rady spełnia następujące warunki:

- 1) przedstawiciele władzy publicznej ani żadnej pojedynczej grupy interesu nie mają więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji przez ten organ i przez cały okres realizacji LSR, ani władze publiczne ani żadna z grup nie przekroczy 49% w ogólnej liczbie członków oraz w ogrobie decyzyjnym;
- 2) żaden z członków Rady nie pełni równocześnie funkcji członka Komisji Rewizyjnej ani członka Zarządu, ani nie pozostaje z członkami Zarządu lub Komisji Rewizyjnej w stosunku bliskiego pokrewieństwa lub podległości z tytułu zatrudnienia;
- 3) żaden z członków Rady nie jest zatrudniony w biurze LGD;
- 4) w skład Rady wchodzi przedstawiciele podmiotów sektora publicznego, społecznego i gospodarczego ze wszystkich gmin będących członkami LGD;
- 5) w składzie Rady znajduje się **więcej niż jeden przedsiębiorca** (aktualnie 2 oraz 2 rolników);
- 6) w składzie Rady znajduje się **więcej niż jedna kobieta** (aktualnie 7);
- 7) w składzie Rady znajduje się **osoba poniżej 35 roku życia** (aktualnie 3).

Wykres 2 Skład organu decyzyjnego LGD „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD

Szczegółowe zasady i procedury funkcjonowania Rady oraz sposób jej powołania i odwołania określa Statut Stowarzyszenia „RAZEM” oraz Regulamin organizacyjny Rady. Regulamin zawiera procedurę wyłączenia członka organu decyzyjnego od udziału w dokonywaniu wyboru operacji, w sytuacji zaistnienia okoliczności, które mogą budzić wątpliwości co do jego bezstronności. Ponadto LGD prowadzi Rejestr Interesów weryfikowany przed każdym posiedzeniem Rady, w celu zapewnienia prawidłowości procedowania organu decyzyjnego.

Pomiędzy organami Stowarzyszenia zostały podzielone funkcje: zarządcze – Zarząd LGD, decyzyjne – Walne Zebranie Członków i Rada oraz kontrolne – Komisja Rewizyjna.

Walne Zebranie Członków, jako najwyższy organ stowarzyszenia, decyduje o najważniejszych działaniach Stowarzyszenia poprzez podejmowanie uchwał: określających kierunki działalności, w sprawie przyjęcia LSR, a także wszelkich spraw dotyczących jego funkcjonowania. Zarząd LGD odpowiada za koordynowanie pracy Stowarzyszenia i jego bieżące funkcjonowanie, w tym aktualizację LSR, procedur, lokalnych kryteriów, organizację Biura i prowadzenie finansów. Natomiast Komisja Rewizyjna sprawuje nadzór nad działalnością Stowarzyszenia.

Organem decyzyjnym, którego zadaniem jest ocena i wybór operacji realizowanych w ramach LSR a także uchwalanie kwoty wsparcia, jest Rada. Wszystkie decyzje są podejmowane w formie uchwał. Tryb oceny określają procedury wyboru operacji – decyzje podejmowane są na podstawie wypełnionych kart oceny operacji. Przeprowadzenie prawidłowego procesu decyzyjnego jest zagwarantowane poprzez zachowanie przedstawicielstwa wszystkich sektorów (społecznego, gospodarczego i publicznego). Ponadto członkowie Rady są zobowiązani zachować bezstronność w wyborze operacji, co kontroluje Biuro LGD poprzez prowadzenie rejestru interesów, który bazuje na oświadczeniach przedstawicieli organu decyzyjnego. Informacje wprowadzone do Rejestru Interesu, podlegają weryfikacji przed każdym posiedzeniem Rady, w celu zapewnienia prawidłowości procedowania organu decyzyjnego. W przypadku stwierdzenia, że członek rady lub jego reprezentant, który: jest wnioskodawcą wybieranej przez Radę operacji, reprezentuje wnioskodawcę, zachodzi pomiędzy nim a wnioskodawcą stosunek bezpośredniej podległości służbowej, jest z nim spokrewniony, jest osobą fizyczną reprezentującą przedsiębiorstwo powiązane z przedsiębiorstwem reprezentowanym przez wnioskodawcę, zgłosi inne powiązanie z daną operacją lub co do którego zachodzi podejrzenie stronnictwa przy wyborze danej operacji, zostaje wykluczony z tego wyboru. Na podstawie deklaracji Przewodniczący Rady weryfikuje, czy skład Rady obecny na posiedzeniu pozwala na zachowanie parytetów. **Zastosowanie takich procedur gwarantuje, iż na poziomie podejmowania decyzji w Radzie, ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu.**

Wobec członków organu decyzyjnego, którzy systematycznie nie będą brać udziału w posiedzeniach rady lub dokonywać oceny w sposób niezgodny z treścią kryteriów oceny podejmowane będą działania dyscyplinujące poprzez zapewnienie mechanizmu zmiany w składzie organu decyzyjnego.

Kompetencje organu decyzyjnego będą podnoszone w ramach opracowanego systemu szkoleń oraz weryfikowane w formie testu wiedzy w zakresie zapisów LSR i procedowania.

Stowarzyszenie swoją działalność opiera na dokumentach regulujących jej sprawne funkcjonowanie oraz przejrzystą i niedyskryminującą realizację LSR.

Dokumenty uchwalane przez Walne Zebranie Członków LGD:

- Statut, który zawiera podstawowe informacje nt. funkcjonowania LGD, celów i zasad działania, formy realizacji celów, a także informacje o członkach, władzach stowarzyszenia oraz o jego majątku;
- Regulamin Walnego Zebrania Członków regulujący zasady zwoływania organizacji, protokołowania WZC;
- Regulamin Zarządu regulujący zasady zwoływania Zarządu, protokołowania posiedzeń oraz podział zadań pomiędzy członków Zarządu;
- Regulamin Komisji Rewizyjnej regulujący zasady zwoływania Komisji, protokołowania posiedzeń oraz prowadzenia działań kontrolnych;
- Regulamin Organizacyjny Rady regulujący zasady zwoływania, organizacji, protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, rozwiązania dotyczące wyłączenia członka organu z oceny, regulacje w zakresie wyboru operacji, zasady wynagradzania

Dokumenty uchwalane przez Zarząd LGD:

- Regulamin Biura, który zawiera informacje o funkcjonowaniu biura i jego strukturze organizacyjnej, w tym o obowiązkach i prawach pracowników oraz o zasadach prowadzonego doradztwa;
- Procedura aktualizacji LSR;
- Procedura monitoringu i ewaluacji zawierająca wszelkie informacje na temat elementów podlegających monitoringowi i ewaluacji oraz sposobach ich pomiaru;
- Polityka Bezpieczeństwa Informacji oraz Instrukcja Zarządzania Systemem Informatycznym (UODO) regulująca zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych;
- Procedura wyboru i oceny operacji w ramach wdrażania LSR wraz z kryteriami wyboru LGD „RAZEM” w ramach poddziałania 19.2;
- Procedura wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem rozliczania, monitoringu i kontroli;
- Procedura wyboru i oceny operacji własnych LGD w ramach poddziałania 19.2;
- Procedura ustalania lub zmiany kryteriów wyboru operacji;
- Procedura ustalania lub zmiany kryteriów wyboru grantobiorców;
- Aktualizacja LSR oraz lokalnych kryteriów wyboru operacji

Powyższe dokumenty są aktualizowane przy pomocy uchwały stosownego organu LGD.

II. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Lokalną Strategię Rozwoju LGD „RAZEM” przygotowali pracownicy Biura LGD w oparciu o powstałe ekspertyzy i analizy dotyczące obszaru LGD, wyniki badań własnych i ewaluacji oraz z dużym zaangażowaniem społeczności lokalnej na każdym kluczowym etapie przygotowania LSR. Przed wyborem metod/narzędzi partycypacyjnego opracowania LSR, zdefiniowano interesariuszy, tj. wszystkie grupy osób i jednostki, na które działania LGD mogą mieć wpływ. Dla LGD ważne było, aby poznać realne, oddolne potrzeby oraz zasoby, jakie można było i należało wykorzystać w LSR, aby stała się ona dokumentem zintegrowanym, o dobrze zdiagnozowanym obszarze, uwzględniającym rzeczywiste problemy i potrzeby lokalnych interesariuszy. W przyjętych metodach partycypacyjnych udało się określić grupę defaworyzowaną i włączyć ją do prac nad dokumentem. Opracowanie LSR podzielono na 5 głównych etapów, przy realizacji których wykorzystano min. 4 metody partycypacji (szczegóły poniżej).

Metoda	Grupa docelowa/liczba osób i sektor, który wziął udział w konsultacjach LSR na poszczególnych etapach	Data i miejsce (liczba uczestników)
Etap I Diagnoza i analiza SWOT		
Warsztaty-SWOT	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów/ 192	17.08.2015, UG Łuków 18.08.2015, UMiG Stoczek Łukowski (Gmina)

	osoby reprezentujące wszystkie sektory, w tym mieszkańców	18.08.2015, UMiG Stoczek Łukowski (Miasto) 20.08.2015, UG Adamów 21.08.2015, Wola Mysłowska 25.08.2015, UG Serokomla 26.08.2015, UG Trzebieszów 27.08.2015, CIS w Krzywdzie 02.09.2015, UG Wojcieszków 03.09.2015, UG Stanin
Ankieta dotycząca analizy SWOT	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów/ 279 osób reprezentujące wszystkie sektory, w tym mieszkańców	sierpień - wrzesień 2015, obszar LGD
Wywiad indywidualny	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów/ 11 osób reprezentujące wszystkie sektory, w tym mieszkańców	wrzesień 2015, Gmina Stoczek Łuk., Miasto Stoczek Łuk, Wola Mysłowska, Gmina Łuków
Konsultacje on-line analizy SWOT, DIAGNOZY	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów / 5 osób reprezentujące sektor publiczny	e-maile październik 2015 z Gminy Stoczek Łukowski, Serokomla, i Wojcieszków oraz Stanin i Krzywda
Sposób wykorzystania metod i analiza wniosków z konsultacji	<p>Podczas realizacji I etapu przygotowania LSR wykorzystano 4 metody partycypacyjne umożliwiające: opracowanie diagnozy obszaru LGD, zidentyfikowanie grup docelowych i defaworyzowanych, określenie obszarów interwencji oraz przeprowadzenie analizy SWOT. Wnioski zebrane po wykorzystaniu wszystkich metod były przydatne przy tworzeniu Rozdziału III Diagnoza – opis obszaru i ludności oraz Rozdziału IV Analiza SWOT.</p> <p>Pierwsze spotkania obejmujące Warsztaty SWOT przeprowadzone były na terenie wszystkich 10 gmin LGD. Podczas warsztatów uczestnicy mieli za zadanie wskazać słabe oraz mocne strony obszaru LGD, a także szanse i zagrożenia w czterech obszarach: środowisko, gospodarka, infrastruktura i kapitał ludzki. Na kolejnych spotkaniach prowadzonych w gminach członkowskich przedstawiano uczestnikom wyniki wcześniejszych spotkań, dzięki czemu wyeliminowano opinie powtarzające się, a skoncentrowano się na pogłębionej analizie czynników dotąd pominiętych.</p> <p>Następnie została przeprowadzona ankieta dotycząca analizy SWOT, której celem było określenie poziomu zadowolenia mieszkańców oraz identyfikacja głównych potrzeb i barier rozwojowych obszaru. Respondenci w większości uznali, że najpilniejsze działania należy podjąć w zakresie: tworzenia miejsc pracy i rozwoju przedsiębiorczości, rozwoju infrastruktury turystycznej oraz kultywowaniu tradycji w oparciu o lokalne dziedzictwo.</p> <p>Wśród mieszkańców gmin LGD przeprowadzono również wywiad indywidualny, którego celem było definiowanie potrzeb i problemów na obszarze LGD, w tym zdefiniowanie grup defaworyzowanych. Wśród mocnych stron obszaru respondenci wskazali walory przyrodnicze oraz dziedzictwo historyczne. Najważniejsze kierunki rozwoju to wg respondentów: rozwój przedsiębiorczości i tworzenie nowych miejsc pracy, rozwój turystyki oraz udostępnienie miejsc ważnych historycznie.</p> <p>Grupami osób, które borykają się z największymi trudnościami na rynku pracy i w życiu społecznym respondenci wskazali ludzi młodych (do 35 roku życia), osoby 50+ oraz kobiety.</p> <p>Przeprowadzono również konsultacje analizy SWOT, powstałej w oparciu o dane i wnioski zebrane podczas wykorzystanych metod partycypacji społecznej. Zgłoszono 5 uwag, na podstawie których wprowadzono stosowne zmiany.</p>	
Badania własne i ewaluacja	<p>W ramach badań własnych na przełomie maja i czerwca 2015 roku przeprowadzono ankietę mającą na celu zebranie danych o potrzebach, oczekiwaniach, a także obszarach wymagających wsparcia na obszarze LGD „RAZEM”. Ankietę przeprowadzono wśród różnych grup społecznych obszaru LGD: mieszkańców, młodzieży, jednostek samorządu terytorialnego, przedstawicieli instytucji kultury i/lub sportu, sołtysów i rad sołeckich, a także przedsiębiorców.</p> <p>Respondenci zgodnie wskazali, za najważniejsze obszary rozwoju LGD: przedsiębiorczość, infrastruktura turystyczna oraz sfera społeczno-kulturalna. Na</p>	

	<p>terenie obszaru brakuje miejsc spotkań dla mieszkańców, które przyczyniłyby się do integracji społecznej różnych grup wiekowych, imprez kulturalno-rozrywkowych, a także istnieje potrzeba realizacji projektów mających na celu kultywowanie lokalnych tradycji i zasobów kulturowych obszaru. Przedsiębiorcy za główne bariery działalności gospodarczej wskazali brak środków finansowych oraz brak wsparcia i wiedzy nt. prowadzenia działalności gospodarczej. Na pytanie: <i>Jak chciałaby/chciałby Pani/Pan informowana/y o wydarzeniach organizowanych przez LGD „RAZEM”?</i> mieszkańcy w większości wskazali stronę internetową LGD, natomiast młodzież, za pomocą profilu na portalu społecznościowym Facebook. Za grupę, która wymaga największego wsparcia mieszkańcy wskazali osoby pomiędzy 18 a 26 rokiem życia, natomiast młodzież wskazała – dzieci i młodzież do 18 roku życia.</p> <p>W ramach ewaluacji LSR 2009-2015 w na przełomie kwietnia i maja 2015 roku przeprowadzono ankietyzację mieszkańców. 50% respondentów wskazało iż sytuacja na terenie gminy w której mieszka poprawiła się. Działalność LGD została możliwa do poznania w wyniku spotkań organizowanych przez LGD, z akcji prowadzonych przez LGD, a także od pracowników gmin. Ponadto w ramach ankiety ewaluacyjnej mieszkańcy odpowiadali na pytania dotyczące doradztwa w Biurze LGD, uczestnictwa w szkoleniach organizowanych przez Stowarzyszenie i ewentualnej chęci uczestnictwa w szkoleniu o określonej tematyce. Przy budowie LSR uwzględniono rekomendacje z przeprowadzonej ewaluacji, tj. prowadzenie bieżącego monitoringu, aktywizacja przedsiębiorczości lokalnej, rozwijanie i wspieranie różnych form życia kulturalnego i społecznego na poziomie lokalnym, wydarzeń pokazujących zwyczaje, historię, dziedzictwo kulturowe i tradycje lokalnej społeczności.</p>	
Etap II. Określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania		
World Café	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów / 33 osoby reprezentujące wszystkie sektory, w tym mieszkańców	12.10.2015, UG Łuków
Spotkanie z ekspertem posiadającym doświadczenie w zakresie planowania strategicznego na poziomie regionalnym i lokalnym	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów / 19 osób reprezentujące wszystkie sektory	20.10.2015, Dom Kultury - Pomnik Czynu Bojowego Kleeberczyków w Woli Gułowskiej
Grupa robocza w celu identyfikacji wskaźników	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów / 22 osoby reprezentujące wszystkie sektory, w tym mieszkańców	23.10.2015, Serokomla
Ankieta celów	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów oraz osoby spoza obszaru LGD / 51 osób reprezentujące wszystkie sektory	październik - listopad 2015, strona www LGD (ankieta on-line), emaile od beneficjentów
Sposób wykorzystania metod	<p>Na II etapie przygotowania LSR wykorzystano 4 metody partycypacyjne pozwalające lokalnej społeczności na aktywne włączenie się w przygotowania niniejszego dokumentu. Realizacja etapu pozwoliła na identyfikację celów oraz wskaźników LSR oraz opracowanie planu działania obejmującego harmonogram osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników. Zebrane dane i wnioski pomocne były przy tworzeniu Rozdziału V Cele i wskaźniki, Rozdziału VII Plan działań, Rozdziału VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru oraz Rozdziału X Zintegrowanie.</p> <p>Na zebranie pomysłów możliwych do realizacji na obszarze LGD oraz wymianę informacji w zakresie projektów pozwoliło spotkanie pn. World Café. „Kawiarniana atmosfera” umożliwiła swobodną dyskusję uczestników. Zostali podzieleni na 4 grupy i każda grupa miała możliwość dyskusji przy 4 stolikach tematycznych: gospodarka, infrastruktura, kapitał społeczny oraz środowisko. W obszarze gospodarki uczestnicy dyskusji wskazali na możliwość rozwoju obszaru w zakresie: poszerzenia niekomercyjnej i komercyjnej oferty spędzania wolnego czasu na obszarze LGD oraz promowanie produktów lokalnych. Rozwój poprzez rozbudowę niekomercyjnej infrastruktury turystycznej oraz stworzenie miejsc umożliwiających aktywny wypoczynek mieszkańców to najpotrzebniejsze przedsięwzięcia do realizacji</p>	

	<p>w zakresie infrastruktury turystycznej. W zakresie rozwoju kapitału ludzkiego uczestnicy spotkania wskazali potrzebę aktywizacji społeczności lokalnej poprzez „ożywienie” świetlic wiejskich i organizację m.in. warsztatów, szkoleń dla różnych grup wiekowych oraz mobilizację potencjału środowiska lokalnego przy wykorzystaniu lokalnych zasobów związanych z wydarzeniami historycznymi. W obszarze środowisko istnieje potrzeba wykorzystania OZE, a także edukacji ekologicznej lokalnej społeczności.</p> <p>Spotkanie z ekspertem posiadającym doświadczenie w zakresie planowania strategicznego na poziomie regionalnym i lokalnym miało na celu poznanie opinii uczestników spotkania na temat celów jakie powinna przyjąć Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” w oparciu o elementy zidentyfikowane w analizie SWOT. Podczas spotkania uczestnicy mieli możliwość zapoznania się z analizą SWOT opracowaną w poprzednim etapie oraz wyników Word Café, a także zostali zapoznani z możliwymi działaniami w ramach PROW 2014-2020. Następnie została przeprowadzona dyskusja, z ekspertem w roli moderatora w celu identyfikacji celów, które pozwolą wykorzystać mocne strony i niwelować słabe strony obszaru LGD. Część dyskusyjną zamknęła wypowiedź eksperta, który przedstawił swoje spostrzeżenia i propozycje zmian w wyznaczonych celach. Spotkanie obejmowało również konsultacje budżetu LSR ze społecznością lokalną przeprowadzoną przez pracowników biura LGD.</p> <p>Kolejna metoda partycypacyjna, tj. Grupa robocza w celu identyfikacji wskaźników pozwoliła na określenie wskaźników adekwatnych do wyznaczonych celów ogólnych i szczegółowych, a także na poziomie przedsięwzięć.</p> <p>Na przełomie października i listopada przeprowadzono ankietę pomocną przy określeniu celów i ustaleniu ich hierarchii. Respondenci mieli za zadanie wskazać najważniejsze przedsięwzięcia, możliwe do realizacji na obszarze objętym LSR, w obszarach: przedsiębiorczość i współpraca między podmiotami, turystyka i rekreacja, kultura, dziedzictwo lokalne i uporządkowanie przestrzeni publicznej oraz środowiska, a także wskazać najbardziej rozwojowe działalności (pod względem ekonomicznym i miejsc pracy). Respondenci jako 3 najbardziej rozwojowe działalności na obszarze LGD wskazali: działalność związana z kulturą rozrywką i rekreacją, przetwórstwo rolnicze oraz działalność związana z zakwaterowaniem i gastronomią.</p>	
III. Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalenia kryteriów wyboru		
Kawiarnia obywatelska identyfikacja możliwych kryteriów wyboru i zastosowanych procedur wyboru operacji	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów oraz osoby spoza obszaru LGD / 13 osób reprezentujące wszystkie sektory, w tym mieszkańców	18.11.2015, Wola Okrzejska
Forum dyskusyjne na FB	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów oraz osoby spoza obszaru LGD / 16 osób reprezentujące wszystkie sektory, w tym mieszkańców	Listopad-grudzień 2015, obszar LGD
Grupy robocze (z grupami defaworyzowanymi – opracowanie i omówienie procedur, kryteriów)	Grupy defaworyzowane obszaru LGD/ 15 osób reprezentujące wszystkie sektory, w tym mieszkańców	18.11.2015, Wola Okrzejska
Wywiad indywidualny (dotyczący kryteriów wyboru przedsięwzięć)	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD / 5 osób reprezentujących wszystkie sektory, w tym mieszkańców	Listopad 2015 / Serokomla, Krzywda, Trzebieszów, Łuków
Sposób wykorzystania metod	<p>Podczas realizacji III kluczowego etapu przygotowania LSR wykorzystano 4 metody partycypacyjne, których realizacja pozwoliła na opracowanie zasad wyboru operacji i ustalenia kryteriów wyboru. Dane i wnioski z przeprowadzonych spotkań i zebrane przy wykorzystaniu określonych metod były pomocne przy tworzeniu Rozdziału VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz ustanawiania kryteriów wyboru.</p> <p>Kawiarnia obywatelska jest metodą nastawioną na dialog. Realizacja tej metody pozwoliła na identyfikację możliwych kryteriów wyboru i procedur wyboru operacji. Wypracowane kryteria wyboru operacji i procedury wyboru operacji zostały poddane dyskusji na profilu portalu społecznościowego Facebook. To innowacyjna na obszarze</p>	

	<p>LGD metoda konsultacji. Do udziału w forum zaproszone zostały osoby najaktywniej zaangażowane do pracy nad strategią przy zachowaniu otwartej formuły forum – każdy zainteresowany udziałem w dyskusji mieszkańców miał możliwość dołączenia do forum. E-grupa założona została przez Biuro LGD. Uczestnicy dyskusji w komentarzach do opublikowanych kryteriów wyboru wskazali na konieczność premiowania grup defaworyzowanych, ze względu na ich trudną sytuację w życiu społeczności lokalnej. Ponadto w ramach kryteriów wyboru wskazano na potrzebę premiowania operacji wykorzystujących lokalne produkty rolne. Uczestnicy dyskusji na FB zwrócili uwagę, iż udział w szkoleniach organizowanych przez LGD też powinien być punktowany. W zakresie procedur, uczestnicy dyskusji wskazali na potrzebę monitoringu prowadzonego doradztwa przez pracowników Biura LGD, a także zadowolenia osób korzystających z tego doradztwa.</p> <p>Grupa robocza z przedstawicielami grup defaworyzowanych pozwoliła na uwzględnienie potrzeb ww. grup przy definiowaniu poszczególnych kryteriów i procedur. Premiowane będą operacje, które przyczynią się do rozwoju obszaru, które pomogą włączyć grupy defaworyzowane w życie lokalnej społeczności, a także utworzą miejsca pracy dla osób z grup defaworyzowanych.</p> <p>Ostatnią metodą partycypacji wykorzystaną na tym etapie było przeprowadzenie wywiadów indywidualnych z przedstawicielami różnych sektorów w celu skonsultowania wypracowanych kryteriów wyboru przedsięwzięć. Pytania wywiadu opierały się o kryteria wyboru operacji w ramach: rozwijania działalności gospodarczej z poszanowaniem walorów środowiska naturalnego, podejmowania działalności gospodarczej oraz rozwoju przedsiębiorczości w zakresie turystyki, rekreacji, kultury i przetwórstwa. Respondenci wskazali, że premiowane powinno być: tworzenie więcej niż jednego miejsca pracy, wspieranie zatrudniania zidentyfikowanych grup defaworyzowanych (osoby młode do 35 roku życia, kobiety, osoby 50+), operacje innowacyjne (zgodnie z definicją innowacyjności określoną w LSR), wykorzystanie lokalnych produktów rolnych.</p>	
Etap IV. Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji		
Spotkanie z ekspertem dotyczące elementów LSR objętych monitoringiem i ewaluacją	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów / 19 osób reprezentujące wszystkie sektory: społeczny, publiczny i mieszkańcy	19.11.2015 Sala konferencyjna UG Łuków / 19 osób
Pogłębione wywiady indywidualne (określenie metod badawczych w ramach ewaluacji)	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD / 8 osób reprezentujące wszystkie sektory, w tym mieszkańców	Listopad 2015, Stanin, Serokomla, Łuków, Wola Mysłowska, Gmina Stoczek Łukowski
Ankietyzacja dotycząca zasad aktualizacji LSR w oparciu o wyniki ewaluacji	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD / 25 osób reprezentujące wszystkie sektory	Listopad 2015, obszar LGD „RAZEM”
Konsultacje społeczne wypracowanych zasad monitoringu i ewaluacji	Mieszkańcy obszaru 10 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów / 37 osób reprezentujące wszystkie sektory	30.11.2015, Biardy
Sposób wykorzystania metod	<p>W procesie przygotowania LSR w IV kluczowym etapie wykorzystano 4 metody partycypacyjne mające na celu opracowanie zasad monitoringu i ewaluacji. Dane i wnioski z przeprowadzonych spotkań i zebrane przy wykorzystaniu określonych metod były pomocne przy tworzeniu Rozdziału XI Monitoring i ewaluacja oraz załącznika do LSR Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu.</p> <p>Spotkanie z ekspertem dotyczące elementów LSR objętych monitoringiem i ewaluacją pozwoliło upowszechnić informacje nt. elementów LSR objętych ewaluacją i monitoringiem. Dyskusja poprowadzona na spotkaniu konsultacyjnym pozwoliła na wstępne opracowanie zasad monitoringu i ewaluacji rzeczowej i finansowej LSR, bieżącej pracy biura i aktywizacji oraz rozwoju obszaru LGD postrzeganego przez mieszkańców.</p> <p>W kolejnym etapie przeprowadzono wywiady pogłębione, które pozwoliły na określenie metod badawczych w ramach ewaluacji. Uczestnicy wywiadu wskazali, że najodpowiedniejszą metodą badawczą, która pozwoli na uzyskanie opinii grup defaworyzowanych jest ankietyzacja - metoda badająca jakość udzielonego doradztwa przez pracowników LGD.</p>	

	<p>Trzecią metodą wykorzystaną na tym etapie jest ankietyzacja dotycząca zasad aktualizacji LSR w oparciu o wyniki ewaluacji, która pozwoliła na poznanie opinii publicznej w powyższym zakresie. Respondenci wskazali, że w przypadku LGD przedmiotem monitoringu i ewaluacji w szczególności powinna być jakość doradztwa udzielanego przyszłym beneficjentom, natomiast w przypadku LSR – stopień realizacji wykorzystania budżetu. Głównymi narzędziami i metodami powinny być: analiza danych własnych LGD, analiza ankietyzacji beneficjentów oraz mieszkańców obszaru LGD.</p> <p>Przeprowadzono również konsultacje społeczne wypracowanych zasad monitoringu i ewaluacji. Na spotkaniu przedstawiono wypracowane, w oparciu o wnioski i dane z wykorzystanych metod partycypacji społecznej, zasady monitoringu i ewaluacji, a uczestnicy spotkania mieli możliwość wyrażenia swojej opinii na ich temat. Podczas spotkania zgłoszono drobne uwagi, które pozwoliły na ostateczne dopracowanie i doprecyzowanie zasad monitoringu i ewaluacji w poszczególnych obszarach.</p>	
Etap V. Przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR		
Spotkanie z poprzednimi beneficjentami w zakresie problemów komunikacji	Poprzedni beneficjenci / 9 osób, reprezentujące wszystkie sektory	03.12.2015, UG Łuków
Wywiad z przedstawicielami grup defaworyzowanych w zakresie wyboru najlepszych form komunikacji	Grupy defaworyzowane obszaru LGD / 5 osób reprezentujących sektor społeczny, gospodarczy oraz mieszkańców	Listopad – grudzień 2015, Łuków, Krzywda, Serokomla
Ankietyzacja on-line grup defaworyzowanych w zakresie wyboru środków przekazu zawartych w planie komunikacji	Grupy defaworyzowane obszaru LGD / 22 osoby reprezentujące wszystkie sektory, w tym mieszkańców	Grudzień 2015, obszar LGD Razem
Spotkanie konsultacyjne w zakresie omówienia i opracowania planu komunikacji	mieszkańcy obszaru LGD / 47 osób reprezentujących wszystkie sektory, w tym mieszkańców	07.12.2015, Wojcieszków
Sposób wykorzystania metod	<p>W V - kluczowym etapie przygotowania LSR również wykorzystano 4 metody partycypacyjne mające na celu przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR. Dane i wnioski z przeprowadzonych spotkań, ankiet zebrane przy wykorzystaniu określonych metod były pomocne przy tworzeniu Rozdziału IX Plan komunikacji oraz Załącznika do LSR Plan komunikacji.</p> <p>Pierwszą metodą partycypacyjną wykorzystaną na tym etapie było spotkanie z poprzednimi beneficjentami w zakresie problemów komunikacji. Uczestnicy spotkania wśród problemów w zakresie komunikacji wskazali: zbyt małą liczbę spotkań informacyjnych, zbyt małą liczbę szkoleń, zbyt małą liczbę materiałów promocyjnych. Natomiast wśród najlepszych środków przekazu wskazali wiadomości umieszczane na stronie internetowej LGD, materiały drukowane (ulotki, plakaty), informacje prasowe, e-maile, a także tradycyjne przekazywanie informacji ustnych przez pracowników Urzędu Miasta/Gminy oraz sołtysów.</p> <p>Przeprowadzono również wywiady z przedstawicielami grup defaworyzowanych, które pozwoliły na dobór najlepszych form komunikacji dla nich. Do najefektywniejszych środków przekazu zaliczyli: Internet (strony internetowe, Facebook dla osób poniżej 35 roku życia), punkt konsultacyjny w siedzibie LGD, a także organizację konferencji i spotkań informacyjnych w poszczególnych gminach (głównie dla 50 +)</p> <p>Przeprowadzono również ankietyzację grup defaworyzowanych w zakresie wyboru środków przekazu zawartych w planie komunikacji w celu doboru najodpowiedniejszych środków przekazu do ich potrzeb. Wśród najefektywniejszych środków przekazu respondenci wskazali: stronę internetową LGD i Urzędów Gmin. Według ankietowanych celem działań komunikacyjnych powinno być bieżące informowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu Lokalnej Strategii Rozwoju LGD, natomiast największym zainteresowaniem wśród proponowanych działań informacyjnych cieszyła się chęć uczestnictwa w spotkaniach informacyjnych o możliwościach otrzymania dofinansowania. Ankieta pozwoliła na dobór w Planie komunikacji środków przekazu i narzędzi do potrzeb zidentyfikowanych grup defaworyzowanych.</p>	

Ostatnią metodą wykorzystaną na tym etapie było spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami obszaru LGD w zakresie omówienia i opracowania planu komunikacji. Podczas spotkania przedstawiono Propozycję Planu komunikacyjnego, sporządzonego w oparciu o zebrane dane i wnioski. Uczestnicy spotkania wyrazili swoją opinię na jego temat oraz zgłosili drobne uwagi, na podstawie których dokonano stosownych poprawek.

Prace grup roboczych oraz spotkania koordynowała Dyrektor Biura LGD, jako osoba bezpośrednio i stale zaangażowana w proces opracowywania LSR na każdym jej etapie.

Ww. spotkania, wywiady, ankiety zostały zarejestrowane i udokumentowane. Wszelkie informacje o przebiegu prac nad strategią ukazywały się na stronie internetowej LGD (www.lgdrazem.pl), dodatkowo korzystano z portalu społecznościowego LGD na Facebook'u oraz ze stron internetowych gmin należących do LGD „RAZEM”.

Ponadto w biurze LGD od września 2015 r. funkcjonował Punkt konsultacyjny otwarty codziennie w godzinach pracy Biura dla wszystkich mieszkańców obszaru. W punkcie przyjmowano uwagi dotyczące opracowywanej LSR. Udzielano również informacji na temat stanu prac nad strategią oraz informowano o terminach spotkań – zachęcając do włączenia się w konsultacje. Punkt konsultacyjny (PK) był dodatkowym narzędziem wspierającym proces partycypacji społecznej, umożliwił on mieszkańcom włączenie się w opracowywanie LSR na każdym jej etapie. W PK zbierano również karty projektów - pomysły przedsięwzięć możliwe do realizacji na obszarze LGD, które zostały wykorzystane przy budowie LSR. Łącznie do biura LGD wpłynęło 110 kart projektów.

W trakcie spotkań i warsztatów prowadzonych na obszarze LGD wpłynęło wiele uwag i wniosków związanych z zapisami Strategii. Były one na bieżąco analizowane przez pracowników Biura i Zarząd LGD. Większość została uwzględniona w ostatecznym dokumencie, pozostałe zostały uznane za niezgodne z wytycznymi lub nieistotne.

Wykorzystane podczas opracowania LSR metody partycypacji stosowane będą również przy jej aktualizacji. Zgodnie z procedurą zawartą w załączniku nr 1 do LSR aktualizacja zapisów Strategii wymaga organizacji co najmniej jednego spotkania konsultacyjnego oraz konsultacji propozycji zmian prowadzonych on-line a także w Biurze LGD.

III. DIAGNOZA – OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI

W oparciu o wnioski z przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych, a także innych wykorzystanych metod partycypacji społecznej na etapie przygotowania LSR oraz badań własnych zidentyfikowano grupę docelową oraz grupy defaworyzowane na obszarze LGD, a także obszary interwencji odnoszące się do tych grup.

Grupą docelową LSR jest lokalna społeczność obszaru LGD „RAZEM”. Do kluczowych przedstawicieli tej grupy zaliczymy przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, kobiety oraz młodych mieszkańców i seniorów. Aktywność tych grup docelowych przyczyni się do rozwiązania istniejących problemów, wykorzystania istniejących zasobów i potencjału, również dzięki realizacji operacji w ramach przedmiotowej LSR.

Wśród grup docelowych zidentyfikowano **3 grupy defaworyzowane** obszaru LGD, **których dostęp do rynku pracy jest utrudniony** (identyfikacji dokonano w wyniku analizy danych zastanych przy opracowaniu diagnozy oraz pogłębionych konsultacji społecznych). Są to **osoby młode do 35 roku życia, kobiety** oraz **osoby 50+**.

Osoby młode do 35 roku życia należą do grupy będącej w trudnej sytuacji na rynku pracy. Problemem osób młodych jest nie tylko brak miejsc pracy ale także trudności w prawidłowym funkcjonowaniu w społeczeństwie i udziale w życiu lokalnej społeczności. Osoby młode są zagrożone wykluczeniem społecznym ze względu na większe narażenie na demoralizację i uleganie różnym patologiom. Ponadto trudności z podjęciem pracy przez ludzi młodych są związane z niedopasowaniem kwalifikacji zawodowych do rynku pracy, ale również z brakiem umiejętności szukania pracy, poruszania się w instytucjach społecznych pomagających w radzeniu sobie na rynku pracy. Również samozatrudnienie wśród tej grupy nie cieszy się dużym zainteresowaniem z powodu braku środków finansowych na kapitał początkowy, jak również brak wsparcia instytucjonalnego i prawnego w zakresie pozyskania takich środków i prowadzenia działalności gospodarczej. Osoby młode z obszaru LGD emigrują do większych ośrodków miejskich i zagranicę w celach edukacyjnych i zarobkowych, a ich powrót ograniczony jest brakiem możliwości rozwoju na rynku lokalnym.

Na obszarze LGD „RAZEM” większy udział wśród bezrobotnych (wg płci) stanowią **kobiety – 52%**. Sytuacja kobiet na rynku pracy i w życiu społecznym jest zdeterminowana przez różnorodne czynniki m.in. płeć, wiek, cechy społeczne. Długotrwałe pozostawanie bez pracy, niska aktywność zawodowa oraz mniejsze zarobki to podstawowe elementy cechujące tę grupę. Kobieta na rynku pracy jest traktowana jako pracownik mniej dyspozycyjny oraz obciążony odpowiedzialnością za opiekę nad dziećmi. Również rozwijające się na obszarze LGD branże gospodarki nie sprzyjają zatrudnieniu kobiet. Kobiety stanowią jednak główny kapitał społeczny lokalnej działalności kulturalnej. Są one członkiniami licznych kół gospodyń wiejskich i innych stowarzyszeń, kultywujących lokalne tradycje i kulinaria, aktywizując lokalną społeczność.

Trzecią zidentyfikowaną grupą defaworyzowaną na obszarze LGD „RAZEM” są **osoby 50+**. Głównymi problemami tej grupy osób na rynku pracy i w życiu społecznym są: postrzeganie pracowników w tej grupie wiekowej jako gorszych zawodowo, słaba znajomość języków obcych, niewystarczające kwalifikacje szczególnie umiejętność korzystania z nowoczesnych technologii, w tym obsługi komputera, sprzętu biurowego, bariery psychologiczne. Osoby 50+ często nie wierzą w swoje możliwości i w dalszy rozwój osobowy, wykazują niechęć do zmian. Atutem takich pracowników jest za to ich doświadczenie, znajomość branży oraz posiadane umiejętności i wiedza. Problem bezrobocia w analizowanej grupie osób może się nasilać także ze względu na postępujące starzenie się społeczeństwa na obszarze LGD. W analizowanej zbiorowości występuje także zjawisko przechodzenia na wcześniejszą emeryturę, świadczenia i zasiłki przedemerytalne co wpływa na obniżenie aktywności ekonomicznej. Ponadto jest to grupa bardzo aktywna społecznie, chętnie się integrująca w formalnych i nieformalnych organizacjach np. kapele ludowe, kluby seniora, koła gospodyń wiejskich.

Na podstawie wniosków wyciągniętych z danych pozyskanych w wyniku wywiadu indywidualnego z wybranymi mieszkańcami LGD można stwierdzić, że grupą borykającą się z największymi trudnościami na rynku pracy są ludzie młodzi. Brak miejsc pracy, trudności w jej znalezieniu, a także niskie zarobki zmuszają młodych ludzi do wyjazdu do większych ośrodków miejskich bądź za granicę. Drugą grupę borykającą się z podobnymi problemami są osoby 50+, które z powodu na wiek i nowe technologie są dyskryminowane na rynku pracy. Natomiast trzecią grupą są kobiety, które są traktowane jako pracownik mniej dyspozycyjny i mniej uczestniczący w pracy zawodowej.

Poniżej scharakteryzowano najważniejsze **obszary interwencji** w odniesieniu do zidentyfikowanych grup.

Obszar: społeczeństwo

Obszar LGD „RAZEM” zamieszkuje 78 568 mieszkańców. Do 2009 roku liczba ludności spadała, w 2010 nastąpił wzrost o 2% (w porównaniu do roku poprzedniego), a następnie systematyczny spadek. Spadek liczby ludności jest najprawdopodobniej spowodowany zmniejszającą się liczbą urodzeń oraz wyjazdem ludzi młodych w poszukiwaniu pracy. Średnia gęstość zaludnienia na obszarze LGD „RAZEM” wynosi 80 os./km². Wśród mieszkańców LGD większy odsetek stanowią mężczyźni (50,4%), ma to duże znaczenie w kontekście sytuacji na rynku pracy i potrzeby większej ilości miejsc pracy dla mężczyzn. W strukturze ludności wg ekonomicznych grup wieku największy odsetek ludności stanowią osoby w wieku produkcyjnym – 61%, kolejną grupę osoby w wieku przedprodukcyjnym – 21%, a najmniejszą w wieku poprodukcyjnym – 18%.

Na terenie LGD „RAZEM” 1 620 rodzin boryka się z ubóstwem (6 060 osób). Do najczęstszych powodów przyznania pomocy na terenie LGD należą: bezrobocie (3 638 osób), potrzeba ochrony macierzyństwa (3 411 osób) oraz długotrwała lub ciężka choroba (3 284 osoby). Od 2012 roku wzrost liczby rodzin korzystających ze wsparcia jest zauważalny w przypadku rodzin borykających się z przemocą w rodzinie (o 38% w porównaniu do 2012r.) a także w przypadku bezdomności, sieroctwa i rodzin niepełnych.

Dostęp do szeroko rozumianej infrastruktury społecznej, na którą składają się liczne instytucje świadczące usługi zaspakajające potrzeby ludności, w tym placówki oświatowo-wychowawcze, ochrony zdrowia i opieki społecznej, kultury i sztuki, a także obiekty sportowe, na obszarze LGD „RAZEM” jest zadawalający. Na terenie LGD działają liczne szkoły na różnych poziomach kształcenia, łączenie z przedszkolami. Przy placówkach oświatowo-wychowawczych najczęściej zlokalizowane są obiekty sportowo-rekreacyjne, do których możemy zaliczyć: boiska sportowe, boiska wielofunkcyjne tzw. Orliki, place zabaw, hale sportowe oraz sale gimnastyczne. Podczas spotkań konsultacyjnych mieszkańcy wskazali na brak oferty spędzania wolnego czasu w szczególności dla młodzieży i osób 50+ oraz niewykorzystanie świetlic wiejskich, które często wymagają wyremontowania i wyposażenia. Brakuje również animatorów lokalnych, którzy aktywizowaliby lokalną społeczność.

Na obszarze LGD działają liczne organizacje społeczne, które zgodnie ze swoimi celami statutowymi prowadzą bardzo różnorodną działalność na rzecz mieszkańców i ich integracji. Podczas przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych ich przedstawiciele wskazali na trudności związane z pozyskiwaniem funduszy na ich funkcjonowanie oraz rozwój swojej działalności, a także na skomplikowane procedury przy staraniu się o zewnętrzne środki finansowe.

Na terenie LGD „RAZEM” usługi z zakresu ochrony zdrowia są świadczone przez publiczną oraz niepubliczną służbę zdrowia w ramach kontraktów z NFZ. Na terenie każdej z gmin znajdują się takie placówki, co oznacza że mieszkańcy wszystkich gmin mają zapewniony dostęp do opieki zdrowotnej. Jednostkami realizującymi zadania z zakresu szeroko rozumianej pomocy społecznej są gminne ośrodki pomocy społecznej, a także inne placówki udzielające wsparcia osobom najbardziej potrzebującym m.in. Niepubliczny Dom Pomocy Społecznej im. Św. Józefa w Woli Gułowskiej oraz Środowiskowy Dom Samopomocy w Anielinie.

Infrastrukturę kultury na obszarze LGD „RAZEM” tworzą gminne ośrodki kultury, biblioteki oraz świetlice wiejskie. Tylko na terenie 4 gmin członkowskich LGD znajdują się gminne ośrodki kultury: Dom Kultury – Pomnik Czynu Bojowego Kleeberczyków w Woli Gułowskiej (gmina Adamów), Gminny Ośrodek Kultury w Trzebieszowie Drugim (gmina Trzebieszów), Gminny Ośrodek Kultury w Łukowie (gmina Łuków), Miejski Ośrodek Kultury w Stoczku Łukowskim. Na terenie LGD znajduje się w sumie 8 bibliotek i 10 filii, które również pełnią funkcję ośrodków kultury, edukacji i informacji.

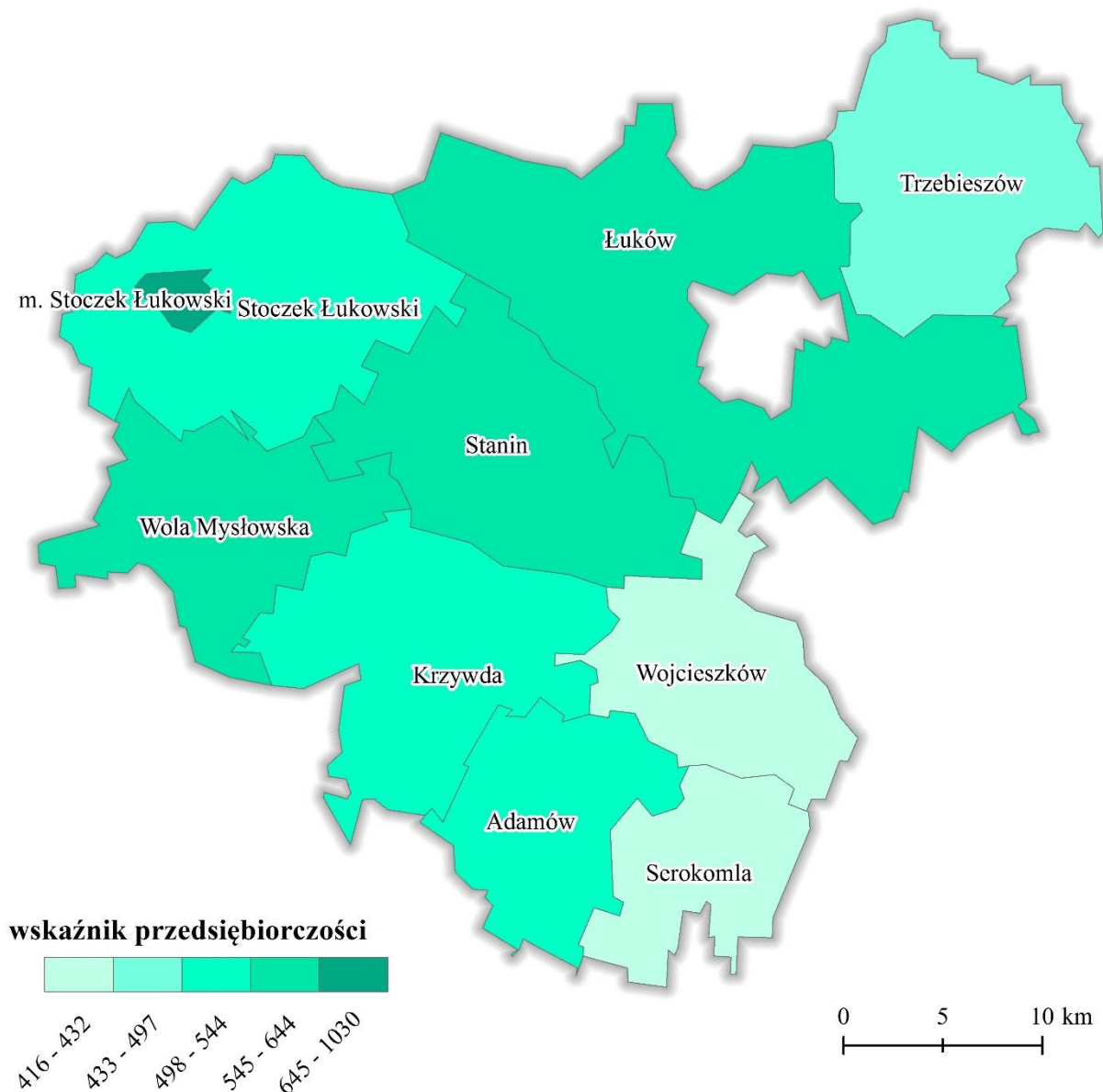

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej wykazuje tendencję spadkową, w 2014r. liczba osób, którym udzielono świadczenia wyniosła 4 687 (o 6% mniej w porównaniu do 2012r.). Od 2012 roku, wzrosły zasiłki stałe (o 15%), w tym zasiłki stałe dla osoby pozostającej w rodzinie (o 26%). Zmalały za to świadczenia na wydawane posiłki. Analizując świadczenia z zakresu usług opiekuńczych specjalistycznych, zauważalny jest spadek liczby osób, którym przyznano świadczenia i jednocześnie zauważalny jest wzrost wydatków w tym zakresie (koszty ponosi gmina).

Obszar: gospodarka i rynek pracy

Na terenie LGD „RAZEM” w 2013r. zarejestrowanych było 4 458 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON, z których aż 95% należały do sektora prywatnego. Zgodnie ze strukturą wielkościową przedsiębiorstw na obszarze LGD „RAZEM” największą grupę stanowiły przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób - mikroprzedsiębiorstwa - 96% wszystkich przedsiębiorstw (4 299 przedsiębiorstw), na drugim miejscu małe przedsiębiorstwa – 143 (10-49 zatrudnionych), a najmniej średnie przedsiębiorstwa (50-249 zatrudnionych) – 15. Od 2007 do 2013 roku na terenie LGD liczba podmiotów gospodarczych systematycznie rosła. Wskaźnik przedsiębiorczości określający liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w 2013 roku dla obszaru LGD wyniósł 581 i był niższy niż wskaźnik dla obszaru województwa lubelskiego – 787.

Ryc. 2 Wskaźnik przedsiębiorczości w poszczególnych gminach LGD „RAZEM”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W podziale na sekcje PKD 2007 najwięcej przedsiębiorstw reprezentuje sekcję G, tj. handel (1204 przedsiębiorstwa). Znaczna liczba podmiotów funkcjonuje również w sekcji F (budownictwo) – 837 przedsiębiorstw i H (transport i gospodarka magazynowa) – 525 przedsiębiorstw.

Na terenie LGD „RAZEM” działają 3 przedsiębiorstwa społeczne. Celem działania ww. przedsiębiorstw jest generowanie zysku przeznaczanego na cele i działania społeczne, tj. aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych marginalizacją ze względu na bezrobocie, niepełnosprawność czy chorobę psychiczną, które mają trudności w znalezieniu pracy. Przedsiębiorstwa działające na obszarze LGD „RAZEM” to spółdzielnie socjalne: Spółdzielnia Socjalna „Niedźwiadek” w Adamowie (gm. Adamów) – rodzaj działalności: opieka społeczna, zagospodarowanie terenów zieleni, sprzątanie; Spółdzielnia Socjalna „Promyk Nadziei” w Krzywdzie (gm. Krzywda) – rodzaj działalności: usługowa; Spółdzielnia Socjalna RUBIKON w Starej Hucie (gm. Wola Mysłowska) – rodzaj działalności: gastronomia.

Przedsiębiorcy stanowią jedną z kluczowych grup docelowych LSR, mikro i małe przedsiębiorstwa odgrywają ważną rolę w lokalnej gospodarce. Osoby prowadzące działalność gospodarczą borykają się z ciągłymi problemami finansowymi jak i kadrowymi. Przedsiębiorcy nie mają środków finansowych na rozwój i promocję działalności gospodarczej (wyposażenie, doposażenie, remont, wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach), mają ograniczony dostęp do informacji gospodarczej, często borykają się z barierami innowacyjnymi i technologicznymi a także formalno-prawnymi. Ponadto na rynku pracy brakuje wykwalifikowanej kadry. Dużym obciążeniem finansowym dla lokalnych firm są koszty pracy.

W 2013 roku, na obszarze LGD „RAZEM”, pracowało średnio 91 osób na 1 000 mieszkańców, a na terenie województwa lubelskiego – 172 osoby/1 000 mieszkańców. Od 2007 do 2009 roku wartość wskaźnika liczby osób pracujących zmniejszała się a od 2009 roku stale rośnie i najprawdopodobniej będzie miał dalszą tendencję wzrostową. W 2013 r. stopa bezrobocia, która jest liczona jako stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym, wyniosła 8,7%. Od 2008 roku wartość ww. wskaźnika wykazuje systematyczną tendencję wzrostową. Na terenie poszczególnych gmin wartość stopy bezrobocia waha się od 7,2% w gminie Stoczek Łukowski do 10,7% w gminie Wojcieszków. Większy odsetek osób bezrobotnych w 2013 roku stanowiły kobiety – 52%, mężczyźni natomiast 48%. Na terenie powiatu łukowskiego stopa bezrobocia, liczona jako stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób aktywnych ekonomicznie, na koniec grudnia 2013 roku wyniosła 13,1% i była niższa niż dla województwa lubelskiego – 14,4%.

Potencjał kapitału ludzkiego oparto na danych Narodowego Spisu Powszechnego 2011 dla powiatu łukowskiego. Zgodnie z danymi GUS 27% osób miało wykształcenie średnie i policealne, 24% zasadnicze zawodowe, a 12% wykształcenie wyższe, świadczy to o wysokim poziomie wykształcenia lokalnej społeczności oraz posiadania przez z nich wszechstronnych umiejętności – również w przypadku osób 50+. Wśród osób z wyższym wykształceniem większy odsetek stanowiły kobiety – aż 64%, podobnie wśród osób z wykształceniem średnim i policealnym przeważały kobiety – 54%. Potencjał ludzki na tym terenie nie jest w pełni wykorzystany, co potwierdzają: większy odsetek bezrobotnych kobiet, wyjazd ludzi młodych do większych ośrodków miejskich w celach edukacyjnych jak i zarobkowych oraz zwiększająca się liczba osób w wieku poprodukcyjnym, którzy stanowią coraz większą grupę społeczności wsi i jednocześnie są potencjalnymi pracownikami na tym terenie.

Na obszarze LGD „RAZEM” znajduje się 14 702 gospodarstwa rolne. Największy odsetek stanowiły gospodarstwa rolne od 1 do 5 ha (43,3%), na drugim miejscu gospodarstwa od 5 do 10 ha (27,1%), najmniej natomiast gospodarstwa powyżej 15 ha (6,3%).

Średnia powierzchnia gospodarstw na obszarze LGD „RAZEM” wynosi 6,57 ha przy czym jest ona zróżnicowana na terenie poszczególnych gmin. Największą średnią powierzchnię gospodarstw ma gmina Trzebieszów (8,55 ha), na drugim miejscu gmina Wola Mysłowska (8,42 ha). Najmniejszą średnią powierzchnię gospodarstwa ma miasto Stoczek Łukowski – 2,51 ha.

Przeprowadzona ankieta inwentaryzacyjna wykazała, iż na terenie LGD „RAZEM” znajduje się 229 dużych gospodarstw hodowlanych zajmujących się chowem i hodowlą zwierząt powyżej 10 DJP, w tym 203 gospodarstwa zajmujące się chowem i hodowlą bydła, 20 gospodarstw posiadających trzodę chlewną i 6 zajmujących się chowem i hodowlą drobiu. Rolnictwo nadal stanowi dominującą formę gospodarki na tym obszarze, a jego nierentowność oraz duże uzależnienie od pogody wpływa na ubożenie społeczeństwa. Zatem szanse na rozwój przedsiębiorczości należy upatrywać m. in. w możliwościach pozyskiwania dotacji na rozwój/zakładanie działalności gospodarczej w ramach funduszy UE, w tym ze środków PROW na okres programowy 2014-2020.

Obszar: kultura i turystyka

Na obszarze Lokalnej Grupy Działania „RAZEM” znajduje się bardzo wiele zabytków wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków, związanych z bogatą historią tego obszaru. Według podziału na kategorie znajdują tu się zabytkowe cmentarze i kaplice cmentarne, obiekty sakralne, obiekty świeckie, zespoły pałacowo-parkowe i inne.

Do najciekawszych miejsc powiązanych z dziedzictwem historyczno-kulturowym należą:

- Dom Kultury – Pomnik Czynu Bojowego Kleeberczyków w Woli Gułowskiej – siedziba Muzeum Czynu Bojowego Kleeberczyków upamiętniająca miejscem pamięci żołnierzy Samodzielnej Grupy Operacyjnej Polesie dowodzonej przez gen. Franciszka Kleeberga, mieści się tu również *Izba Regionalna i Galeria Rzeźby Ludowej (kilka miejscowości gminy, wśród nich Wola Gułowska, Budziska, Sobiska to znane i cenione ośrodki rzeźby ludowej)*;
- Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej – muzeum istnieje od 1966 roku, celem muzeum jest: gromadzenie, przechowywanie, naukowe opracowanie i udostępnienie muzealiów, wydawnictw i materiałów związanych z twórczością i życiem Henryka Sienkiewicza (mieści się w Zespole podworskim: oficyna I, część piwniczna oficyny II, park, który jest wpisany do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków);
- Kopiec Henryka Sienkiewicza - usypany w 1938 roku z ziemi pochodzącej z wielu miejsc świata związanych z pisarzem;
- Izba regionalna w Wojcieszkwie (dawny budynek Gminy) z 1846 roku zawierająca m.in. cenne eksponaty sprzed I wojny światowej;
- Pomnik na miejscowym cmentarzu w Serokomli – wzniesiony dla upamiętnienia poległych żołnierzy SGO „Polesie” oraz mieszkańców pomordowanych przez hitlerowców podczas okupacji;
- Pomnik upamiętniający Bitwę pod Stoczkiem – pomnik wzniesiono w 100. rocznicę bitwy upamiętniając walkę wojsk powstańczych pod dowództwem gen. Józefa Dwernickiego, które stoczyły zwycięską bitwę z wojskami rosyjskimi (wieś Zgórznica, gmina Stoczek Łukowski);
- Pomnik pamięci partyzantów z organizacji WiN (wieś Konopna, g. Trzebieszów);
- Pomnik ku czci księdza St. Brzóska – miejsce upamiętniające kryjówkę ks. St. Brzóska (Klimki, g. Łuków);
- Pomnik ku czci partyzantów AK – pomnik upamiętniający żołnierzy AK walczących o wolność i niepodległość Polski w okresie II Wojny Światowej;
- Miejsca pamięci narodowej w mieście Stoczek Łukowski – Pomnik Tadeusza Kościuszki, Pomnik gen. Józefa Dwernickiego, Pomnik Ignacego Braulińskiego, Pomnik ppłk Wacława Rejmaka, Pomnik poświęcony mieszkańcom Stoczka, którzy zginęli w II Wojnie Światowej, Krzyż poświęcony pamięci Polskiej Organizacji Wojskowej, Krzyż metalowy na Kulaku i przy drodze do Jamielnego, Pomnik - obelisk gen. Józefa Dwernickiego;
- Liczne pomniki przyrody i zabytkowe parki wiejskie;
- Zabytkowe kościoły i cmentarze.

Wskaźnik lesistości obszaru LGD wynosi 20,6% i jest on niewiele niższy niż wskaźnik lesistości dla woj. lubelskiego – 23,1%. Teren wyróżniają przepiękne krajobrazy, czyste środowisko, a także duże i malownicze kompleksy leśne w Gminie Łuków oraz w Gminie Adamów, które są atutem do rozwoju turystyki i rekreacji na tym terenie. Zachowanie dziedzictwa przyrodniczego jest jednym z priorytetów obszaru, dlatego też unikalne walory przyrodnicze są objęte różnymi formami ochrony, które ochroną obejmują ciekawą rzeźbę terenu (np. Łukowski OChK¹ - ochroną objęte są moreny czołowe, ozy, wydmy, glazy narzutowe) oraz zbiorowiska leśne (Radzyński OChK, Rezerwat przyrody „Kulak”, Rezerwat przyrody „Topór”, Rezerwat przyrody „Jata”). Obszar Ziemi Łukowskiej wyróżnia się **unikatowymi w skali światowej osobliwościami przyrody nieożywionej – amonitami** (wiek ok. 165 mln lat). W pokładzie czarnych ilów jurajskich, na terenie gminy Łuków, znajdują się skamieniałe muszle amonitów, małż, ramienionogów i otwornic. Obszar został objęty obszarową formą ochrony przyrody - Rezerwat geologiczny „Kra Jurajska”. Podczas spotkań konsultacyjnych na pierwszym etapie partycypacji, tj. diagnoza i analiza SWOT, mieszkańcy obszaru zgłosili brak obiektów/wydarzeń wykorzystujących lokalny potencjał bogaty w osobliwości przyrody nieożywionej.

Obszar LGD wyróżnia Szlak Ziemi Łukowskiej, którego sieć biegnie przez teren wszystkich gmin powiatu łukowskiego oraz dodatkowo przez teren gmin: Nowodwór i Kłoczew (pow. rycki). Szlak jest promowany przez LGD we współpracy z samorządami lokalnymi. Został on oznakowany na całej długości, przez co tworzy spójną zintegrowaną całość. Podczas spotkań konsultacyjnych mieszkańcy wskazywali, że dużym problemem są braki w infrastrukturze turystycznej i około turystycznej na obszarze Szlaku Ziemi Łukowskiej i innych szlaków oraz ścieżek rowerowych (które wymagają oznakowania), w tym niewystarczająca liczba obiektów noclegowo-gastronomicznych, a także gospodarstw agroturystycznych i kwater. Ze względu na bliskie położenie Warszawy i jej duży wpływ na rozwój tego obszaru i okolic (napływ turystów) uczestnicy spotkań wskazali również brak oferty turystycznej dla potencjalnych turystów i potrzebę rozwoju turystyki w formie turystyki wiejskiej i aktywnej oraz konieczność stworzenia pakietów jedno- dwudniowych bądź weekendowych.

Niezwykle istotne jest wykorzystanie potencjału obszaru Ziemi Łukowskiej w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii i podejmowania działań związanych z poprawą efektywności energetycznej w sektorze publicznym, prywatnym i mieszkaniowym, a jednocześnie promowanie celów przekrojowych PROW, tj. ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu. Pomimo realizacji projektów poprawiających efektywność energetyczną i wykorzystania OZE w dalszym ciągu na obszarze LGD niezbędne jest podejmowanie wszelkich działań w ww. zakresach. Temat ten został poruszony na spotkaniu prowadzonym metodą World Café, które miało miejsce w Gminie Łuków w dn. 12.10.2015.

¹ Obszar Chronionego Krajobrazu

Na obszarze gmin LGD rozwijana jest również działalność związana z twórczością ludową, o czym świadczy liczba działających zespołów oraz twórców podtrzymujących tradycje lokalne. Zespoły ludowe działają na terenie gmin: Stanin, Krzywda, Łuków. W gminie Adamów i Trzebieszów funkcjonują pracownie rzeźbiarskie i rękodzieła ludowego. Ponadto na obszarze LGD promowana jest poezja ludowa (g. Trzebieszów), krawiectwo artystyczne, plastyka tradycyjna, malarstwo i haft (g. Krzywda). Konieczność wykorzystania dziedzictwa obszaru poruszana była na spotkaniach w większości gmin oraz potwierdzona w wywiadach indywidualnych.

Na liście produktów tradycyjnych, która jest prowadzona przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, zostały wpisane oleje: lniany, rzepakowy i słonecznikowy tłoczone na zimno w Turzych Rogach (gmina Łuków). Na tej liście figurują od 21 listopada 2014r. Ponadto obszar wyróżnia bogactwo produktów lokalnych.

Spójność wewnętrzna:

Oprócz spójności przestrzennej obszar LGD „RAZEM” charakteryzuje spójność przyrodnicza, historyczna i kulturowa. Pod względem przyrodniczym obszar charakteryzuje słabo zróżnicowana rzeźba terenu (tereny równinne), gęsta sieć rzeczna, gleby o słabej przydatności dla rolnictwa, a także występowanie lokalnych i regionalnych korytarzy ekologicznych na tym terenie.

Spójność kulturowa jest związana z cechami kulturowo-etnograficznych tego regionu, obszar charakteryzuje występowanie na tym obszarze ludowego stroju łukowskiego oraz kultywowanie podobnych lokalnych tradycji przez zespoły ludowe, koła gospodyń wiejskich czy lokalnych twórców. Obszar spaja Szlak Ziemi Łukowskiej, który przebiega przez wszystkie gminy LGD. Wzdłuż szlaku skupione są wszystkie najważniejsze i najatrakcyjniejsze miejsca obszaru LGD. Całość nawiązuje do spuścizny historycznej, tj. obszar walk powstańczo-partyzanckich z okresu powstania listopadowego, powstania styczniowego oraz II Wojny Światowej, a także występowaniem miejsc związanych z twórczością wybitnych Polaków (Henryk Sienkiewicz).

Podsumowanie:

Opisane powyżej obszary, tj. społeczeństwo, gospodarka i rynek pracy, kultura i turystyka oraz spójność wewnętrzna obszaru LGD stanowią główne obszary interwencji LSR, które bezpośrednio odnoszą się do zidentyfikowanych grup defaworyzowanych, tj. osoby młode do 35 roku życia, kobiety oraz osoby 50+. Występowanie wielu elementów wspólnych było podstawą do podjęcia decyzji o przygotowaniu jednolitej strategii rozwoju.

IV. ANALIZA SWOT

Poniższa analiza SWOT odnosi się do mocnych i słabych stron, a także szans i zagrożeń obszaru, które mają swoje odzwierciedlenie w wyznaczonych celach i przedsięwzięciach. Przeprowadzanie analizy SWOT odbyło się na I kluczowym etapie przygotowanie LSR. Została sporządzona w oparciu o dostępne dane (diagnoza obszaru) oraz wnioski zebrane w wyniku partycypacji społecznej. Do zebrania niezbędnych danych przeprowadzono Warsztaty SWOT oraz ankietyzację dotyczącą analizy SWOT, opisy wykorzystanych metod znajdują się w rozdziale II. Partycypacyjny charakter LSR.

Poniżej przedstawiono analizę SWOT powiązaną z konkretnymi częściami diagnozy.

Mocne strony	Odniesienie do diagnozy	Słabe strony	Odniesienie do diagnozy
Prowadzenie działań promocyjnych z zakresu turystyki przez poszczególne gminy LGD „RAZEM” oraz wspólna promocja turystyczna w oparciu o Szlak Ziemi Łukowskiej (w formie: folderów, map, ulotek, stron internetowych) prowadzona przez Stowarzyszenie	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Niewystarczająca liczba dużych obiektów noclegowo-gastronomicznych oferujących turystom wysokie standardy usług	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka
Zauważalna specjalizacja rolnictwa związana z chowem i hodowlą zwierząt	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy	Mała liczba gospodarstw agroturystycznych i kwater noclegowych	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka
Występowanie bogatych osobliwości przyrody nieożywionej (skamieniałości)	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Brak zintegrowania atrakcji turystycznych obszaru LGD w formie pakietów turystycznych	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka
Duże tradycje historyczne związane z walkami (I i II wojna światowa, walki	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Duże potrzeby infrastrukturalne związane z rozwojem turystyki aktywnej i wiejskiej	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka

powstańcze) oraz miejscem urodzin H. Sienkiewicza			
Duża tożsamość lokalna mieszkańców	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Brak interesujących i dobrze płatnych miejsc pracy kierowanych do młodych i wykształconych osób	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy
Duża dbałość mieszkańców o zachowanie dziedzictwa historycznego obszaru	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Brak promocji przedsiębiorczości i dobrych praktyk w tym zakresie	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy
Duży potencjał środowisk twórczych (rzemiosło i rękodzieło ludowe)	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Niewielka aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw (w tym korzystanie z unijnego wsparcia)	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy
Zintegrowanie Szlaku Ziemi Łukowskiej w oparciu o współpracę gmin członkowskich wraz ze wspólnym oznakowaniem szlaku	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Niechęć ludzi młodych oraz kobiet do samozatrudnienia	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy
Wzrastająca liczba i aktywność przedsiębiorstw społecznych (spółdzielnie socjalne)	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy	Zbyt wysokie koszty pracy stanowiące duży hamulec rozwojowy lokalnych przedsiębiorstw;	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy
Duży wpływ na rozwój obszaru Warszawy i okolic (napływ turystów);	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw i ich konkurencyjności	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy
Rozwijająca się mała infrastruktura turystyczna i okolo-turystyczna (głównie ścieżki i szlaki turystyczne)	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Niewystarczająca liczba instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii, duże potrzeby w zakresie poprawy efektywności energetycznej sektora publicznego, prywatnego i mieszkaniowego	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka
Bogactwo produktów lokalnych	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Niewystarczająca liczba projektów poprawiających efektywność energetyczną obiektów i wykorzystania OZE	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka
		Duża emigracja ludzi młodych w celu poszukiwania pracy	Rozdział 3, obszar społeczeństwo
		Dość duże bezrobocie na obszarze LGD	Rozdział 3, obszar społeczeństwo, obszar gospodarka i rynek pracy
		Wykluczenie społeczne osób nieaktywnych zawodowo, w tym ludzi młodych i kobiet	Rozdział 3, obszar społeczeństwo, obszar gospodarka i rynek pracy
		Brak infrastruktury turystycznej przy istniejących ścieżkach i szlakach rowerowych	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka
		Brak oferty spędzania wolnego czasu dla młodzieży oraz osób 50+	Rozdział 3, obszar społeczeństwo

		Niewystarczające wykorzystanie istniejących świetlic wiejskich	Rozdział 3, obszar społeczeństwo
		Niewystarczająca liczba liderów lokalnych aktywizujących społeczność obszaru LGD	Rozdział 3, obszar społeczeństwo
		Dużym hamulcem aktywności społecznej i potrzeby integracji są trudności w pozyskaniu środków finansowych na funkcjonowanie stowarzyszeń, klubów i kół	Rozdział 3, obszar społeczeństwo
		Niewystarczająco wykorzystane zasoby ludzkie (ludzie młodzi, osoby 50+, kobiety)	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy
Szanse	Odniesienie do diagnozy	Zagrożenia	Odniesienie do diagnozy
Poprawa warunków dla rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy	Pogłębiająca się migracja ludzi młodych z obszarów wiejskich	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy
Dostępne środki w nowej perspektywie finansowej UE 2014-2020 na rozwój i utworzenie działalności gospodarczej oraz poprawę infrastruktury na terenie gmin	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy, obszar kultura i turystyka	Trudności w pozyskaniu środków finansowych, duża konkurencja	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy
Rozwój współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Bariery administracyjne i prawne związane z prowadzeniem stowarzyszeń i firm	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy
Wykreowanie oraz wypromowanie produktów turystycznych obszaru w oparciu o historyczne miejsca bitew oraz złoza osobliwości przyrody nieożywionej - amonitów	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka	Niewystarczający budżet jednostek samorządowych w stosunku do potrzeb infrastrukturalnych gmin	Rozdział 3, obszar kultura i turystyka
Współpraca sieciowa podmiotów działających w turystyce	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy, obszar kultura i turystyka	Duża konkurencyjność w branży turystycznej	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy, obszar kultura i turystyka
Rozwój przetwórstwa rolnego	Rozdział 3, obszar gospodarka i rynek pracy		

V. CELE I WSKAŹNIKI

Proces tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju jest procesem wymagającym stałego zaangażowania mieszkańców LGD w realizację jej głównych założeń. Zgodnie z obecnym stanem zasobów LGD „RAZEM”, potrzebami społeczności lokalnej i możliwościami, jakie niesie ze sobą Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 wyznaczono cele ogólne, cele szczegółowe i przedsięwzięcia oraz realizujące je wskaźniki.

LGD planuje prowadzenie naborów na wszystkie zakresy opisane w § 2 ust. 1 pkt. 1-8 Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r., Dz.U. z dnia 9.10.15 poz. 1570 za wyjątkiem ust. 1 pkt. 2 lit. b.

Ustalono następujące poziomy wsparcia w ramach zakresu wskazanego w:

- § 2 ust. 1 pkt. 2 lit. a: pomoc przyznawana jest w wysokości 100% kosztów kwalifikowanych, a maksymalna kwota wsparcia wynosi 80 tys. zł;

2. § 2 ust. 1 pkt. 2 lit. c: pomoc przyznawana jest do wysokości 70% kosztów kwalifikowanych, a maksymalna kwota wsparcia wynosi 300 tys. zł, natomiast minimalna 50 tys.

W zakresie innym niż wymieniony w § 2 ust. 1 pkt. 2 lit. a, c, d pomoc przyznawana jest do wysokości 90 % kosztów kwalifikowanych, a w przypadku jednostki samorządu terytorialnego pomoc przyznawana jest w wysokości nie wyższej niż 63,63 %, z wyjątkiem projektów grantowych, w których intensywność pomocy wynosi do 95 %
LSR nie przewiduje realizacji operacji określonych w § 2 ust. 1 pkt. 7 Rozporządzenia.

Cele ogólne Lokalnej Strategii Rozwoju określają długotrwałe, pozytywne konsekwencje realizowanych operacji. Odnoszą się do zniwelowania skutków problemów zdefiniowanych na poziomie diagnozy i analizy SWOT. W Lokalnej Strategii wyznaczono trzy cele ogólne:

Cel ogólny 1. Konkurencyjna gospodarka i stworzone miejsca pracy poza rolnictwem

Cel ogólny obejmuje efekt realizacji celów szczegółowych i przedsięwzięć, to jest wzrost gospodarczy i rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz tworzenie nowych miejsc pracy. W ramach tego celu planuje się przyznanie pomocy głównie osobom fizycznym chcącym założyć działalność gospodarczą jako główne i dodatkowe źródło dochodu. Dodatkowo w ramach celu wspierany będzie rozwój i podniesienie konkurencyjności mikro i małych przedsiębiorstw, które zadeklarują utworzenie dodatkowych miejsc pracy na obszarach wiejskich. Szczególnie istotną kwestią w ramach realizacji niniejszego celu jest dostęp przedstawicieli grup defaworyzowanych do rynku pracy, szczególnie jeśli chodzi o samozatrudnienie jak i podejmowanie pracy w nowoutworzonych miejscach pracy. Propagowane są tu również inwestycje realizowane w myśl zasady zrównoważonego rozwoju i wykorzystujące technologie przyjazne środowisku (zapis pozwalający realizować cele przekrojowe PROW: ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu).

Powiązanie celu z diagnozą i analizą SWOT przedstawiono w formie matrycy. Powyższy cel jest realizowany w oparciu o następujące cele szczegółowe:

1.1 Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku

Przedsięwzięcie 1.1.1 Rozwój istniejących mikro i małych firm z poszanowaniem walorów środowiska naturalnego

Uzasadnienie: Na terenie LGD mikro i małe przedsiębiorstwa stanowią kluczową rolę w lokalnej gospodarce. Rozwijają się bardzo dynamicznie oraz najszybciej i najefektywniej reagują na zmieniającą się sytuację na rynku i łatwo się do niej dostosowują. Przedsięwzięcie ukierunkowane na rozwój istniejących mikro i małych firm ma swoje uzasadnienie w wynikach diagnozy obszaru oraz konsultacji społecznych, w których wskazuje się jako największy problem niedoinwestowanie istniejących firm, ze względu na ograniczone środki finansowe, co w znacznym stopniu hamuje rozwój przedsiębiorstw.

Sposób realizacji: Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 1.1 i będzie realizowane przez projekty konkursowe. Przewiduje się dofinansowanie min. 2 projektów wykorzystujących technologie przyjazne środowisku. Wartość szacunkowa operacji 300 tys. zł, minimalna wartość – 50 tys. przy założeniu, że jedno przedsiębiorstwo zatrudni min. 1 osobę (kryteria wyboru preferują zatrudnianie więcej niż 1 osoby). Łączna pula środków wynosi 312 478,71 EUR. Pomoc przyznawana jest w formie refundacji kosztów wskazanych w § 17 ust. 1 Rozporządzenia MRiRW (Dz.U. z dnia 09.10.15 poz. 1570).

Przedsięwzięcie 1.1.2 Podejmowanie działalności gospodarczej przyczyniającej się do zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie ukierunkowane na wsparcie podejmowania działalności gospodarczej ma swoje uzasadnienie w wynikach diagnozy obszaru oraz konsultacji społecznych, które wskazały go jako największy problem obszaru LGD. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na rozwój sektora prywatnego mającego duży udział w tworzeniu dobrobytu społeczeństwa lokalnego. Podjęcie samozatrudnienia pozwoli na ograniczenie problemów związanych z niskimi zarobkami, a także sezonowością rynku pracy (praca w rolnictwie). Osoba chętna do podjęcia działalności gospodarczej często boryka się z brakiem wkładu własnego oraz barierami formalno-prawnymi związanymi z zakładaniem i prowadzeniem przedsiębiorstwa. Pomoc oferowana w zakresie przedsiębiorczości to duża szansa dla zidentyfikowanych grup defaworyzowanych, gdyż pomoże im na włączenie się w życie społeczności lokalnej niwelując obecne ograniczenia i problemy związane z wejściem na rynek pracy. Budżet przedsięwzięcia wynosi 683 660,10 EUR.

Sposób realizacji: Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 1.2 i zostanie realizowane poprzez projekty konkursowe a dotacja będzie miała formę premii. Przewiduje się przyznanie 36 premii w stałej wysokości 80 tys. zł. W niniejszej Strategii nie określa się typu operacji/rodzaj działalności gospodarczej dla operacji związanych z podejmowaniem działalności gospodarczej. Nie określono katalogu kosztów kwalifikowalnych.

Cel ogólny 2. Świadome i aktywne społeczeństwo dysponujące odpowiednim zapleczem kulturowym i społecznym

W ramach celu ogólnego 2 Lokalnej Strategii Rozwoju planuje się realizację różnych inicjatyw kultywujących lokalne tradycje i historię jak i rozwój infrastruktury społecznej oraz aktywizację mieszkańców. Bardzo ważnym elementem w realizacji tego celu jest wzmocnienie kapitału społecznego poprzez aktywizację społeczności lokalnej dzięki dostosowaniu obiektów spotkań i integracji do potrzeb i zainteresowań mieszkańców. Cel ten bezpośrednio realizuje innowacyjny charakter LSR poprzez wykorzystanie w nowy sposób lub zmobilizowanie istniejących lokalnych zasobów historycznych (historia walk i ruchów powstańców, I i II wojny światowej) oraz przyrodniczych (złóża amonitów). W związku z powyższym w ramach celu ogólnego będą także realizowane projekty z zakresu budowy, przebudowy świetlic wiejskich spełniających funkcje rekreacyjne, turystyczne i kulturalne oraz poprawy infrastruktury obiektów służących zachowaniu dziedzictwa lokalnego, np. kościoły, kapliczki związane z historią, tradycją i kulturą obszaru LGD. Także orkiestry i zespoły ludowe wyposażone zostaną w niezbędny sprzęt i materiały do rozwoju życia kulturalnego na obszarze LGD.

Powiązanie celu z diagnozą i analizą SWOT przedstawiono w formie matrycy. Powyższy cel jest realizowany w oparciu o następujące cele szczegółowe:

2.1 Atrakcyjna przestrzeń społeczna

Przedsięwzięcie 2.1.1 Rozwój miejsc spotkań i integracji mieszkańców wzmocniających kapitał społeczny

Uzasadnienie: Do infrastruktury społecznej na obszarze LGD należy zaliczyć świetlice wiejskiej, które obecnie nie są dostosowane do potrzeb społeczności lokalnej. Głównymi problemami jest niedoinwestowanie tych miejsc ze względu na brak środków na ich budowę, przebudowę lub modernizację oraz braki w wyposażeniu. Mieszkańcy podczas spotkań konsultacyjnych wskazali również, że na obszarze LGD brakuje obiektów infrastruktury kultury, a także ciekawej oferty spędzania wolnego czasu dla społeczności lokalnej (szczególnie dla osób młodych oraz seniorów), co wpływa na brak integracji społecznej. Mieszkańcy wskazali również zły stan techniczny istniejącej infrastruktury.

Sposób realizacji: Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 2.1 i będzie realizowane w ramach konkursu oraz projektu grantowego. Beneficjentami wsparcia będą w szczególności organizacje pozarządowe oraz publiczne organizacje kultury. Budżet przedsięwzięcia wynosi 746 831,16 EUR (w tym na projekt grantowy 82 495,66 EUR). Maksymalna wartość dotacji w ramach projektu grantowego wynosi 30 tys. zł, średnia wartość 20 tys. zł. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się, m.in.:

- Budowa lub przebudowa infrastruktury kultury,
- Zakup wyposażenia,
- Organizacja wydarzeń kulturalnych, działań edukacyjnych, rekreacyjnych,
- Organizacja warsztatów (m.in.: literackich, plastycznych, teatralnych),
- Utworzenie wiosek tematycznych,
- Organizacja innych działań aktywizujących lokalną społeczność.

2.2 Świadome i aktywne społeczeństwo innowacyjnie wykorzystujące lokalne tradycje

Przedsięwzięcie 2.2.1 Kultywowanie lokalnych tradycji i historii

Uzasadnienie: Obszar Ziemi Łukowskiej charakteryzuje się spuścizną historyczną związaną z walkami powstańczo-partyzanckimi z okresu powstania listopadowego, powstania styczniowego oraz I i II Wojny Światowej, a także występowaniem miejsc związanych z twórczością wybitnych Polaków (Henryk Sienkiewicz). Ponadto obszar wyróżnia się unikatowymi w skali światowej osobliwościami przyrody nieożywionej - amonitami. Największe i najważniejsze atuty tego obszaru, które w znacznym stopniu przyczynią się do jego rozwoju do tej pory nie zostały wykorzystane, co daje możliwość do ich wyeksponowania i wzbogacenia oferty kulturalnej na obszarze LGD. Wyniki przeprowadzonych badań własnych/spotkań wskazały ponadto na problem braku środków finansowych na kultywowanie tradycji lokalnych, w tym tradycyjnej kuchni. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na zachowanie dziedzictwa obszaru LGD.

Sposób realizacji: Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 2.2 i będzie realizowane w ramach projektu grantowego. Beneficjentami wsparcia będą w szczególności organizacje pozarządowe oraz publiczne organizacje kultury. Budżet przedsięwzięcia wynosi 60 173,25 EUR. Maksymalna wartość dotacji w ramach projektu grantowego wynosi 30 tys. zł. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się, m.in.:

- Warsztaty, m.in. kulinarne z zakresu kuchni tradycyjnej obszaru LGD,

- Żywe lekcje historii,
- Rekonstrukcje walk powstańczych,
- Inscenizacje historyczne,
- Organizacja wydarzeń promujących lokalne tradycje i historię,
- Tworzenie i promowanie powstańczych i Sienkiewiczowskich izb pamięci oraz muzeów z wykorzystaniem nowym metod przekazu informacji,
- Odnowienie zapomnianych pomników upamiętniających poległych żołnierzy i wodzów powstania listopadowego, styczniowego oraz I i II Wojny Światowej,
- Wydawanie publikacji, folderów poświęconych lokalnej kulturze i produktom lokalnym,
- Tworzenie stron internetowych poświęconych lokalnej kulturze i produktom lokalnym,
- Tworzenie gier komputerowych, aplikacji na telefon, filmów, spotów promocyjnych, w tym szkolenia z tego zakresu,
- Szkolenia z zakresu kultywowania tradycyjnych zawodów, zwyczajów,
- Zakup towarów i przedmiotów służących przedsięwzięciom związanym z kultywowaniem tradycyjnych zawodów lub tradycji społeczności lokalnych, w tym kulinarnych, kulturalnych (np. stroje ludowe),
- Inne innowacyjne metody wykorzystujące lokalną tradycję i kulturę, np. quesy, geocaching.

2.3 Sprawnie funkcjonujące LGD

Przedsięwzięcie 2.3.1 Działania informacyjne, szkoleniowe i aktywizacyjne prowadzone przez Biuro LGD

Uzasadnienie: W oparciu o wyniki analizy danych zastanych przy opracowaniu diagnozy obszaru LGD oraz pogłębionych konsultacji społecznych zidentyfikowano 3 grupy defaworyzowane LGD, tj. osoby młode do 35 roku życia, kobiety oraz osoby 50+. Grupy te wymagają wsparcia poprzez działania aktywizacyjne wspierające prawidłowe funkcjonowanie w społeczeństwie i w życiu lokalnej społeczności. Efektywne wdrażanie LSR oraz realizacja zakładanych celów z zakresu aktywizacji m.in. grup defaworyzowanych, informacji i promocji wymaga funkcjonowania Biura co najmniej 40 h tygodniowo, świadczenia pracy przez wykwalifikowanych pracowników Biura (nie mniej niż 3,0 etatu) oraz funkcjonowania kompetentnej Rady, cyklicznie szkolonej.

Sposób realizacji: Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 2.3 i będzie realizowane w ramach aktywizacji i kosztów bieżących. Budżet na to przedsięwzięcie wynosi 565 355,00 EUR. W kwocie tej mieszczą się koszty związane z finansowaniem kosztów bieżących (wynagrodzenia, funkcjonowania biura) oraz realizacji planu komunikacji. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się, m.in.:

- spotkania informacyjno-szkoleniowe z zakresu LSR i Leader,
- działania aktywizujące lokalną społeczność (np. spotkania informacyjno-promocyjne, konkursy, wyjazdy studyjno-szkoleniowe, wyjazdy na Targi,),
- szkolenia dla pracowników Biura i członków Rady,
- udzielanie doradztwa mailowego oraz indywidualnego w Biurze LGD,
- spotkania promujące przedsiębiorczość, innowacje oraz dobre praktyki związane z ochroną środowiska lub zapobiegające zmianom klimatycznym,
- konferencje,
- ogłoszenia w prasie, telewizji, wkładka do gazety (kampania informacyjna nt. efektów realizowanej LSR),
- ankietyzacja lokalnej społeczności i beneficjentów,
- monitoring i ewaluacja,
- pozostałe działania związane z realizacją planu komunikacji oraz bieżącą pracą Biura LGD.

Cel ogólny 3. Zintegrowana Ziemia Łukowska atrakcyjna turystycznie

Poprawa jakości życia mieszkańców wynikająca z zintegrowanego rozwoju turystyczno-rekreacyjnego na obszarze LGD jest celem, w którym planuje się działania w zakresie m.in. budowy miejsc rekreacyjnych i turystycznych, w tym małej infrastruktury (placów zabaw, siłowni zewnętrznych) służące stworzeniu oferty spędzania czasu wolnego dla mieszkańców i wypoczynku dla turystów. Zintegrowanie to obejmować będzie operacje realizowane przez podmioty z różnych sektorów, a ich realizacja wpłynie na efekt synergii. Cel obejmuje również miękkie działania promocyjne, głównie w postaci imprez i wydarzeń inicjujących ich cykl lub specyficznych dla obszaru LGD. Wszystkie operacje realizowane w ramach tego celu utworzą odpowiednią sekwencję interwencji zarówno w obszarze gospodarki, infrastrukturalnym i społecznym.

W wyniku przeprowadzonego procesu partycypacji społecznej zidentyfikowano branże gospodarki, które mają największy wpływ na rozwój obszaru wiejskiego LGD: działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii (PKD 2007 sekcja I), kultura,

rozrywka i rekreacja (PKD 2007 sekcja R), przetwórstwa przemysłowego (PKD 2007 sekcja C). Wymienione branże przyczyniają się do budowania spójnej oferty turystycznej, a przetwórstwo służy wykorzystaniu lokalnych zasobów na cele turystyczne i kulturowe.

Powiązanie celu z diagnozą i analizą SWOT przedstawiono w formie matrycy. Powyższy cel jest realizowany w oparciu o następujące cele szczegółowe:

3.1 Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD

Przedsięwzięcie 3.1.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie turystyki, rekreacji, kultury i przetwórstwa

Uzasadnienie: Ze względu na duży potencjał obszaru w zakresie rozwoju turystyki, kultury i przetwórstwa LGD będzie promować przedsiębiorców, którzy zamierzają rozwijać działalność gospodarczą w ww. zakresach. Podczas spotkań konsultacyjnych mieszkańcy obszaru wskazali na braki w infrastrukturze turystycznej. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na utworzenie większej liczby obiektów noclegowo-gastronomicznych. Natomiast rozwój przetwórstwa pozwoli na wykorzystanie lokalnych zasobów i promocję lokalnych produktów. Dla społeczności lokalnej ważna jest również oferta rekreacyjno-kulturalna dostępna w miejscu zamieszkania, której obecnie brakuje (zgodnie z uwagami wnoszonymi na spotkaniach konsultacyjnych przez mieszkańców). W związku z powyższym promowany będzie rozwój przedsiębiorstw, które prowadzą i będą prowadziły działalność związaną z kulturą, rozrywką i rekreacją.

Sposób realizacji: Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 3.1 i będzie realizowane w ramach konkursu. Przewiduje się dofinansowanie min. 7 projektów o maks. wartości szacunkowej 300 tys. zł, min. wartości 50 tys., przy założeniu, że jedno przedsiębiorstwo zatrudni min. 1 osobę (kryteria wyboru preferują zatrudnianie więcej niż 1 osoby). Łączna pula środków 445 874,15 EUR. Pomoc przyznawana jest w formie refundacji kosztów wskazanych w § 17 ust. 1 Rozporządzenia MRiRW (Dz.U. z dnia 09.10.15 poz. 1570).

Przedsięwzięcie 3.1.2 Promocja obszaru LGD z wykorzystywaniem potencjału turystycznego i kulturowego

Uzasadnienie: Dziedzictwo kulturowe oraz potencjał turystyczny obszaru LGD jest niewykorzystanym atutem Ziemi Łukowskiej. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na promocję dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru poprzez użycie jego unikatowego bogactwa do stworzenia marki regionu. Słaba promocja i brak marki regionu wynikają z diagnozy oraz konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze LGD.

Sposób realizacji: Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 3.1 i będzie realizowane w ramach konkursu/projektu własnego/projektów współpracy. Budżet przedsięwzięcia wynosi 350 957,29 EUR, w tym 5 projektów współpracy - 302 650,00 EUR, projekt własny ok. 25 000,00 EUR. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się, m.in.:

- wydarzenia i imprezy promujące lokalną kulturę i produkty lokalne, region,
- konferencja dotycząca promocji turystycznej w oparciu o wydarzenia historyczne i lokalne tradycje powiązanej z inscenizacją historyczną,
- międzynarodowa konferencja naukowa powiązana z jarmarkiem w oparciu o osobliwości przyrody nieożywionej, tj. amonity,
- szkolenia/warsztaty, w tym wyjazdowe,
- publikacje promujące region oraz kuchnię tradycyjną,
- wyjazdy międzynarodowe – dobre praktyki,
- wyznaczenie kulinarnego szlaku turystycznego wraz z wyposażeniem szlaku w elementy małej infrastruktury,
- certyfikacja firm/podmiotów/produktów wysokiej jakości z branży turystycznej, przetwórczej,
- portal internetowy bądź rozbudowana aplikacja internetowa dostępna na smartfony,
- utworzenie punktu informacji turystycznej.

Przedsięwzięcie będzie realizowane m.in. poprzez regionalny projekt współpracy, którego celem jest zachowanie i promocja lokalnych tradycji kulinarnych oraz międzyregionalnej współpracy pomiędzy podmiotami działającymi na obszarze Partnerskich LGD. W ramach projektu zaplanowane jest zorganizowanie warsztatów kulinarnych, szkolenie z zakresu zakładania działalności odpłatnej i/lub gospodarczej, a także wydanie publikacji promującej potrawę kuchni tradycyjnej obszaru LGD „RAZEM” w wersji papierowej i elektronicznej. Współpraca będzie opierać się na wspólnym działaniu 3 LGD: „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI”, „Ziemia Zamojska” oraz „Poleska Dolina Bugu”. Realizowany będzie w okresie 2016-2018.

Ponadto w okresie 2018-2019 realizowany będzie międzynarodowy projekt współpracy, w ramach którego planowane są: wyjazd studyjny do partnera zagranicznego, wyposażenie szlaku turystycznego w elementy małej infrastruktury, portal internetowy bądź rozbudowana aplikacja internetowa (zawierająca miejsca atrakcyjne pod względem turystycznym: atrakcje przyrodnicze, historyczne, istniejące szlaki i podmioty istotne dla osób odwiedzających LGD), Współpraca będzie opierać się na działaniu LGD: „Ziemia Biłgorajska”, „Roztocze Tomaszowskie”, „Nasze Roztocze”, „Ziemia Zamojska”, „Lepsze Jutro”, „Ziemia Chełmska” oraz „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI”.

Kolejnymi, planowanymi przez LGD projektami współpracy w okresie 2019-2024, są projekty związane z promocją oraz wyposażeniem istniejącego szlaku rowerowego w miejsca przyjazne rowerzystom, m.in. poprzez wydanie map, stworzenie strony/aplikacji GPS, promocję: np. w TV, billboardy, media społecznościowe, gadżety promocyjne, udział w targach, rajd. Realizowane byłby we współpracy z innymi LGD-ami. Dodatkowo, planowany projekt współpracy polegałby również na promocji Szlak Ziemi Łukowskiej. Planowane jest, że będzie zawierał elementy edukacji przyrodniczo-historycznej oraz aktywnej turystyki.

Przedsięwzięcie 3.1.3 Rozwój infrastruktury i usług w zakresie turystyki i rekreacji

Uzasadnienie: Rozwój turystyki i rekreacji na obszarze Ziemi Łukowskiej jest możliwy dzięki występującym zasobom przyrodniczym i kulturowym. Obszar LGD „RAZEM” wyróżnia Szlak Ziemi Łukowskiej, który poprowadzony jest przez teren wszystkich gmin powiatu łukowskiego i jest oznakowany na całej długości. Duży problem obszaru stanowi pozostała infrastruktura turystyczna i okółoturystyczna, której aktualny stan nie jest zadowalający. Poprawa już istniejącej infrastruktury oraz budowa nowej pozwoli na udostępnienie miejsc atrakcyjnych obszaru LGD i przyczyni się do rozwoju tego obszaru (wyniki diagnozy, konsultacji społecznych).

Sposób realizacji: Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 3.1 i będzie realizowane w ramach konkursu/projektu grantowego. Łączna pula środków wynosi 729 175,34 EUR, w tym na projekt grantowy 64 991,07 EUR. Maksymalna wartość dotacji w ramach projektu grantowego wynosi 35 tys. zł. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się, m.in.:

- Budowa bądź przebudowa niekomercyjnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej m.in. ścieżki rowerowe, edukacyjne, turystyczne, szlaki turystyczne, place zabaw, siłownie na powietrzu, miejsca grillowe, altany, ścianki wspinaczkowe, parki linowe, miejsca noclegowe, parkingi;
- Tworzenie miejsc wypoczynkowych, biwakowych, punktów widokowych i innej małej infrastruktury turystycznej;
- Zagospodarowanie zbiorników wodnych na cele turystyczno-rekreacyjne,
- Zakup wyposażenia, nowego sprzętu z zakresu turystyki i rekreacji.

Wdrożenie działań innowacyjnych będzie miało odzwierciedlenie w każdym celu LSR dzięki umieszczeniu podejścia innowacyjnego w kartach oceny według lokalnych kryteriów LGD „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI”. Szczegółowe uzasadnienie innowacyjności przedstawiono w rozdziale VI.

Udział mieszkańców, partnerów społecznych, gospodarczych i publicznych w postaci partycypacji w tworzeniu Lokalnej Strategii Rozwoju służył zaspokojeniu szerokiego spektrum zbiorowych i indywidualnych potrzeb tych grup LGD „RAZEM”. Wykorzystane metody z I i II etapu partycypacji LSR pozwoliły na sformułowanie i wybór celów, które najlepiej odpowiadają zidentyfikowanym problemom i potrzebom. Należały do nich wywiad indywidualny (na etapie diagnozy i analizy SWOT) oraz World Café, spotkanie z ekspertem, grupy robocze oraz ankieta celów. Badania przeprowadzane sukcesywnie, dlatego też możliwe było wykorzystanie efektów jednego przy przeprowadzaniu następnego. Tak duży udział społeczności lokalnej przy opracowaniu celów jak i pozostałych części strategii zapobiega powstawaniu konfliktów i zapewnia akceptację społeczną.

Zgodność LSR z celami określonymi w realizowanym programie i jej źródła finansowania

Lokalna Strategia Rozwoju realizowana będzie w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Jest to jedyny fundusz realizujący cele Strategii, które zakresowo wpisują się we wsparcie rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS – rozwój lokalny kierowany przez społeczność). Realizowane w Strategii przedsięwzięcia nie pokrywają się z zakresem operacji innych działań Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Lokalna Strategia Rozwoju jest spójna z celem szczegółowym **6BWspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich** (w ramach priorytetu 6 Wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich), który realizuje podejście RLKS w zakresie Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

Lokalny rozwój w LSR realizowany jest głównie w oparciu o *Wzrost gospodarczy i tworzenie miejsc pracy poza rolnictwem* oraz *Wsparcie włączenia społecznego mieszkańców obszarów wiejskich LGD „RAZEM”*. Dzięki realizacji celu 3 *Zintegrowane podniesienie atrakcyjności turystyczno-rekreacyjnej obszaru Ziemi Łukowskiej* Lokalna Strategia Rozwoju poprawia spójność społeczną i turystyczną obszaru OBJĘTEGO strategią.

Strategia wspiera podejście RLKS w ramach EFRROW poprzez spójność z celem szczegółowym 6A - ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy. W ramach LSR (cele szczegółowe: Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku oraz Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD) realizowane będą operacje w zakresie rozwoju przedsiębiorczości a także inwestycje w infrastrukturę do świadczenia usług dla ludności np.: infrastruktura w zakresie turystyki, rekreacji, kultury, dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz przetwórstwa produktów lokalnych.

Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych

Wskaźniki zastosowane w LSR są **adekwatnie dobrane do celów**, zarówno ogólnych jak i szczegółowych, a także zidentyfikowanych przedsięwzięć. Dobór wskaźników został oparty o „Poradnik dla LGD w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020”. W odniesieniu do przedsięwzięć zastosowano wskaźniki produktu, które mierzą fizyczne efekty będące wynikiem realizacji poszczególnych operacji. W przypadku celów szczegółowych ustalono wskaźniki rezultatu określające sposób wykorzystania produktów realizowanych operacji przez grupę docelową, dla której były one przeznaczone. Do celów ogólnych strategii przypisano wskaźniki oddziaływania, wskazujące poprawę stanu lub zmniejszenie zjawisk negatywnych w obrębie LGD.

Dobre wskaźniki są **mierzalne, ambitne, racjonalne oraz określone w czasie**. Wartości poszczególnych wskaźników oparto na dostępnych publicznych danych GUS oraz danych LGD, które zostały pozyskane w trakcie ankietyzacji.

Niniejsza Strategia przyczynia się bezpośrednio do realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 poprzez realizację określonych dla Programu wskaźników produktu i rezultatu. Wskaźniki te zostały uwzględnione w obszarach tematycznych LSR tożsamych z PROW 2014-2020.

Matryca celów, przedsięwzięć i wskaźników Lokalnej Strategii Rozwoju:

1.0		CEL OGÓLNY 1		Konkurencyjna gospodarka i stworzone miejsca pracy poza rolnictwem					
1.1		CELE SZCZEGÓŁOWE		Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku					
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego		Jednostka miary	stan początkowy 2014 rok	plan 2024 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
W1.0	Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności			szt.	607	630	Dane statystyczne GUS		
	Liczba osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym			%	7,2	7	Dane statystyczne GUS		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych		Jednostka miary	stan początkowy 2015 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
W1.1	Liczba utworzonych miejsc pracy			szt.	0	46	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD		
	Liczba utrzymanych miejsc pracy			szt.	0	70	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD		
	Liczba utworzonych miejsc pracy przez osoby z grup defaworyzowanych w ogólnej liczbie utworzonych miejsc pracy w celu nr 1			szt.	0	37	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe		Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)		Wskaźniki produktu			
				Nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru	
						początkowa 2015 rok	końcowa 2024 rok		
1.1.1	Rozwój istniejących mikro i małych firm z poszanowaniem walorów środowiska naturalnego		Przedsiębiorcy	Konkurs (312 478,71 EUR)	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	0	5	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
					Liczba operacji, w ramach których wykorzystano	szt.	0	4	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD

				rozwiązania przyjazne środowisku				
				Liczba operacji, które założyły podniesienie kompetencji beneficjentów/ pracowników	szt.	0	2	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
1.1.2	Podejmowanie działalności gospodarczej przyczyniającej się do zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej	Mieszkańcy, grupy defaworyzowane	Konkurs (683 660,10 EUR)	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	0	36	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD, dokumentacja z rejestru przedsiębiorców
				Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez osoby z grup defaworyzowanych	szt.	0	32	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD, dokumentacja z rejestru przedsiębiorców
SUMA:				996 138,81 EUR				
2.0	CEL OGÓLNY 2	Świadome i aktywne społeczeństwo dysponujące odpowiednim zapleczem kulturowym i społecznym						
2.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Atrakcyjna przestrzeń społeczna						
2.2	CELE SZCZEGÓŁOWE	Świadome i aktywne społeczeństwo innowacyjnie wykorzystujące lokalne tradycje						
2.3	CELE SZCZEGÓŁOWE	Sprawnie funkcjonujące LGD						
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>stan początkowy 2014 rok</i>	<i>plan 2024 rok</i>	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		
W 2.0	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców		szt.	28	29	Dane statystyczne GUS		
	Wzrost poczucia tożsamości z miejscem zamieszkania LGD o 10%		osoba	3 000	3 300	Badanie ankietowe mieszkańców LGD		
		<i>Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>stan początkowy 2015 rok</i>	<i>plan 2023 rok</i>	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		
W 2.1	Liczba osób korzystających ze wspartych miejsc spotkań i integracji społecznej		osoba	0	34 000	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD		
W 2.2	Liczba osób uczestniczących w inicjatywach wykorzystujących lokalne tradycje i zasoby obszaru LGD		osoba	0	14 000	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD		

W 2.3	Liczba podmiotów, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze			szt.	0	80	Dane LGD	
	Liczba odwiedzin strony internetowej LGD			szt.	0	1 000 000	Dane beneficjenta	
	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych			osoba	0	475	Listy obecności, dane LGD	
	Liczba osób zadowolonych ze spotkań/wydarzeń przeprowadzonych przez LGD			osoba	0	330	Ankietyzacja, dane LGD	
	Liczba osób przeszkolonych			osoba	0	360	Listy obecności, dane LGD	
	Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań			osoba	0	297	Ankietyzacja, dane LGD	
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	Wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
		początkowa 2015 rok	końcowa 2024 rok					
2.1.1	Rozwój miejsc spotkań i integracji mieszkańców wzmacniających kapitał społeczny	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST, publiczne instytucje kultury, grupy defaworyzowane	Konkurs (664 335,50 EUR)	Liczba wspartych miejsc spotkań i integracji mieszkańców	szt.	0	15	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
			Projekt grantowy (82 495,66 EUR)	Liczba podmiotów wspartych w ramach wzmocnienia kapitału społecznego	szt.	0	18	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
2.2.1	Kultywowanie lokalnych tradycji i historii	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST, publiczne instytucje kultury, grupy defaworyzowane	Projekt grantowy (31 100,29 EUR)	Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	szt.	0	5	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
			Projekt grantowy (29 072,96 EUR)	Liczba zrealizowanych operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	szt.	0	6	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD

				ukierunkowanych na innowacje				
2.3.1	Działania informacyjne, szkoleniowe i aktywizujące prowadzone przez Biuro LGD	Mieszkańcy, grupy defaworyzowane, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, JST, publiczne instytucje kultury	Koszty bieżące (540 355,00 EUR)	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	szt.	0	108	Dane LGD
				Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	szt.	0	374	Dane LGD
			Aktywizacja (25 000,00 EUR)	Liczba publikacji i innych metod związanych z realizacją planu komunikacji	szt.	0	19	Dane LGD
				Liczba spotkań/wydarzeń adresowanych do mieszkańców	szt.	0	23	Dane LGD
				Liczba szkoleń	szt.	0	18	Dane LGD
				Liczba konferencji/targów/prezentacji (odbywających się poza terenem LGD) z udziałem przedstawicieli LGD	szt.	0	1	Dane LGD
SUMA				1 372 359,41 EUR				
3.0	CEL OGÓLNY 3	Zintegrowana Ziemia Łukowska atrakcyjna turystycznie						
3.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD						
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>stan początkowy 2014 rok</i>	<i>plan 2024 rok</i>	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		

W3.0	Odsetek liczby turystów polskich i zagranicznych korzystających z obiektów hotelowych i pozostałych obiektów turystów do liczby mieszkańców obszaru LGD		%	0,1	0,8	Dane statystyczne GUS		
		<i>Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>stan początkowy 2015 rok</i>	<i>plan 2024 rok</i>	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		
W 3.1	Liczba utworzonych miejsc pracy		szt.	0	7	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD		
	Liczba osób uczestniczących w inicjatywach promocyjnych LGD		osoba	0	1 100	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD		
	Liczba osób, które otrzymały informacje o powstaniu centrum informacji turystycznej		osoba	0	900	Dane beneficjenta		
	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej		osoba	10 000	18 480	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD		
	Liczba projektów współpracy skierowanych do następujących grup docelowych: grupy defaworyzowane (określone w LSR)		szt.	0	1	Dane LGD		
	Liczba projektów współpracy skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane, młodzież i turyści i inne		szt.	0	1	Dane LGD		
	Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby		szt.	0	5	Dane LGD		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostka miary	Wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 2015 rok	końcowa 2024 rok	
3.1.1	Rozwój przedsiębiorczości w zakresie turystyki, rekreacji, kultury i przetwórstwa	Przedsiębiorcy	Konkurs (445 874,15 EUR)	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejących przedsiębiorstw	szt.	0	7	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
				Liczba operacji, które założyły podniesienie kompetencji beneficjentów/pracowników	szt.	0	4	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
				Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	szt.	0	1	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD

3.1.2	Promocja obszaru LGD z wykorzystaniem potencjału turystycznego i kulturowego	Mieszkańcy, grupy defaworyzowane, odbiorcy spoza obszaru LSR, turyści	Konkurs (48 307,29 EUR)	Liczba wydarzeń/imprez	szt.	0	2	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
				Liczba centrów informacji turystycznej	szt.	0	1	Dane LGD
			Projekty współpracy (302 650,00 EUR)	Liczba zrealizowanych projektów współpracy tym projektów współpracy międzynarodowej	szt.	0	5	Dane LGD
3.1.3	Rozwój infrastruktury i usług w zakresie turystyki i rekreacji	Mieszkańcy, JST, organizacje pozarządowe, publiczne instytucje kultury, grupy defaworyzowane	Konkurs (664 184,27 EUR)	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	0	52	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
				Liczba usług związanych z zakupem nowego sprzętu z zakresu turystyki i rekreacji	szt.	0	3	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
			Projekt grantowy (64 991,07 EUR)	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	0	8	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
				Liczba usług związanych z zakupem nowego sprzętu z zakresu turystyki i rekreacji	szt.	0	1	Dane beneficjenta/ankietyzacja, dane LGD
SUMA:				1 526 006,78 EUR				

Adekwatność celów i przedsięwzięć do diagnozy

Adekwatność celów i przedsięwzięć do diagnozy przedstawiono poniżej w formie matrycy. W swojej treści zawiera zidentyfikowane problemy i potencjał obszaru na etapie diagnozy, jednocześnie określone jako mocne i słabe strony w analizie SWOT oraz czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników określone w analizie SWOT jako szanse i zagrożenia. Poniższa matryca umożliwi odtworzenie procesu formułowania celów, które były wyznaczone w oparciu o analizę SWOT i zawierają najistotniejsze problemy obszaru w oparciu o diagnozę. Poszczególne elementy, do których należą: diagnoza, analiza SWOT, a także cele konsultowane były ze społecznością lokalną co umożliwiło uwzględnienie ich potrzeb w celu poprawy ich życia na obszarze LGD. Powiązanie celów LSR z diagnozą obszaru zostało szczegółowo opisane w poniższej matrycy oraz w opisach celów ogólnych i przedsięwzięć.

Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności LGD, analizy SWOT oraz celów i wskaźników:

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników		
<ul style="list-style-type: none"> Niewielka aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw (w tym korzystanie z unijnego wsparcia) Zbyt wysokie koszty pracy stanowiące duży hamulec rozwojowy lokalnych przedsiębiorstw Niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw i ich konkurencyjności Dość duże bezrobocie na obszarze LGD Wzrastająca liczba i aktywność przedsiębiorstw społecznych (spółdzielnie socjalne) Brak interesujących i dobrze płatnych miejsc pracy kierowanych do młodych i wykształconych osób Niewystarczająca liczba instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii, duże potrzeby w zakresie poprawy 	<p align="center">1. Konkurencyjna gospodarka i stworzone miejsca pracy poza rolnictwem</p>	<p>1.1 Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku</p>	<p>1.1.1 Rozwój istniejących mikro i małych firm z poszanowaniem walorów środowiska naturalnego</p>	5 operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa			<ul style="list-style-type: none"> Pogłębiająca się migracja ludzi młodych z obszarów wiejskich Poprawa warunków dla rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich Dostępne środki w nowej perspektywie finansowej UE 2014-2020 na rozwój i utworzenie działalności gospodarczej oraz poprawę infrastruktury na terenie gmin Trudności w pozyskaniu środków finansowych, duża konkurencja Bariery administracyjne i prawne związane z prowadzeniem stowarzyszeń i firm 		
				4 operacje, w ramach których wykorzystano rozwiązania przyjazne środowisku	46 utworzonych miejsc pracy	37 utworzonych miejsc pracy przez osoby z grup defaworyzowanych		630 podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności	7% udział osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym
				2 operacje, która założyły podniesienie kompetencji beneficjentów/pracowników	70 utrzymanych miejsc pracy				

<p>efektywności energetycznej sektora publicznego, prywatnego i mieszkaniowego</p> <ul style="list-style-type: none"> Niewystarczająca liczba projektów poprawiających efektywność energetyczną obiektów i wykorzystania OZE Niewystarczająco wykorzystane zasoby ludzkie (ludzie młodzi, osoby 50+, kobiety) 							
<ul style="list-style-type: none"> Niechęć ludzi młodych oraz kobiet do samozatrudnienia Duża emigracja ludzi młodych w celu poszukiwania pracy Dość duże bezrobocie na obszarze LGD Wykluczenie społeczne osób nieaktywnych zawodowo, w tym ludzi młodych i kobiet Brak promocji przedsiębiorczości i dobrych praktyk w tym zakresie Brak interesujących i dobrze płatnych miejsc pracy kierowanych do młodych i wykształconych osób 			<p>1.1.2 Podejmowanie działalności gospodarczej przyczyniającej się do zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej</p>	<p>36 operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa</p>			

<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająco wykorzystane zasoby ludzkie (ludzie młodzi, osoby 50+, kobiety) • Duży potencjał kapitału ludzkiego (wykształceni ludzie, posiadający wszechstronne umiejętności i doświadczenie zawodowe w tym osób 50+) 							
<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca liczba liderów lokalnych aktywizujących społeczność obszaru LGD • Brak oferty spędzania wolnego czasu dla młodzieży oraz osób 50+ 	2. Świadome i aktywne społeczeństwo dysponujące odpowiednim zapleczem kulturowym i społecznym	2.1 Atrakcyjna przestrzeń społeczna	2.1.1 Rozwój miejsc spotkań i integracji mieszkańców wzmacniających kapitał społeczny	15 wspartych miejsc spotkań i integracji mieszkańców 18 podmiotów wspartych w ramach wzmocnienia kapitału społecznego	34 000 osób korzystających ze wspartych miejsc spotkań i integracji społecznej	29 organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	<ul style="list-style-type: none"> • Wykreowanie oraz wypromowanie produktów turystycznych obszaru w oparciu o historyczne miejsca bitew, twórczość Henryka Sienkiewicza oraz złoża osobliwości przyrody nieożywionej – amonitów • Dostępne środki w nowej perspektywie finansowej UE 2014-2020 na rozwój i utworzenie działalności gospodarczej oraz poprawę infrastruktury na terenie gmin
<ul style="list-style-type: none"> • Dużym hamulcem aktywności społecznej i potrzeby integracji są trudności w pozyskaniu środków finansowych na funkcjonowanie stowarzyszeń, klubów i kół • Brak oferty spędzania wolnego czasu dla młodzieży oraz osób 50+ 			2.2 Świadome i aktywne społeczeństwo innowacyjnie wykorzystujące lokalne tradycje	2.2.1 Kulturowanie lokalnych tradycji i historii	5 podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego 6 zrealizowanych operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego ukierunkowanych na innowacje	14 000 osób uczestniczących w inicjatywach wykorzystujących lokalne tradycje i zasoby obszaru LGD	3 300 osób deklaruje poczucie tożsamości z miejscem zamieszkania LGD

<ul style="list-style-type: none"> • Występowanie bogatych osobliwości przyrody nieożywionej (skamieniałości) • Duże tradycje historyczne związane z walkami (I i II Wojna Światowa, walki powstańcze) • Miejsce urodzin Henryka Sienkiewicza • Duża tożsamość lokalna mieszkańców • Duża dbałość mieszkańców o zachowanie dziedzictwa historycznego obszaru • Duży potencjał środowisk twórczych • Bogactwo produktów lokalnych 							
<p>Szeroki wpływ wszystkich słabych stron i problemów obszaru LGD „RAZEM”</p>		<p>2.3 Sprawnie funkcjonujące LGD</p>	<p>2.3.1 Działania informacyjne, szkoleniowe i aktywizujące prowadzone przez Biuro LGD</p>	<p>108 osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD</p> <p>374 podmioty, którym udzielono indywidualnego doradztwa</p> <p>19 publikacji i innych metod związanych z realizacją planu komunikacji</p>	<p>1 000 000 odwiedzin strony internetowej LGD</p> <p>80 podmiotów, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR,</p>		

				<p>23 spotkania/wydarzenia adresowane do mieszkańców</p> <p>18 szkoleń</p> <p>1 konferencja/targi/prezentacja z udziałem przedstawicieli LGD (odbywająca się poza terenem LGD)</p>	<p>świadczono w biurze</p> <p>475 osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych</p> <p>330 osób zadowolonych ze spotkań/wydarzeń przeprowadzonych przez LGD</p> <p>360 przeszkolonych osób</p> <p>297 osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań</p>		
<ul style="list-style-type: none"> Niewystarczająca liczba dużych obiektów noclegowo-gastronomicznych oferujących turystom wysokie standardy usług Mała liczba gospodarstw 	<p>3. Zintegrowana Ziemia Łukowska atrakcyjna turystycznie</p>	<p>3.1 Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD</p>	<p>3.1.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie turystyki, rekreacji, kultury i przetwórstwa</p>	<p>7 operacji polegających na rozwoju istniejących przedsiębiorstw</p>	<p>7 utworzonych miejsc pracy</p> <p>1 100 osób uczestniczących w inicjatywach promocyjnych LGD</p>	<p>0,8 % turystów polskich i zagranicznych skorzysta z obiektów hotelowych i pozostałych obiektów turystycznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej Wykreowanie oraz wypromowanie produktów turystycznych obszaru w oparciu o

<p>agroturystycznych i kwater noclegowych</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dość duże bezrobocie na obszarze LGD • Duży wpływ na rozwój obszaru Warszawy i okolic (napływ turystów); • Duże potrzeby infrastrukturalne związane z rozwojem turystyki aktywnej i wiejskiej • Brak zintegrowania atrakcji turystycznych obszaru LGD w formie pakietów turystycznych 				<p>4 operacje, które założyły podniesienie kompetencji beneficjentów/pracowników</p> <p>1 operacja ukierunkowana na innowacje</p>	<p>900 osób, które otrzymały informacje o powstaniu centrum informacji turystycznej</p> <p>18 480 osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej</p> <p>1 projekt współpracy skierowany do następujących grup docelowych: grupy defaworyzowane (określone w LSR)</p>	<p>(w porównaniu do liczby mieszkańców obszaru LGD)</p>	<p>historyczne miejsca bitew, twórczość Henryka Sienkiewicza oraz złoza osobliwości przyrody nieożywionej – amonitów</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dostępne środki w nowej perspektywie finansowej UE 2014-2020 na rozwój i utworzenie działalności gospodarczej oraz poprawę infrastruktury na terenie gmin • Współpraca sieciowa podmiotów działających w turystyce • Niewystarczający budżet jednostek samorządowych w stosunku do potrzeb infrastrukturalnych gmin • Rozwój przetwórstwa rolnego • Duża konkurencyjność w branży turystycznej 			
<ul style="list-style-type: none"> • Brak oferty spędzania wolnego czasu dla młodzieży oraz osób 50+ • Występowanie bogatej osobliwości przyrody nieożywionej (skamieniałości) • Duże tradycje historyczne związane z walkami (I i II Wojna Światowa, walki powstańcze) • Duża dbałość mieszkańców o zachowanie dziedzictwa historycznego obszaru • Zintegrowanie Szlaku Ziemi 		<p>3.1.2 Promocja obszaru LGD z wykorzystywaniem potencjału turystycznego i kulturowego</p>	<p>2 wydarzenia/imprezy</p> <p>1 centrum informacji turystycznej</p>	<p>5 zrealizowanych projektów współpracy w tym projekt współpracy międzynarodowej</p>						
			<p>5 projektów współpracy skierowany do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane, młodzież i turyści i inne</p>	<p>5 projektów współpracy wykorzystujących</p>						

<p>Łukowskiej w oparciu o współpracę gmin członkowskich wraz ze wspólnym oznakowaniem Szlaku</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duży wpływ na rozwój obszaru Warszawy i okolic (napływ turystów); 					<p>lokalne zasoby: przyrodnicze, historyczne, turystyczne, produkty lokalne (projekt współpracy)</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Duża tożsamość lokalna mieszkańców • Brak promocji przedsiębiorczości i dobrych praktyk w tym zakresie 		<p>3.1.3 Rozwój infrastruktury i usług w zakresie turystyki i rekreacji</p>	<p>52 nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej</p>				
<ul style="list-style-type: none"> • Brak oferty spędzania wolnego czasu dla młodzieży oraz osób 50+ • Duży wpływ na rozwój obszaru Warszawy i okolic (napływ turystów); • Brak dodatkowej infrastruktury turystycznej przy istniejących ścieżkach i szlakach rowerowych 			<p>3 usługi związane z zakupem nowego sprzętu z zakresu turystyki i rekreacji</p>				
<ul style="list-style-type: none"> • Brak dodatkowej infrastruktury turystycznej przy istniejących ścieżkach i szlakach rowerowych • Rozwijająca się mała infrastruktura turystyczna i 	<p>8 nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej</p>						

okołoturystyczna (głównie ścieżki i szlaki turystyczne) <ul style="list-style-type: none"> • Duże potrzeby infrastrukturalne związane z rozwojem turystyki aktywnej i wiejskiej • Brak zintegrowania atrakcji turystycznych obszaru LGD w formie pakietów turystycznych 				1 usługa związana z zakupem nowego sprzętu z zakresu turystyki i rekreacji			
---	--	--	--	--	--	--	--

Adekwatność celów do wniosków z konsultacji LSR

Przy wyznaczaniu celów LSR istotnym elementem były dane i wnioski z przeprowadzonych konsultacji społecznych. Na drugim kluczowym etapie przygotowania LSR, tj. Określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działań wykorzystano metody partycypacyjne umożliwiające ich identyfikację. Uczestnicy spotkań wyrażali swoją opinię na temat niewykorzystanego potencjału obszaru LGD oraz przedsięwzięć możliwych do realizacji. Zebrane dane, a także określone problemy i wyzwania (na etapie diagnozy i analizy SWOT) umożliwiły, przy czynnym udziale społeczności lokalnej, określenie celów ogólnych oraz szczegółowych a także ustalenie ich hierarchii. Ich osiągnięcie, poprzez realizację operacji w ramach poszczególnych przedsięwzięć, umożliwi rozwój życia społeczności lokalnej poprzez wzmocnienie kapitału społecznego i wykorzystanie lokalnych zasobów.

VI. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

ROZWIĄZANIA FORMALNO-INSTITUCJONALNE

Trzeci kluczowy etap przygotowania LSR, tj. opracowanie zasad wyboru operacji i ustalenie kryteriów wyboru, pozwolił na wypracowanie kryteriów wyboru operacji w oparciu o diagnozę, analizę SWOT oraz dane i wnioski zebrane podczas partycypacji społecznej. Zaangażowanie społeczności lokalnej umożliwiło uwzględnienie problemów wszystkich środowisk lokalnych, w szczególności grup defaworyzowanych zidentyfikowanych na obszarze LGD. Dzięki temu procedury zostały opracowane w sposób niedyskryminujący i przejrzysty, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

Lokalne procedury wyboru operacji powstały w celu efektywnego wykorzystania dostępnych środków finansowych przeznaczonych na rozwój obszaru LGD. Pozwolą one na pobudzenie lokalnej gospodarki i tworzenie nowych miejsc pracy, budowanie kapitału ludzkiego poprzez innowacyjne wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych i/lub kulturowych, a także przyczynią się do rozwoju infrastruktury społecznej oraz turystyczno-rekreacyjnej. Wypracowane kryteria są bezpośrednio powiązane z diagnozą obszaru oraz analizą SWOT, które wskazały obszary wymagające wsparcia na terenie Ziemi Łukowskiej.

Realizacja podejścia RLKS uzależniona jest od efektywnego wdrażania procedur. Umożliwiają one wybór najkorzystniejszych operacji w ramach poszczególnych przedsięwzięć, których realizacja na obszarze LGD korzystnie wpłynie na wyznaczone cele i pozwoli na osiągnięcie zawartych w LSR wskaźników. Przełoży się to na realizację samej LSR oraz niedyskryminującego, przejrzystego i pozwalającego uniknąć ryzyka wystąpienia konfliktu interesu procesu decyzyjnego.

Zasady i regulaminy odnoszące się do zachowania parytetów w poszczególnych głosowaniach, podział zadań oraz określony zakres działalności poszczególnych organów LGD, zapewnienie w naborze tych samych kryteriów wyboru operacji, organizacja naborów, zgodność zgłaszanych operacji z LSR i wybór najodpowiedniejszych do dofinansowania, sposób postępowania zapobiegający podwójnemu finansowaniu, ustalenie kwoty wsparcia, zasady ustalania kworum i systemu głosowania oraz tryb odwołania wnioskodawców do rozstrzygnięć Rady, znajdują się w odpowiednich załącznikach do LSR. Przygotowane zasady i regulaminy zapewniają spójność w ramach całej LSR i gwarantują, że wybrane zostaną jedynie te operacje, które faktycznie przyczynią się do realizacji strategii.

Rada LGD obraduje w składzie 11- osobowym na podstawie Regulaminu Organizacyjnego Rady LGD. W decyzjach Rady w sprawie oceny i wyboru operacji do dofinansowania w ramach wdrażania LSR, żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu, z zastrzeżeniem, że sektor publiczny posiada mniej niż 30% praw głosu. Spełnianie powyższych warunków będzie podlegało weryfikacji przed każdym posiedzeniem Rady i odnotowywaniu w protokole oraz w rejestrze interesów. Członkowie Rady, wobec których stwierdzone zostały powiązania z Wnioskodawcą, podlegają wykluczeniu z oceny i z udziału w głosowaniu nad wyborem tego projektu do dofinansowania. Z wykluczeniem z głosowania nad projektem wiąże się opuszczenie przez Członka Rady sali obrad Rady na czas tego głosowania. Dodatkowo Członek Rady podpisuje deklarację bezstronności i poufności obligatoryjnie przed przystąpieniem do oceny wniosku, w stosunku do którego nie stwierdził powiązania z wnioskodawcą.

SPOSÓB USTANAWIANIA I ZMIANY KRYTERIÓW WYBORU

Kryteria wyboru operacji do poszczególnych przedsięwzięć zostały wstępnie zidentyfikowane na spotkaniu- Kawiarnia obywatelska. Następnie opracowano je przez Grupą Roboczą z przedstawicielami grup defaworyzowanych. W opracowaniu uwzględniono również informacje zdobyte podczas wywiadów indywidualnych. Ostatnim etapem było poddanie wypracowanych kryteriów na internetowym forum dyskusyjnym. Wypracowane procedury i kryteria wyboru operacji zostały poddane dyskusji na profilu portalu społecznościom. Przy opracowaniu kryteriów uwzględniono wytyczne PROW na lata 2014-2020 oraz Ustawę o RLKS.

Opracowane kryteria są mierzalne, mają charakter oceny punktowej, posiadają odpowiednią metodologię wyliczenia, a także zawierają szczegółowy opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium. Proponowane rozwiązania są zgodne z wymogami określonymi w przepisach EFRROW. Zawierają m.in. kryteria odwołujące się do realizacji celów przekrojowych PROW 2014-2020 :

- ochrona środowiska,
- przeciwdziałanie zmianom klimatu,
- innowacyjność.

Wybór konkretnej operacji do dofinansowania przez Radę LGD, oprócz warunku zgodności z PROW 2014-2020 oraz zgodności z LSR musi spełnić warunek uzyskania minimalnej liczby punktów (50%) przy ocenie wg lokalnych kryteriów. Poszczególne kryteria posiadają opisy (definicje/wyjaśnienia) oraz uzasadnienie wyboru danego kryterium w odniesieniu do diagnozy, analizy SWOT i przeprowadzonych konsultacji społecznych. Przy określeniu ilości i zakresu poszczególnych kryteriów kierowano się podziałem ze względu na typ planowanych do realizacji operacji:

- Podejmowanie działalności gospodarczej przyczyniającej się do zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej;
- Rozwój istniejących mikro i małych firm z poszanowaniem walorów środowiska naturalnego;
- Rozwój przedsiębiorczości w zakresie turystyki, rekreacji, kultury i przetwórstwa.

Kryteria zapewniają wybór operacji przyczyniających się do osiągnięcia poszczególnych celów strategii, ponieważ bezpośrednio odnoszą się do wskaźników produktu i rezultatu LSR.

Lokalne kryteria wyboru, ze względu na możliwość zmiany dokumentów programowych lub rozporządzeń dotyczących zagadnień objętych LSR, wniosków zebranych w wyniku przeprowadzonej ewaluacji LSR, złożenia odpowiedniego wniosku przez Radę, a także uwag zgłoszonych przez Instytucję Wdrażającą mogą zostać zmienione na skutek zmieniających się uwarunkowań i potrzeb. Uchwalenie i zatwierdzenie zmian kryteriów wyboru operacji należy do kompetencji Zarządu. Wszelkie wnioski o zmianę kryteriów, które otrzyma Zarząd będą **konsultowane ze społecznością lokalną** przy pomocy określonych w planie komunikacji środków przekazu w celu wprowadzenia ewentualnych zmian. Procedura ta została sformułowana na etapie opracowania LSR i skonsultowana ze społecznością lokalną.

Adekwatność kryteriów do diagnozy

Lokalne kryteria wyboru operacji zostały sporządzone przy udziale społeczności lokalnej na 3-im kluczowym etapie przygotowania LSR, tj. Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalenia kryteriów wyboru. Wykorzystane metody partycypacji społecznej pozwoliły na wypracowanie kryteriów adekwatnych do potrzeb lokalnej społeczności, które w sposób niedyskryminujący, przejrzysty i jednoznaczny pozwolą na premiowanie operacji wpływających na rozwój obszaru poprzez niwelowanie problemów i słabych stron na korzyść wzmocnienia jego potencjału.

Podczas spotkań konsultacyjnych, uczestnicy zgodnie przyznali, że na poziomie wszystkich zakresów tematycznych wyboru operacji oraz innych operacji premiowane powinny być:

- operacje zgłoszone przez osoby należące do zidentyfikowanych grup defaworyzowanych, tj. osoby młode, kobiety i osoby 50+. Na etapie diagnozy i analizy SWOT zdiagnozowano ich problemy wynikające z ich trudnej sytuacji na rynku pracy, a także ze względu na trudności funkcjonowania w życiu lokalnej społeczności, co warunkuje konieczność wsparcia tych grup w celu zminimalizowania ich problemów na korzyść ich efektywnego włączenia społecznego;
- operacje zgłoszone przez wnioskodawców, którzy korzystali ze szkoleń organizowanych przez LGD – w diagnozie i analizie SWOT wykazano potrzebę wsparcia osób mających problem z pozyskaniem środków zewnętrznych na cele rozwojowe, dlatego premiowani będą wnioskodawcy, którzy skorzystają ze szkoleń organizowanych przez LGD i ich działalność przyczyni się do rozwoju obszaru;
- operacje obejmujące zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska lub przeciwdziałaniu zmianom klimatu – w diagnozie i analizie SWOT wskazano na niewystarczającą liczbę projektów wykorzystujących OZE oraz poprawiających efektywność energetyczną, dlatego premiowanie takich projektów pozwoli na rozwój obszaru z poszanowaniem środowiska naturalnego;
- operacje wykorzystujące lokalne produkty rolne – na etapie diagnozy i analizy SWOT wskazano na bogactwo lokalnych produktów, których wykorzystanie przyczyni się do rozwoju i promocji obszaru,
- operacje zgłoszone przez wnioskodawców, którzy posiadają kwalifikacje/doświadczenie zawodowe zbliżone z zakresem planowanej działalności – na poziomie diagnozy i analizy SWOT wskazano na wykształcone społeczeństwo obszaru LGD oraz duży potencjał środowisk twórczych, w związku z czym premiowane będą osoby, które posiadają niezbędną wiedzę do rozwoju i realizacji własnego pomysłu,
- operacje innowacyjne – na poziomie diagnozy i analizy SWOT wykazano niewykorzystane zasoby kulturowe i historyczne, a także występowanie na obszarze LGD bogatych osobliwości przyrody nieożywionej, w związku z czym premiowane będą operacje zgodne z definicją innowacyjności LSR,
- operacje, w ramach których zakłada się podniesienie kompetencji minimum jednej osoby – ponieważ w diagnozie wskazano problemy związane z miejscami pracy, bezrobociem oraz wykluczeniem społecznym osób nieaktywnych zawodowo, dlatego premiowane będą operacje zakładające podniesienie kompetencji min. jednej osoby.

Ponadto w ramach rozwijania działalności gospodarczej, w tym w ramach rozwoju przedsiębiorczości w zakresie turystyki, rekreacji, kultury i przetwórstwa, w lokalnych kryteriach wyboru premiowane będzie:

- utworzenie nowego i utrzymanie w okresie trwałości projektu miejsca pracy,
- utworzenie i utrzymania w okresie trwałości projektu nowego miejsca pracy dla kobiety lub osoby poniżej 35 roku życia lub powyżej 50 roku życia,
- wyższy udział wkładu własnego w realizowanej operacji.

Jest to związane ze zdiagnozowanymi problemami obszaru LGD, m.in. migracją ludzi młodych za granicę, bezrobociem, brakiem dobrze płatnych miejsc pracy, których niwelowanie pozwoli na efektywny rozwój obszaru w zakresie przedsiębiorczości.

W ramach innych operacji dodatkowo premiovane będzie:

- miejsce inwestycji – w przypadku gdy w miejscu inwestycji nie będzie infrastruktury o podobnym charakterze oraz obszar realizacji projektu zamieszkuje poniżej 5 tys. osób,
- operacja przyczyni się do generowania nowych miejsc pracy,
- stopień przygotowania projektu do jego realizacji,
- aktywizowanie i integracja lokalnej społeczności,
- operacje zakładające wykorzystanie lokalnego dziedzictwa (przyrodniczego, historycznego, kulturowego),
- operacje kierowane do grup defaworyzowanych,
- wpływ realizowanej operacji na promocję LSR i obszaru LGD.

Lokalne kryteria wyboru operacji pozwolą na wybór operacji do realizacji, które pozwolą na osiągnięcie wyznaczonych wskaźników produktów i rezultatu, zidentyfikowanych na 2 kluczowym etapie przygotowania LSR przy udziale społeczności lokalnej. Poszczególne kryteria są adekwatne do odpowiednich celów i wskaźników, np.:

- kryterium preferujące operacje składane przez przedstawicieli grup defaworyzowanych pod względem dostępu do rynku pracy przyczynią się do realizacji celu szczegółowego 1.1 Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku i wskaźnika rezultatu Liczba utworzonych miejsc pracy przez osoby z grup defaworyzowanych;
- kryterium preferujące operacje, w ramach których zostanie utworzone więcej niż jedno miejsce pracy przyczynią się do realizacji celu szczegółowego 1.1 Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku i wskaźnika rezultatu Liczba utworzonych miejsc pracy;
- kryterium preferujące realizację operacji innowacyjnych zapewnia realizację celu szczegółowego 2.2 Świadome i aktywne społeczeństwo innowacyjnie wykorzystujące lokalne tradycje i wskaźnika produktu Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje.

INNOWACYJNOŚĆ W KRYTERIACH WYBORU OPERACJI

Obszar LGD „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” posiada wewnętrzny potencjał historyczny związany z walkami powstańczymi (głównie prowadzonymi w czasie Powstania Styczniowego, Listopadowego oraz I i II Wojny Światowej), a także miejscem narodzin i silnie zarysowanej twórczości wybitnego polskiego pisarza Henryka Sienkiewicza. Ziemia Łukowska była miejscem walk powstańczych podczas powstania styczniowego pod dowództwem Ks. Stanisława Brzóska oraz walk Samodzielnej Grupy Operacyjnej "Polesie" pod dowództwem gen. Franciszka Kleeberga podczas kampanii wrześniowej pod Wołą Gułowską oraz Serokomlą w 1939 roku.

Realizacja celów LSR wymaga wprowadzenia nowych i udoskonalonych elementów turystyki historycznej i kulturowej. Przedsięwzięciem wyznaczonym bezpośrednio do realizacji innowacji - jednego z celów przekrojowych PROW jest **Kultywowanie lokalnych tradycji i historii z innowacją w tle**, realizujące cel szczegółowy *Świadome i aktywne społeczeństwo innowacyjnie wykorzystujące lokalne tradycje*. Ponadto innowacyjność jest elementem wysoko premiovanym w kryteriach oceny pozostałych operacji realizowanych w ramach LSR.

Przez innowacyjność premioną w Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” rozumie się nowy sposób wykorzystania lub zmobilizowania istniejących zasobów przyrodniczych w postaci osobliwości przyrody nieożywionej, zasobów historycznych i kulturowych związanych z walkami powstańczymi Powstania Styczniowego i Listopadowego, a także I i II Wojny Światowej oraz zyciorysu i twórczości Henryka Sienkiewicza.

Bogata przestrzeń historyczna i kulturowa Ziemi Łukowskiej do tej pory nie została wykorzystana. W oparciu o istniejący potencjał dziedzictwa historyczno-kulturowego chcemy promować Szlak Ziemi Łukowskiej i tworzyć na jego przebiegu nowe atrakcje pozwalające zmobilizować istniejące zasoby.

LSR przewiduje realizację operacji innowacyjnych, których elementy pozwolą na zmobilizowanie zasobów historycznych m.in. poprzez:

- organizowanie nowych wydarzeń promujących lokalne dziedzictwo kulturowe i historyczne, w tym organizowanie: imprez, warsztatów, szkoleń, żywych lekcji historii, rekonstrukcji walk powstańczych;
- tworzenie i promowanie powstańczych i Sienkiewiczowskich izb pamięci oraz muzeów z wykorzystaniem nowym metod przekazu informacji (nauka przez zabawę - questy tematyczne, geocaching, technologie informacyjno-komunikacyjne). Przełoży się to na wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców oraz przyczyni się do rozwoju turystyki na tym terenie, co korzystnie wpłynie na życie ekonomiczne i społeczne lokalnej społeczności;
- odnowienie zapomnianych pomników upamiętniających poległych żołnierzy i wodzów Powstania Styczniowego, II Wojny Światowej, co przyczyni się do właściwego przekazu historycznego odbiorców;

- tworzenie nowych funkcji w oparciu o ciekawe pomysły przybliżające dawne tradycje i zwyczaje, np. restauracja – kantyna wojskowa (nawiązywanie do tradycji żołnierskich), pozwalających na tworzenie lub rozwój działalności gospodarczej;
- promowanie istniejących atrakcji, miejsc ważnych wydarzeń historycznych i twórczości Henryka Sienkiewicza w formie nietypowych publikacji, nowych metod przekazu informacji (aplikacja na smartfony, przewodnik, mapy, itp.), filmy, płyty, plakaty, pocztówki, questy tematyczne, geocaching, itp.
- wykorzystanie bogatych osobliwości przyrody nieożywionej (skamieniałości), których popularyzacja umożliwi promocję obszaru oraz udostępnienie unikatowych w skali światowej złóż.

REALIZACJA PROJEKTÓW GRANTOWYCH I OPERACJI WŁASNYCH

LGD planują realizację 5 projektów grantowych w zakresie:

- aktywizacji lokalnej społeczności – limit dostępnych środków 82 495,66EUR,
- 2 w zakresie popularyzacji lokalnych tradycji i historii – limit dostępnych środków 60 173,25 EUR,
- rozwoju infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej – limit dostępnych środków – 64 991,07 EUR.

Przejrzystość stosowanych procedur LGD warunkuje stworzenie zestawu kryteriów wyboru projektów grantowych, które odzwierciedlają zakresy operacji. Realizacja projektów grantowych przyczyni się do osiągnięcia dwóch celów ogólnych LSR, tj. 2. Świadome i aktywne społeczeństwo dysponujące odpowiednim zapleczem kulturowym i społecznym oraz 3. Zintegrowana Ziemia Łukowska atrakcyjna turystycznie. Przedsięwzięcia, w ramach których będą realizowane projekty grantowe, to:

- 2.1.1 Rozwój miejsc spotkań i integracji mieszkańców wzmacniających kapitał społeczny – cel szczegółowy 2.1 Atrakcyjna przestrzeń społeczna;
- 2.2.1 Kulturowanie lokalnych tradycji i historii – cel szczegółowy 2.2 Świadome i aktywne społeczeństwo innowacyjnie wykorzystujące lokalne tradycje;
- 3.1.3 Rozwój infrastruktury i usług w zakresie turystyki i rekreacji – cel szczegółowy 3.1 Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD.

Wskaźniki produktu i rezultatu planowane do osiągnięcia w ramach realizacji projektów grantowych

Efektom zrealizowanych projektów grantowych będzie: liczba podmiotów wspartych w ramach wzmocnienia kapitału społecznego, liczba inicjatyw kultywujących lokalne tradycje w oparciu o zasoby obszaru LGD, liczba operacji ukierunkowanych na innowacje, liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, liczba usług związanych z zakupem nowego sprzętu z zakresu turystyki i rekreacji. Realizacja projektów grantowych pozwoli na wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych poprzez wzmocnienie kapitału społecznego obszaru LGD oraz rozwój infrastruktury turystycznej. Opracowano również niezbędne do projektów grantowych: wzór ogłoszenia o naborze, procedura wyboru i kryteria oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitorowania i kontroli, wzór wniosku o przyznanie pomocy jak również o rozliczenie grantu.

LGD przewidział **realizację operacji własnej**, pod warunkiem, że żaden inny podmiot uprawniony do wsparcia nie zgłosi LGD zamiaru realizacji takiej operacji – zgodnie z procedurą wyboru i oceny operacji własnych LGD. Planowany projekt własny realizowany będzie w ramach Przedsięwzięcia 3.1.2 Promocja obszaru LGD z wykorzystywaniem potencjału turystycznego i kulturowego, który przyczyni się do realizacji celu szczegółowego 3.1 Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD i celu ogólnego 3. Zintegrowana Ziemia Łukowska atrakcyjna turystycznie. Jego realizacja została zaplanowana w III etapie realizacji LSR.

Przewiduje się 10-procentowy udział środków własnych w przypadku realizacji operacji własnej LGD przez LGD lub inny uprawniony do wsparcia podmiot, który zgłosił zamiar realizacji takiej operacji.

Procedury realizacji projektu własnego oraz projektów grantowych, sposób rozliczania, monitoring oraz kontrola przedstawione są we właściwych procedurach wyboru i oceny operacji.

WYSOKOŚĆ WSPARCIA NA ROZPOCZYNANIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Postulaty zgłoszone podczas konsultacji społecznych z mieszkańcami obszaru LGD oraz opracowana diagnoza i analiza SWOT potwierdzają potrzebę udzielania wsparcia na rozpoczęcie działalności gospodarczej, która będzie możliwa w ramach przedsięwzięcia Przedsięwzięcie 1.1.2 Podejmowanie działalności gospodarczej przyczyniającej się do zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej. Wysokość wsparcia ustalono na poziomie 80 tys. zł. Jest to jedna, stała wysokość premii. Formą wsparcia jest premia wypłacana w dwóch transzach – 80 % środków - pierwsza transza, 20 % - druga transza (płatna jeżeli operacja została zrealizowana zgodnie z biznesplanem i zaplanowanymi wskaźnikami). Kwota ta została określona na podstawie średniej wielkości wsparcia przyznanego na rozpoczęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2013 i będzie

kwotą stałą bez względu na kategorię beneficjenta oraz rodzaj branży. Pod uwagę wzięto również niską aktywność mieszkańców w kierunku zakładania działalności gospodarczej (niski wskaźnik przedsiębiorczości - 581) oraz fakt, że wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej w ramach LSR jest kierowane do osób z grup defaworyzowanych wykazujących słabą kondycję ekonomiczną. Ustalona kwota premii na rozpoczęcie działalności gospodarczej jest ekonomicznie uzasadniona i optymalna dla obszaru LSR. Biznesplan, opracowany przez wnioskodawcę musi być uzasadniony ekonomicznie, tj. koszty związane z podjęciem działalności muszą uzasadniać wartość wnioskowanej kwoty.

VII. PLAN DZIAŁANIA

Plan działania przedstawia realizację LSR, w tym poziom osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników (rozdział V. Cele i wskaźniki). Przedsięwzięcia będą realizowane w ramach: konkursów, projektów grantowych, projektów współpracy lub operacji własnej LGD. Realizacja działań w ramach LSR, została zaplanowana w kontekście 3 kluczowych etapów:

- 1 etap – lata 2016-2018;
- 2 etap – lata 2019-2021;
- 3 etap - lata 2022-2024.

Operacje planowane do realizacji w większości zostały zaplanowane w większości 1 i 2 etapie w celu zminimalizowania ryzyka związanego z osiągnięciem wskaźników, które wyrażają poziom wdrażania LSR. Operacje związane z rozwojem przedsiębiorczości poprzez rozwój działalności gospodarczej, podejmowanie działalności gospodarczej, rozwój miejsc integracji mieszkańców oraz rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej zaplanowano w dwóch pierwszych etapach realizacji. Inicjatywy związane z aktywizacją i promocją obszaru LGD oraz projekty współpracy zaplanowano na wszystkie 3 etapy.

Szczegółowy harmonogram realizacji celów i przedsięwzięć z budżetem wraz z prezentacją planowanych do osiągnięcia wskaźników, stopnia ich realizacji oraz kwot wsparcia finansowego zawarto w załączniku nr 3 do niniejszej LSR.

LGD w planie działania zaplanowało do końca 2018 roku wydatkowanie 37,75 % środków na wdrażanie LSR, które są przewidziane w budżecie. Na lata 2019-2021 zaplanowano osiągnięcie 36,57 % wykorzystania budżetu, natomiast w 3 etapie realizacji, tj. 2022-2024, przyjęto wydatkowanie na poziomie 25,68 % budżetu.

W pierwszym etapie realizacji (lata 2016-2018) przeznaczono 41,20 % środków finansowych z puli 1 442 012,96 EUR zadeklarowanych na rozwój i podejmowanie działalności gospodarczej na obszarze LGD. Ponadto w ww. okresie do zidentyfikowanych grup defaworyzowanych skierowane są (pośrednio lub bezpośrednio) przedsięwzięcia:

- 1.1.2 Podejmowanie działalności gospodarczej przyczyniającej się do zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej;
- 2.1.1 Rozwój miejsc spotkań i integracji mieszkańców wzmacniających kapitał społeczny;
- 2.2.1 Kulturowanie lokalnych tradycji i historii;
- 2.3.1 Działania informacyjne, szkoleniowe i aktywizujące prowadzone przez Biuro LGD;
- 3.1.2 Promocja obszaru LGD z wykorzystywaniem potencjału turystycznego i kulturowego;
- 3.1.3 Rozwój infrastruktury i usług w zakresie turystyki i rekreacji.

Umożliwi to przeznaczenie, co najmniej 10% budżetu LSR w pierwszym etapie realizacji LSR na zidentyfikowane grupy defaworyzowane poprzez niwelowanie ich problemów, które zostały zidentyfikowane na poziomie diagnozy i analizy SWOT.

Ponadto w latach 2016-2018 przewidziano osiągnięcie co najmniej 20% każdego z przewidzianych wskaźników.

VIII. BUDŻET LSR

LSR jest strategią jednofundusową, wykorzystującą środki PROW 2014 – 2020. Zakres wsparcia oraz wkład środków publicznych w jej realizację na poszczególne działania PROW przedstawia budżet, stanowiący załącznik do LSR. Wysokość kosztów bieżących określono zgodnie z przepisami unijnymi i krajowymi.

Podstawowym czynnikiem determinującym plan finansowy LSR była przeprowadzona diagnoza obszaru, analiza SWOT oraz wyrażone podczas licznych konsultacji społecznych potrzeby i oczekiwania lokalnej społeczności obszaru LSR.

Wielkość budżetu uzależniona jest od liczby mieszkańców zamieszkujących obszar LGD na dzień 31.12.2013 r. wg danych Głównego Urzędu Statystycznego. Kwota środków działania LEADER przewidziana na poddziałanie 19.2 PROW dla LGD „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” na wdrażanie LSR wynosi 3 026 500,00 EUR, dodatkowe środki to 654 000,00 EUR. Zwiększenie budżetu działania 19.2 powoduje zwiększenie budżetu 19.3 do kwoty 302 650,00 EUR oraz 19.4 do kwoty 565 355,00 EUR, łącznie 3 894 505,00EUR. W kwocie tej zawarty jest wkład krajowy środków publicznych. W ramach

realizacji LSR określono budżet na poszczególne zakresy wsparcia, tj. realizację LSR, współpracę, koszty bieżące i aktywizację, a opierać się będą o środki PROW na lata 2014-2020 (zestawienie prezentujące przyporządkowanie zakresu wsparcia do budżetu PROW znajduje się w załączniku nr 4 do Strategii). LSR zakłada środki na poddziałanie 19.3 (współpraca), które stanowią 10% środków przeznaczonych na wdrażanie LSR, a więc kwotę w wysokości 302 650,00 EUR. W ramach poddziałania Koszty bieżące zaplanowano środki w wysokości 565 355,00 EUR. Są to przede wszystkim koszty związane z zarządzaniem procesem wdrażania LSR, w tym koszty wynagrodzeń personelu, utrzymania i wyposażenia biura LGD. Natomiast na aktywizację planuje się przeznaczyć środki w wysokości 25 tys. EUR. Obejmują one koszty związane z animowaniem, wspieraniem społeczności lokalnych w zakresie realizacji celów oraz działaniami szkoleniowymi i doradczymi, a także informacyjno-promocyjnymi dotyczącymi całego obszaru LGD.

. 47,65% budżetu LSR przeznaczonego na realizację poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” w ramach PROW przeznaczone jest na przedsięwzięcia związane z tworzeniem lub utrzymaniem miejsc pracy; co pomoże rozwiązać zidentyfikowane problemy występujące na obszarze LGD w obszarze gospodarka i rynek pracy.

Wydatkowane na realizację środki będą pochodzić głównie z 3 źródeł: wkład EFRROW, budżet Państwa oraz wkład własny. Tabela prezentująca plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 uwzględniająca ww. źródła finansowania, a także podział na beneficjentów: będących jednostkami sektora finansów publicznych oraz innych niż ww. jednostki znajduje się w załączniku nr 4 niniejszej strategii.

W lokalnych kryteriach wyboru operacji w ramach rozwijania działalności gospodarczej w tym rozwoju przedsiębiorczości w zakresie turystyki, rekreacji, kultury i przetwórstwa premiowane będą operacje, w których **wkład własny beneficjenta jest wyższy** niż minimalny wymagany dla danego typu operacji.

Poniżej przedstawiono powiązania budżetu poddziałania 19.2 z poszczególnymi celami LSR, który jest spójny z planem działania.

Cel szczegółowy	Powiązanie budżetu z celami	Budżet na realizację celu
1.1 Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku	Rozwój przedsiębiorczości na terenie LGD warunkuje wzrost liczby miejsc pracy na obszarze LGD oraz podniesienie konkurencyjności już funkcjonujących przedsiębiorstw. Wykorzystanie potencjału ludzkiego dla tworzenia nowych przedsiębiorstw oraz rozwój już istniejących pozwoli na wykorzystanie wewnętrznego potencjału obszaru. W związku z czym 32,91% budżetu 19.2 zostało przeznaczone na przedsięwzięcia związane z rozwojem mikro i małych firm, które wymagają doinwestowania, a także na podejmowanie działalności gospodarczej, co pozwoli na rozwój sektora prywatnego i stworzenie miejsc pracy.	996 138,81 EUR
2.1 Atrakcyjna przestrzeń społeczna	Infrastruktura społeczna jest jednym z najważniejszych elementów, który umożliwia poprawne funkcjonowanie lokalnej społeczności. W wyniku przeprowadzonej partycypacji na etapie diagnozy i analizy SWOT mieszkańcy obszaru wskazali na niedoinwestowanie bądź brak miejsc umożliwiających integrację społeczną, w tym także ofert spędzania wolnego czasu. W związku z czym 24,68% budżetu 19.2 zostało przeznaczone na rozwój obszaru LSR, w kontekście poprawy dostępu mieszkańców do kluczowych miejsc związanych ze wzmocnieniem kapitału społecznego obszaru.	746 831,16 EUR
2.2 Świadome i aktywne społeczeństwo innowacyjnie wykorzystujące lokalne tradycje	Dziedzictwo lokalne, tradycje oraz lokalne zasoby, zgodnie z diagnozą obszaru i analizą SWOT stanowią duży potencjał rozwojowy obszaru LGD. Realizacja operacji w ramach wyznaczonych przedsięwzięć pozwoli na wyeksponowanie i wzbogacenie oferty kulturalnej na obszarze poprzez aktywne włączenie się lokalnej społeczności, którzy identyfikują się z miejscem swojego zamieszkania. Budżet na realizację celu wynosi 1,99% z poddziałania 19.2.	60 173,25 EUR
2.3 Sprawnie funkcjonujące LGD	W realizację LSR włączona musi być grupa docelowa LSR, którą reprezentują 3 sektory: społeczny, gospodarczy	565 355,00 EUR

	i publiczny, a także zidentyfikowane grupy defaworyzowane – osoby młode do 35 roku życia, kobiety oraz osoby 50+. Jest to jeden z elementów pozwalających na osiągnięcie zaplanowanych rezultatów oraz osiągnięcie poszczególnych celów LSR. Dlatego wśród działań LGD znajdują się wszelkie działania informacyjne, szkoleniowe oraz aktywizujące obszar LSR.	
3.1 Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD	Lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe umożliwiają rozwój turystyki na obszarze LGD, poprzez obudowę infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną Szlaku Ziemi Łukowskiej. Wyniki konsultacji społecznych, wskazują na potrzebę rozwoju tego sektora gospodarki w oparciu o lokalne potencjały i zasoby. Budżet, który został przeznaczony na realizację tego celu (40,42%, w tym na rozwój przedsiębiorczości 14,73% - wyliczone % nie obejmują budżetu na projekt współpracy, podany w kolumnie obok) pozwoli zarówno na rozwój usług turystycznych, promocję obszaru oraz rozwój infrastruktury.	1 526 006,78 EUR

IX. PLAN KOMUNIKACJI

Plan komunikacji, stanowiący załącznik do LSR, został opracowany na podstawie wniosków z przeprowadzonej partycypacji społecznej podczas przygotowania niniejszej Strategii. Głównymi celami planu komunikacji jest włączenie społeczności lokalnej obszaru LGD w realizację LSR poprzez bieżące informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwościach aplikowania o środki, kryteriach wyboru operacji, a także możliwości uzyskania wsparcia w biurze LGD w zakresie pomocy przygotowania wniosku aplikacyjnego, a także jego rozliczenia. Mieszkańcy obszaru będą na bieżąco informowani o stanie realizacji LSR (stopień osiągnięcia celów i wskaźników). Prowadzenie szerokich działań komunikacyjnych poprzez różnorodne środki przekazu przełoży się na wzrost zaangażowania lokalnej społeczności w podejmowanie wszelkich działań mających na celu rozwój obszaru LGD, w tym wzrost zainteresowania na realizację operacji w ramach poszczególnych przedsięwzięć. Zadaniem planu komunikacji jest zlikwidowanie dotychczasowych problemów komunikacyjnych, a także zagwarantowanie obustronności przekazu oraz uzyskanie informacji zwrotnej od mieszkańców.

W ramach działań komunikacyjnych będzie wykorzystywany pełen zakres środków przekazu: strony internetowe, portale społecznościowe, spotkania, szkolenia, materiały informacyjne i promocyjne drukowane i elektroniczne, ankiety.

Komunikacja wewnętrzna LGD jest uregulowana w dokumentach pracy biura (np. zakresy czynności, umowy cywilnoprawne, regulamin biura LGD) i regulaminach organów LGD, które określają zasady prowadzenia dokumentacji związanej z procesem wdrażania LSR, jego monitorowaniem i ewaluacją.

Grupy docelowe, do których skierowany jest plan komunikacji to przede wszystkim grupy kluczowe z punktu widzenia realizacji LSR, czyli: przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, mieszkańcy obszaru LGD, także do zidentyfikowanych **grup defaworyzowanych** obszaru LGD do których należą: osoby młode do 35 roku życia, kobiety oraz osoby 50+. Zostały one odpowiednio zidentyfikowane na etapie partycypacji społecznej 1-ego kluczowego etapu przygotowania LSR.

LGD „RAZEM” zaplanowało odpowiednie działania komunikacyjne i **wskaźniki** do poszczególnych działań:

- Spotkania informacyjno-promocyjne - nt. działalności LGD, głównych założeń LSR oraz możliwości pozyskiwania środków w ramach realizacji LSR, dobre praktyki – liczba działań, liczba uczestników;
- Wsparcie merytoryczne i techniczne wnioskodawców w zakresie przygotowania i rozliczania wniosków – liczba zorganizowanych szkoleń, liczba uczestników, liczba osób które skorzystały z doradztwa;
- Ogłoszenie o naborze – liczba ogłoszeń na stronach internetowych, liczba ogłoszeń na tablicach informacyjnych;
- Prezentacja wyników przeprowadzonej ewaluacji – liczba opublikowanych raportów ewaluacyjnych;
- Upowszechnienie informacji o realizowanych projektach w ramach LSR – liczba wejść na stronę internetową i portal społecznościowy, liczba artykułów/informacji prasowych;
- Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD w zakresie jakości i efektywności pomocy świadczonej przez pracowników LGD podczas szkoleń, doradztwa oraz rozliczania projektów – liczba osób objętych ankietacją;
- Kampania informacyjna nt. efektów realizowanej LSR oraz badanie wpływu realizacji LSR na poprawę jakości życia mieszkańców na obszarze LGD – liczba kampanii informacyjnych.

X. ZINTEGROWANIE

Niniejsza Lokalna Strategia Rozwoju, a dokładnie przedsięwzięcia planowane do realizacji na obszarze LGD są spójne z założeniami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 oraz wyznaczonymi w niej celami.

Cele rozwoju regionu lubelskiego, które zostaną osiągnięte w wyniku działań samorządu wojewódzkiego, w horyzoncie do 2020 roku, zostały zidentyfikowane jako:

1. Wzmacnianie urbanizacji regionu,
2. Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich,
3. Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu,
4. Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu.

Lokalna Strategia Rozwoju wpływa na zamierzenia określone w zidentyfikowanych celach strategicznych Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.):

- **Cel szczegółowy 1.1 Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku** jest spójny z celami operacyjnymi: **3.5 Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw**, gdyż zawiera działania mające na celu rozwój mikro i małych przedsiębiorstw, **4.5. Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego** gdyż zawiera działania związane z poszanowaniem walorów środowiska naturalnego, **2.4. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich** gdyż przyczyni się do tworzenia miejsc pracy poza rolnictwem oraz **3.4 Rozwijanie systemu kształcenia dostosowanego do specyfiki regionu** gdyż przyczyni się do kształtowania postaw przedsiębiorczych oraz premiuje projekty przyczyniające się do podnoszenia kompetencji osób realizujących operację/pracowników.
- **Cel szczegółowy 2.1 Aktywna przestrzeń społeczna, 2.2 Świadome i aktywne społeczeństwo innowacyjnie wykorzystujące lokalne tradycje, 2.3 Sprawnie funkcjonujące LGD** są spójne z celami operacyjnymi: **4.3. Wzmocnienie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi i współpracy wewnątrzregionalnej** gdyż przyczyni się do zmobilizowania lokalnych zasobów historycznych i przyrodniczych oraz **4.2. Wpieranie włączenia społecznego** gdyż realizacja działań pozwoli na wzmocnienie kapitału społecznego, zwiększenie partycypacji społecznej oraz zmniejszenie zjawiska wykluczenia społecznego;
- **Cel szczegółowy 3.1 Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD** jest spójny z celem operacyjnym **4.5. Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego** gdyż przyczyni się do racjonalnego gospodarowania zasobami i rozwijania sposobów gospodarczych (w tym w usługach turystycznych, przetwórstwie). Ponadto w lokalnych kryteriach wyboru premiowane są operacje sprzyjające ochronie środowiska.

Poniższa tabela prezentuje powiązania pomiędzy priorytetami LSR i Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.).

Tabela 2. Zestawienie powiązań pomiędzy priorytetami Lokalną Strategią Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” a Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategiczne cele rozwoju regionu lubelskiego	Cel ogólny 1: Konkurencyjna gospodarka i stworzone miejsca pracy poza rolnictwem	Cel ogólny 2: Świadome i aktywne społeczeństwo dysponujące odpowiednim zapleczem kulturowym i społecznym	Cel ogólny 3 Zintegrowana Ziemia Łukowska atrakcyjna turystycznie
Cel strategiczny 1: Wzmacnianie urbanizacji regionu			
Cel strategiczny 2: Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich	✓		
Cel strategiczny 3: Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu	✓		
Cel strategiczny 4: Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu	✓	✓	✓

Źródło: opracowanie własne

Zgodnie z wyznaczonymi w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 Obszarami Strategicznej Interwencji (OSI) obszar LGD zalicza się do OSI Nowoczesna wieś. Wyznaczone obszary odzwierciedlają potencjały i problemy rozwojowe zidentyfikowane na obszarze województwa. Północny obszar LGD został zaklasyfikowany jako obszar rozwoju gospodarki hodowlanej, natomiast południowy jako obszar rozwoju gospodarki rybackiej. Kierunki podejmowanych działań powinny być zgodne z interwencją określoną przy poszczególnych OSI.

Lokalna Strategia Rozwoju jest spójna także z dokumentem pt. *Koncepcja Programowo-Przestrzenna Rozwoju Turystyki i Rekreacji w Województwie Lubelskim*. Obszar LGD „RAZEM” w części północnej został zakwalifikowany jako obszar turystyczny o znaczeniu ponadregionalnym o bardzo wysokich walorach krajoznawczych o ograniczonej przydatności dla turystyki wypoczynkowej, a obszar południowy o ponadprzeciętnych walorach krajoznawczych i wypoczynkowych, dlatego w LSR wyznaczony został **cel ogólny 3 Zintegrowana Ziemia Łukowska atrakcyjna turystycznie**, który wpisuje się w priorytety Koncepcji:

1. **Tworzenie i rozwój markowych produktów turystycznych** – podnoszenie konkurencyjności istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych,
2. **Kształtowanie walorów turystycznych województwa** – ochrona zasobów kulturowych i przyrodniczych,
3. **Rozwój infrastruktury turystycznej i usług turystycznych** – podniesienie jakości istniejącej i tworzenie nowej infrastruktury turystycznej,
4. **Zapewnienie dostępności walorów i produktów turystycznych**,
5. **Rozwój instytucjonalny obsługi turystyki** – promocja walorów turystycznych, kształtowanie kadr.

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego 2020 jest dokumentem definiującym regionalne inteligentne specjalizacje na terenie województwa i ich rozwój przyczyni się do wzrostu gospodarczego w regionie. W dokumencie określono 3 priorytety rozwojowe:

- Priorytet 1. Zwiększenie zdolności podmiotów gospodarczych do tworzenia i absorpcji wiedzy oraz wdrażania innowacji, zwłaszcza w regionalnych obszarach inteligentnej specjalizacji;
- Priorytet 2. Wzrost zdolności podmiotów sektora naukowo-badawczego do tworzenia i komercjalizacji wiedzy w regionalnych obszarach inteligentnej specjalizacji regionu;
- Priorytet 3. Wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu i otwartej na innowacje administracji publicznej.

Cel ogólny 1 Konkurencyjna gospodarka i stworzone miejsca pracy poza rolnictwem LSR wpisuje się w szczególności w następujące kierunki działania:

1.1. Stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości, zwłaszcza przedsiębiorczości technologicznej, ponieważ rozwój przedsiębiorczości i technologii na badanym obszarze spowoduje polepszenie warunków życia i przyczyni się do wzrostu gospodarczego,

1.4. Pobudzanie i rozwój współpracy sieciowej podmiotów gospodarczych – dotyczy to zarówno wsparcia procesu powstawania zrzeszeń branżowych (np. spółdzielni i grup producentów rolnych), jak również struktur wielobranżowych, zwłaszcza klastrów i platform współpracy angażujących sektor naukowo-badawczy,

3.3. Promocja przedsiębiorczości i innowacyjności.

Cele LSR są również spójne z dokumentem szczebla regionalnego – Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego. **Cel szczegółowy 1.1. Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku** wpisuje się w cel szczegółowy programu **2. Wzrost znaczenia sektora energetycznego regionu poprzez specjalizację gospodarki w produkcji energii ze źródeł odnawialnych.**

LSR, poza spójnością z dokumentami regionalnymi, jest również spójna z dokumentami strategicznymi na szczeblu powiatowym. Cele szczegółowe LSR są spójne z następującymi celami operacyjnymi Strategii Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2008-2015:

- **Cel szczegółowy 1.1 Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku** jest spójny z celami operacyjnymi: **1.3. Aktywizacja gospodarcza prowadząca do powstania miejsc pracy w perspektywicznych branżach telekomunikacyjnych, informatyce, biotechnologii, doradztwie, a także miejsc pracy na terenach rolniczych powiązanych ze specyfiką i potrzebami tych terenów, 3.3. Poprawa stanu środowiska poprzez rozwój i modernizację infrastruktury ochrony środowiska, odnawialnych źródeł energii i prowadzenie edukacji ekologicznej oraz 3.6. Rozwój gospodarczy obszaru i wsparcie tego rozwoju;**
- **Cel szczegółowy 2.1 Aktywna przestrzeń społeczna, 2.2 Świadome i aktywne społeczeństwo innowacyjnie wykorzystujące lokalne tradycje, 2.3 Sprawnie funkcjonujące LGD** są spójne z celami operacyjnymi: **3.1. Rozwój obszarów wiejskich oraz udzielenie wsparcia dla tego rozwoju oraz 3.7. Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu;**
- **Cel szczegółowy 3.1 Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD** jest spójny z celami operacyjnymi: **1.4. Wsparcie inicjatyw ponadlokalnych prowadzących do wzrostu konkurencyjności obszaru powiatu w stosunku do powiatów bezpośrednio graniczących z powiatem łukowskim, 2.4. Wsparcie budowy jednolitej marki dla całego obszaru powiatu łukowskiego oraz 3.6.: Rozwój gospodarczy obszaru i wsparcie tego rozwoju.**

Cele LSR są spójne również z celami zidentyfikowanymi na poziomie strategii gminnych.

Integrowanie różnych sektorów, partnerów, zasobów i branż działalności gospodarczej

Zintegrowane podejście w LSR realizowane jest na wszystkich etapach przygotowania dokumentu. Pozwala na efektywne wdrażanie dokumentu poprzez zachowanie spójności strategii, celów oraz przedsięwzięć zgodnych ze specyfiką obszaru, która została również zapewniona podczas konsultacji społecznych.

Zintegrowanie odgrywa szczególną rolę w **celu ogólnym 3 Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD**, gdzie dzięki realizacji celu szczegółowego „Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD” możliwe będzie wykorzystanie, w sposób spójny i kompleksowy, lokalnego potencjału w zakresie turystyki i rekreacji. Wykorzystanie różnych metod umożliwi realizację celu ogólnego i szczegółowego, należą do nich: projekty konkursowe, projekty współpracy oraz projekty grantowe i projekty własne. Przedsięwzięcia a w ich ramach operacje, będą realizowane przez:

- **Rozwój przedsiębiorczości w zakresie turystyki, rekreacji, kultury i przetwórstwa** – planowani beneficjenci: przedsiębiorcy;
- **Promocja obszaru LGD z wykorzystywaniem potencjału turystycznego i kulturowego** – planowani beneficjenci: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, NGO oraz LGD (projekt własny);
- **Animacja społeczna w oparciu o zrównoważony rozwój turystyki** – planowani beneficjenci: NGO, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- **Budowa lub przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej** – planowani beneficjenci: NGO, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne.

Katalog grupy docelowej poszczególnych przedsięwzięć jest również szeroki, a będą oni bezpośrednio korzystali z rezultatów zrealizowanych operacji.

Podjęcie działań w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji na terenie Ziemi Łukowskiej wynika z przeprowadzonej diagnozy obszaru LGD jak i danych wniosków zebranych podczas partycypacji społecznej. Słabymi stronami, które znalazły się w analizie SWOT, w zakresie turystyki są: niewystarczająca liczba dużych obiektów noclegowo-gastronomicznych oferujących

turystom wysokie standardy usług, mała liczba gospodarstw agroturystycznych i kwater noclegowych, brak zintegrowania atrakcji turystycznych obszaru LGD w formie pakietów turystycznych, duże potrzeby infrastrukturalne związane z rozwojem turystyki aktywnej i wiejskiej, brak dodatkowej infrastruktury turystycznej przy istniejących ścieżkach i szlakach rowerowych.

Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej na terenie obszaru LGD przyczyni się do udostępnienia miejsc atrakcyjnych, a jednocześnie pozwoli na wzmocnienie rozwijanych działalności gospodarczych. Podjęte będą również działania promocyjne, które pozwolą na popularyzację lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz pozwolą na rozwój przedsiębiorczości w zakresie zakwaterowania i usług gastronomicznych oraz kultury, rozrywki i rekreacji. Realizacja przedsięwzięć pozwoli na sekwencyjność realizowanych operacji, tzn. realizacja jednego z nich sprzyja realizacji innego przedsięwzięcia na poziomie tego samego celu lub innych.

Cele LSR i przedsięwzięcia do realizacji na obszarze LGD zostały wyznaczone w oparciu o potencjały i zasoby lokalne oraz potrzeby mieszkańców. Jednym z priorytetów LSR jest integracja gospodarcza, która zostanie osiągnięta poprzez wyznaczone na etapie partycypacji społecznej 3 branże działalności gospodarczej:

- zakwaterowanie i gastronomia (sekcja I)
- kultura, rozrywka i rekreacja (sekcja R)
- przetwórstwo spożywcze (Sekcja C)

których wsparcie w ramach LSR pozwoli na zintegrowany rozwój turystyczny obszaru LGD.

Zgodność celów LSR z celami przekrojowymi PROW wynika przede wszystkim ze specyfiki planowanych do realizacji przedsięwzięć oraz procesu ich wyboru. Zaplanowano zatem przedsięwzięcie związane z popularyzowaniem innowacyjnych operacji, w tym dobrych praktyk związanych z ochroną środowiska zapobiegających zmianom klimatycznym. Dodatkowo kryterium innowacyjności zostało zawarte w katalogu kryteriów oceny i wyboru operacji. Zgodność celów LSR odnosi się także do następujących priorytetów PROW:

1. Promowanie efektywnego gospodarowania zasobami i wspieranie przechodzenia w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu.
2. Promowanie włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Cele zaplanowane w LSR przekładają się także na działania zmierzające do zrównoważonego rozwoju obszaru i wyrównania istniejących dysproporcji, w myśl celów dla RLKS zawartych w Umowie Partnerskiej z dnia 21 maja 2014 r. tj.: poprawa spójności społecznej i terytorialnej oraz zrównoważony rozwój danego obszaru poprzez lepszą mobilizację na szczeblu lokalnym.

Cele szczegółowe oraz przedsięwzięcia zawarte w Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” są zintegrowane z celami przekrojowymi PROW na lata 2014-2020, dotyczącymi innowacyjności, przeciwdziałaniu zmianom klimatu oraz ochrony środowiska, w tym:

- **Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu** - głównie cel szczegółowy 1.1 **Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku,**
- **Innowacyjność** - głównie cel szczegółowy 2.2 **Świadome i aktywne społeczeństwo innowacyjnie wykorzystujące lokalne tradycje.**

Wszystkie przedsięwzięcia łączy założenie maksymalnego wykorzystania lokalnych zasobów (surowców, upraw, infrastruktury, położenia geograficznego, dziedzictwa lokalnego, potencjału mieszkańców). Efektem będzie mocniejsze związanie lokalnych społeczności z miejscem zamieszkania, ukształtowanie się prawdziwie obywatelskiego społeczeństwa i doprowadzenie do tego, aby mieszkańcy traktowali swoje miejscowości i gminy jak prawdziwe „małe ojczyzny”.

Czynnikiem integrującym różne rodzaje branż działalności gospodarczej na obszarze LGD będzie wprowadzenie przez LGD certyfikacji (w ramach jednego z projektów współpracy) najwyższej jakości produktów i usług (żywnościowe, wyroby artystyczne, oferta turystyczna, restauracyjna, inne unikatowe i cenne dla regionu działania i inicjatywy), których wytwórców charakteryzować będzie rzetelność i wykorzystywanie zasobów regionu. Działania przewidziane w LSR mają na celu zaktywizowanie podmiotów, których produkty i usługi będą mogły być oznaczone certyfikatem.

Realizacja wszystkich przedsięwzięć oraz dobra polityka na szczeblu gminnym zapewni zrównoważony i zgodny z zasadami dbałości o środowisko rozwój całego obszaru LGD we wszystkich dziedzinach życia jego mieszkańców – pracy, zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i wolnego czasu.

XI. MONITORING I EWALUACJA

Celem procedury jest bieżące i systematyczne badanie ilościowe i jakościowe całości procesu wdrażania LSR oraz funkcjonowania LGD. Procedura monitoringu i ewaluacji, stanowiąca załącznik nr 2 do niniejszego dokumentu, została opracowana przy udziale społeczności lokalnej w ramach zastosowanych metod partycypacji społecznej w procesie opracowania LSR, co umożliwi aktywny udział mieszkańców w procesie oceny postępów jej wdrażania, w tym ocenę funkcjonowania LGD.

Poziom organizacyjny:

Cele i przedsięwzięcia wyznaczone w LSR są ambitnym wyzwaniem dla lokalnej społeczności obszaru, w tym zidentyfikowanych grup defaworyzowanych. Dobra koordynacja i współpraca pomiędzy Stowarzyszeniem a mieszkańcami pozwoli na efektywne wdrażanie LSR. Osiągnięcie wyznaczonych celów poprzez realizację operacji w ramach wyznaczonych przedsięwzięć będzie zależało od poprawnie prowadzonego monitoringu i ewaluacji strategii.

Organem odpowiedzialnym za nadzór nad monitoringiem i ewaluacją jest Zarząd LGD. Natomiast za czynności techniczne związane z ww. procesem jest Biuro LGD, do którego głównych zadań należy:

- Pomiar efektywności i zasięgu oddziaływania podejmowanych działań komunikacyjnych,
- Pomiar realizacji wskaźników i wykorzystania budżetu,
- Zbieranie danych na temat jakości świadczonego doradztwa oraz organizowanych przedsięwzięć z zakresu animacji lokalnej,
- Przygotowywanie okresowych sprawozdań z realizacji LSR.

Na podstawie zebranych materiałów i analiz przedstawionych przez LGD zostanie sporządzony raport ewaluacyjny w oparciu o kryteria efektywności, trwałości, trafności oraz skuteczności analizowanych poziomów wdrażania LSR. Rekomendacje zawarte w raporcie są podstawą do rozpoczęcia procesu aktualizacji strategii, który przygotowuje propozycję zmian, konsultuje ze społecznością lokalną i zatwierdza uchwałą Zarządu zgodnie z przyjętą procedurą (Załącznik nr 1 do LSR).

Poziom merytoryczny:

Merytorycznym wsparciem dla Biura w zakresie monitoringu i ewaluacji będzie Zarząd LGD, którego zadaniem będzie prowadzenie nadzoru nad zadaniami monitorującymi prowadzonymi przez Biuro LGD.

Poziom społeczny:

Ważnym elementem jest upowszechnianie LSR wśród lokalnej społeczności obszaru LGD i pozyskiwania beneficjentów na realizację operacji w ramach poszczególnych przedsięwzięć. Dlatego ważne jest prowadzenie działań mających na celu poznanie opinii mieszkańców nt. przedsięwzięć realizowanych przez LGD, a związanych z realizacją LSR, w tym nt. jakości udzielanego doradztwa.

XII. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Projekty dokumentów strategicznych, których realizacja może potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, wymagać mogą na etapie przygotowania, poddania ich zapisów strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. Przepisy przedmiotowe uzależniają konieczność przeprowadzenia ww. oceny w zależności od zawartości dokumentu oraz uwarunkowań zewnętrznych jego realizacji. Projekt LSR został zakwalifikowany do tego typu oceny, ze względu na ryzyko wystąpienia negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym na obszary Natura 2000 w związku z realizacją planowanych operacji w ramach wyznaczonych przedsięwzięć.

Wniosek do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

Dnia 26.11.2015r. Lokalna Grupa Działania „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” (pismo wpłynęło 27.11.2015r.), zgodnie z art. 47 i art. 56 Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko - Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm., zwróciła się do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Lublinie – Wydział Spraw Terenowych I w Białej Podlaskiej z prośbą o wyrażenie opinii w sprawie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla opracowywanej aktualnie Lokalnej Strategii Rozwoju dla LGD „RAZEM”. Załącznikiem do złożonego wniosku była Tabela celów i przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach LSR wraz ze wskaźnikami.

W analizie tej opisano:

- a) **charakter działań przewidzianych w dokumentach**, w tym:
  - stopień, w jakim dokument ustala ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć, w odniesieniu do usytuowania, rodzaju i skali tych przedsięwzięć,
  - powiązania z działaniami przewidzianymi w innych dokumentach,
  - przydatność w uwzględnieniu aspektów środowiskowych, w szczególności w celu wspierania zrównoważonego rozwoju oraz we wdrażaniu prawa wspólnotowego w dziedzinie ochrony środowiska,
  - powiązania z problemami dotyczącymi ochrony środowiska;
- b) **rodzaj i skalę oddziaływania na środowisko**, w tym:
  - prawdopodobieństwo wystąpienia, czas trwania, zasięg, częstotliwość i odwracalność oddziaływań,
  - prawdopodobieństwo wystąpienia oddziaływań skumulowanych lub transgranicznych,
  - prawdopodobieństwo wystąpienia ryzyka dla zdrowia ludzi lub zagrożenia dla środowiska;
- c) **cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko**, w tym:
  - obszary o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu,
  - formy ochrony przyrody w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz obszary podlegające ochronie zgodnie z prawem międzynarodowym.

Wynik przeprowadzonych analiz

Zgodnie z przeprowadzoną analizą, realizacja celów i operacji w ramach projektu LSR dla obszaru LGD „RAZEM”, tj. 10 jednostek samorządu terytorialnego powiatu łukowskiego: Adamów, Krzywda, Łuków, Serokomla, Stanin, Stoczek Łukowski, Miasto Stoczek Łukowski, Trzebieszów, Wojcieszków i Wola Mysłowska nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko. Zapisy LSR nie wyznaczają również ram dla późniejszych realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, w związku z czym LSR nie wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko w rozumieniu przepisów rzeczonoj ustawy.

Opinia Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

W odpowiedzi na złożony wniosek, Naczelnik Wydziału Spraw Terenowych z upoważnienia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie w piśmie nr WST I.410.62.2015.WD z dnia 1 grudnia 2015r. uznał, że dla projektu „Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023 dla Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI” przygotowanej przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „RAZEM”, **że nie ma zastosowania art. 47 ustawy z dnia 3 października 2008r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 z późn. zm.) dotyczący konieczności przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.**

Jednocześnie uznał, że w załączonej analizie uwarunkowań, o których mowa w art.49 ww. ustawy stwierdzono, że poziom sformułowania działań w projekcie Strategii jest bardzo ogólny, a przewidywana wielkość pomocy finansowej udzielanej w ramach LSR nie przewiduje się realizacji przedsięwzięć mogących znacząco negatywnie oddziaływać na środowisko. Nie przewiduje się również jakichkolwiek działań, które mogłyby wywołać oddziaływania skumulowane lub transgraniczne.

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

---

1. Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020
2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020,
3. Bank Danych Lokalnych GUS
4. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)
5. Koncepcja Programowo-Przestrzenna Rozwoju Turystyki i Rekreacji w Województwie Lubelskim
6. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego 2020
7. Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego
8. Strategia Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2008-2015
9. Raport „Problematyka organizacji pozarządowych jako usługodawców dla młodzieży na rynku pracy”, Jadwiga Werbanowska
10. Raport „Działalność organizacji pozarządowych świadczących usługi na rynku pracy skierowane do kobiet”, Urszula Sztanderska
11. Raport „Sytuacji osób powyżej 50. roku życia na rynku pracy oraz roli organizacji pozarządowych świadczących usługi rynku pracy skierowane do tych osób”, Tomasz Schimanek
12. Raport „Działalność organizacji pozarządowych świadczących usługi na rynku pracy skierowane do mieszkańców obszarów wiejskich”, Wojciech Marchlewski
13. Raport „Osoby 50+ na rynku pracy”, Dariusz Mól

ZAŁĄCZNIKI DO LSR

Załącznik nr 1. Procedura aktualizacji LSR

1. Organ odpowiedzialny

Uchwałę w sprawie aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju podejmuje Zarząd LGD zgodnie z § 17 ust. 3 pkt. 11 Statutu. Zarząd nadzoruje cały proces aktualizacji.

Od strony technicznej zmianą zapisów LSR zajmuje się Biuro LGD.

2. Założenia ogólne

Lokalna Strategia Rozwoju jako dokument średniookresowy, który obejmuje okres 8 lat (od 2016 do 2023), wymaga aktualizacji i dostosowania do aktualnie występujących warunków ze względu na zmiany zachodzące w czynnikach wewnętrznych i zewnętrznych.

3. Cel i zakres aktualizacji

Cel – dostosowanie zapisów LSR do wymogów prawnych, aktualizacja danych dotyczących obszaru LGD, korekta zapisów na podstawie wniosków z przeprowadzonej ewaluacji wdrażania LSR; proces aktualizacji, ze względu na jego sformalizowany charakter, zakłada zaangażowanie się członków LGD oraz lokalnej społeczności zamieszkującej jej obszar.

Zakres – obejmuje czynności związane z możliwością zgłaszania zmian niezbędnych przy aktualizacji, w tym publikacja formularzy zmian oraz wdrażanie schematów działań związanych z procedurą, analizowanie zgłoszonych zmian i potrzeby aktualizacji na danym etapie wdrażania LSR, wprowadzenie zmian (w przypadku zdiagnozowanych niezgodności) oraz przyjmowanie zmian zapisów LSR uchwałą Zarządu.

4. Sposób aktualizacji i powody:

LSR może podlegać aktualizacji w zakresie przewidzianym w obowiązujących przepisach prawa. Podstawą do aktualizacji będą wnioski i rekomendacje wynikające z przeprowadzanego monitoringu i ewaluacji realizacji LSR, ewentualnie zmiany spowodowane wystąpieniem zasadniczych zmian w uwarunkowaniach wdrażania strategii lub w sposobach jej wdrażania (zmiany prawne, które są niezależne od LGD)

5. Proces aktualizacji:

Zakres zmian może obejmować: zmianę celów ogólnych i szczegółowych, zmianę przedsięwzięć planowanych do realizacji oraz zmiany kryteriów wyboru lokalnego, zmianę wskaźników oraz innych zapisów mających wpływ na wdrażanie LSR.

Zakresem aktualizacji zajmuje się Biuro LGD przy udziale społeczności lokalnej, w tym członków LGD.

1) po weryfikacji przesłanek przez Dyrektora Biura do aktualizacji LSR i uznania je za zasadne, Dyrektor Biura przygotowuje propozycję zmian w treści LSR wraz z uzasadnieniem i przedstawia je na Zarząd. Zarząd, po ich zatwierdzeniu przedstawia je do konsultacji społecznych. Proces aktualizacji zapisów LSR obejmuje co najmniej jedno spotkanie konsultacyjne oraz konsultacje propozycji zmian prowadzone on-line oraz w Biurze LGD. Zmiany w LSR wywołane koniecznością dostosowania jej do wymogów prawnych oraz w sytuacjach nadzwyczajnych mogą być prowadzone tylko on-line.

Podczas spotkania konsultacyjnego, na które zostaną zaproszeni członkowie LGD oraz mieszkańcy uczestnicy będą mieli możliwość odniesienia się do propozycji zmian w LSR.

- 2) po przeprowadzonych konsultacjach społecznych, Zarząd Stowarzyszenia zatwierdza uchwałą aktualizację LSR;
- 3) Zarząd przygotowuje wniosek do Instytucji Wdrażającej (IW w zakresie prawa) o zatwierdzenie zaktualizowanej LSR;
- 4) po uzyskaniu pozytywnej odpowiedzi IW, Zarząd, za pomocą elektronicznych środków przekazu (strony internetowej, portali społecznościowych, poczty e-mail) informuje członków LGD i potencjalnych beneficjentów o aktualizacji LSR.

Załącznik nr 2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

1. Słowniczek

LGD – Stowarzyszenie „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI”;

LSR – Strategia Rozwoju Lokalnego na lata 2016-2023;

Biuro LGD – Biuro Stowarzyszenia „RAZEM KU LEPSZEJ PRZYSZŁOŚCI”;

WZC – Walne Zebranie Członków.

Monitoring – to proces systematycznego zbierania i analizowania informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji strategii w aspekcie finansowym i rzeczowym, którego celem jest uzyskanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej strategii, a także ocena zgodności realizacji operacji z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami.

Ewaluacja – to systematyczne badanie wartości albo cech konkretnego programu, planu, działania (eksperymentu) bądź obiektu (programu komputerowego, programu nauczania, rozwiązania technicznego) z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu jego usprawnienia, rozwoju lub lepszego zrozumienia. Jednym z głównych celów ewaluacji jest ocena rzeczywistych lub spodziewanych efektów realizacji danej interwencji publicznej². Ewaluacja dzieli się na 3 rodzaje:

- **ewaluacja ex-ante** (przed rozpoczęciem realizacji interwencji) – celem takiego badania jest poprawa jakości planowanej do uruchomienia interwencji,
- **ewaluacja on-going** (w trakcie wdrażania interwencji) - celem jest oszacowanie stopnia osiągnięcia zakładanych celów w świetle wcześniej przeprowadzonej ewaluacji wstępnej, zwłaszcza pod względem dostarczonych produktów i osiągniętych rezultatów oraz określenie trafności zamierzeń w stosunku do aktualnych trendów społeczno-gospodarczych,
- **ewaluacja ex-post** (po zakończeniu realizacji interwencji) - celem jest określenie jego długotrwałych efektów, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy.

2. Organy odpowiedzialne za proces monitoringu i ewaluacji

- a) Nadzór nad monitoringiem i ewaluacją należy do kompetencji Zarządu LGD.
- b) Jednostką wykonującą na bieżąco czynności techniczne związane z procesem monitoringu, czyli systematycznym zbieraniem i przetwarzaniem danych niezbędnych do przeprowadzenia procedury monitoringu i ewaluacji, jest Biuro LGD. Biuro LGD jest odpowiedzialne za analizę i ocenę danych zbieranych w procesie ewaluacji (monitoring i ewaluacja wewnętrzna);
- c) Możliwe jest również powierzenie wykonania całości lub części procesów monitoringu i ewaluacji LSR ekspertom zewnętrznym (monitoring i ewaluacja zewnętrzna).

² Ewaluacja Poradnik dla pracowników administracji publicznej. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Warszawa 2012

- d) Monitoring jakości i efektywności pracy Biura dokonywany jest przez Dyrektora Biura co kwartał i ma za zadanie dokonać oceny jakości świadczonego doradztwa i szkoleń, rzetelności i terminowości wykonywania powierzonych obowiązków, przestrzegania Regulaminów obowiązujących w LGD.

3. Proces monitoringu

- 1) Czas i okres zbierania danych w ramach monitoringu - zbiór danych dokonywany będzie nie rzadziej niż raz do roku (z wyjątkiem danych w zakresie wskaźników realizacji LSR, w tym przede wszystkim wskaźników związanych z utworzeniem miejsc pracy i realizacji operacji dedykowanych grupom defaworyzowanym oraz poziom wykorzystania budżetu, który dokonywany będzie na bieżąco w trybie ciągłym). Okres pomiaru to cały okres realizacji Strategii (2016-2024). Zestaw danych zebranych w procesie monitoringu powstanie do końca maja każdego roku;
- 2) Zestawienie danych przedstawione zostanie do wglądu Komisji Rewizyjnej i Zarządowi;
- 3) Elementy poddane monitoringowi co kwartał:
  - a) Wskaźniki realizacji LSR (oddziaływania, rezultatu i produktu), ze szczególnym uwzględnieniem wskaźników związanych z utworzeniem miejsc pracy i realizacji operacji dedykowanych grupom defaworyzowanym,
  - b) Poziom wykorzystania budżetu,
  - c) Kryteria i procedury wyboru operacji,
  - d) Wywiązywanie się grantobiorców z zobowiązań umownych,
  - e) Harmonogram ogłaszania konkursów,
  - f) Plan komunikacji,
  - g) Praca Biura, w tym animacja lokalna i współpraca, a także doradztwo,
  - h) Rozpoznawalność LGD i zmiany na jej obszarze, jakie zaistniały w wyniku realizowanych operacji w ramach LSR,
  - i) Poziom partycypacji społecznej na etapie monitoringu i ewaluacji.
- 4) Elementy poddane monitoringowi co roku:
  - a) Coroczna ankieta monitorująca beneficjentów, którzy otrzymali wsparcie w okresie trwałości projektu.
- 5) Sposób pozyskania danych:
  - a) Dokumentacja LGD (listy obecności na szkoleniu, spotkaniu, konferencji, posiedzeniu Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej, harmonogram naborów, wyniki naborów, dane pozyskane z protokołów posiedzeń Rady, dane z Urzędu Marszałkowskiego, dane księgowe, prowadzone rejestry i zestawienia dotyczące wydatkowania budżetu LSR),
  - b) Ankieta monitorująca informacje od SW o zawartych umowach i wysokości przyznanego / wypłaconego wsparcia,
  - c) Ankietyzacja monitorująca (w zakresie doradztwa, animacji i współpracy społecznej, odczuć mieszkańców związanych z realizacją LSR, partycypacji społecznej, postępu realizacji LSR),
  - d) Karty doradztwa, ankieta oceniająca doradztwo,
  - e) Raporty pracowników biura,
  - f) Wizje lokalne u beneficjentów,
  - g) Dokumentacja fotograficzna.
- 6) Sposób wykorzystania wyników analizy danych monitoringowych - pozyskane dane monitoringowe wykorzystane zostaną w procesie ewaluacji. Np. niski poziom wykorzystanego budżetu i osiąganych wskaźników wpłynie na częstotliwość ogłaszanych konkursów, zmianę metody komunikacji, zmiana kryteriów wyboru lub ostatecznie zmianę wartości wskaźników i celów.
  - a) Analiza danych monitoringowych - pracownik biura LGD sporządzając zestawienie danych w procesie monitoringu, ma za zadanie dokonać wstępnej oceny poziomu środków finansowych dedykowanym grupom defaworyzowanym oraz środków finansowych przeznaczonych na utworzenie miejsc pracy oraz poziomu osiągniętych wskaźników w stosunku do zakładanych na dany rok wartości. Wstępna ocena danych z raportu monitoringowego w wymienionych aspektach może spowodować przyśpieszenie procesu ewaluacji.
- 7) Sposób zapewnienia przekazania danych przez beneficjentów - beneficjenci w formie oświadczenia dołączonego do dokumentacji konkursowej zamieszczonej do naboru wniosków zobowiążą się do wypełniania corocznej ankiety monitorującej w okresie trwałości projektu.

4. Proces ewaluacji

- 1) Czas i okres przeprowadzenia oceny w ramach ewaluacji – ewaluacja obejmuje okres max. 2 lat, ocena danych z procesu monitoringu powinna trwać nie dłużej niż 3 miesiące. Wyniki przeprowadzonego procesu ewaluacji prezentowane będą w formie raportu. Planowane terminy prezentacji raportów ewaluacyjnych to I kwartał 2019 roku, 2021 roku, 2022 roku oraz 2023 roku.
- 2) Elementy poddane ewaluacji oraz kryteria ewaluacyjne - ocena jakości założonych w LSR celów i procedur oraz ocena pracy Biura LGD i wpływu Lokalnej Grupy Działania na rozwój lokalny i zmieniający się w wyniku jej działalności krajobraz

obszarów wiejskich oraz świadomość społeczna jest niezwykle istotna ze względu na ciągły rozwój obszaru objętego LSR. Odzwierciedleniem tego są wyznaczone elementy poddane ewaluacji w okresie 2016-2023. Są to:

- a) rzeczowa i finansowa realizacja LSR – element pozwalający na ocenę trafności, efektywności, skuteczności, użyteczności i trwałości zapisów w Lokalnej Strategii Rozwoju. Ocena obejmuje następujące elementy podlegające ewaluacji:
- Wskaźniki i cele realizacji LSR;
  - Kryteria i procedury wyboru operacji;
  - Poziom wykorzystania budżetu;
  - Harmonogram naboru wniosków;
  - Plan komunikacji.

Kryterium ewaluacyjne	Przykładowe pytanie badawcze
Trafność	<ul style="list-style-type: none"> * Czy wskaźniki realizujące cele LSR są do nich adekwatne? (ewaluacja on-going) * Czy cele ogólne i szczegółowe LSR odpowiadają potrzebom społeczności lokalnej zamieszkującej LGD? (ewaluacja on-going) * Czy kryteria i procedury wyboru operacji stosowane przez Radę LGD zostały odpowiednio dobrane i pozwalają na obiektywną ocenę? (ewaluacja on-going) * Czy wielkość zaplanowanych środków na poszczególne przedsięwzięcie odpowiada potrzebom zidentyfikowanych grup defaworyzowanych? (ewaluacja on-going) * Czy harmonogram naboru wniosku jest adekwatny do zakładanego budżetu i wielkości wskaźników zaplanowanych do 2023? (ewaluacja on-going) * Czy działania komunikacyjne są adekwatne do grup docelowych LSR, w tym do grup defaworyzowanych? (ewaluacja on-going)
Efektywność	<ul style="list-style-type: none"> * Czy zakładana wielkość wskaźników odpowiada nakładom finansowym i założonym celom (efektywność wskaźników)? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post) * Czy przyjęte kryteria i procedury wyboru operacji przyczyniają się do sprawnego przeprowadzenia oceny w wyznaczonym do tego czasie? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post) * W jaki sposób kryteria i procedury wyboru operacji przyczyniły się do realizacji wskaźników i celów strategii? (ewaluacja ex -post) * Czy plan komunikacji został opracowany w sposób umożliwiający jego efektywną realizację, przy zaangażowaniu jak najmniejszych nakładów finansowych, zasobów ludzkich i poświęconego czasu? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post)
Skuteczność	<ul style="list-style-type: none"> * Czy na danym etapie realizacji LSR osiągnięte zostały zakładane wskaźniki realizacji? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post) * Czy wszystkie cele ogólne i szczegółowe zostały osiągnięte? (ewaluacja ex -post) * Jak kryteria wyboru operacji przyczyniają się do osiągnięcia założonych celów? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post) * Czy środki przypisane konkretnym przedsięwzięciom pozwolą na osiągnięcie zakładanych celów LSR? (ewaluacja on-going) * Czy zakładany budżet został wykorzystany? (ewaluacja ex -post) * Czy metody komunikacji z grupami docelowymi LSR są skuteczne? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post)
Użyteczność	<ul style="list-style-type: none"> * Czy realizacja celów LSR spełniła oczekiwania społeczności lokalnej LGD ? (ewaluacja ex -post) * Czy kryteria i procedury wyboru utrudniły beneficjentom pozyskanie środków? (ewaluacja ex -post) * Czy wykorzystanie budżetu LSR przyczyniło się do poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze LGD? (ewaluacja ex -post) * Czy opracowany harmonogram naboru wniosków pozwolił na odpowiednie przygotowanie się beneficjentów do aplikowania o środki? (ewaluacja ex -post) * Czy działania komunikacyjne odpowiadały potrzebom grup docelowych LSR, w tym grup defaworyzowanych? (ewaluacja ex -post)
Trwałość	<ul style="list-style-type: none"> * Czy zrealizowane cele LSR będą pozytywnie oddziaływać na obszar LGD w dłuższej perspektywie czasowej? (ewaluacja ex -post) * Czy efekty powstałe w wyniku wykorzystania budżetu LSR są widoczne po zakończeniu wdrażania LSR? (ewaluacja ex -post)

	* Czy zastosowane narzędzia w planie komunikacji skutkują zwiększeniem wiedzy beneficjentów i społeczności lokalnej? (ewaluacja ex -post)
--	---

b) bieżąca praca biura LGD i aktywizacja oraz spostrzeżenia mieszkańców w zakresie rozwoju obszaru LGD – element pozwalający na ocenę trafności, efektywności, skuteczności, użyteczności i trwałości pracy wykonywanej przez pracowników biura LGD i ich wpływ na aktywizację obszaru i odczuć mieszkańców. Ocena obejmuje następujące elementy podlegające ewaluacji:

- udzielone doradztwo przez pracowników Biura LGD;
- animacja lokalna i współpraca społeczna prowadzona przez pracowników Biura LGD;
- rozpoznawalność LGD i zmiany na obszarze;
- poziom partycypacji społecznej;
- zbadanie potrzeby aktualizacji strategii.

Kryterium ewaluacyjne	Element poddany ewaluacji /Pytanie badawcze
Trafność	<ul style="list-style-type: none"> * Czy udzielane doradztwo jest adekwatne do potrzeb potencjalnych beneficjentów? (ewaluacja on-going) * Czy zaplanowane zadania związane z animacją lokalną i współpracą odpowiadają potrzebom społeczności zamieszkującej LGD? (ewaluacja on-going) * Czy zrealizowane operacje są adekwatne do problemów grup docelowych? (ewaluacja on-going) * Czy dobór i jakość metod partycypacji społecznej jest adekwatna do potrzeb poszczególnych grup docelowych, w tym grup defaworyzowanych? (ewaluacja on-going)
Efektywność	<ul style="list-style-type: none"> * Czy wielkość zatrudnienia w biurze LGD odpowiada potrzebom w zakresie udzielonego doradztwa? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post) * Czy zasoby i koszty wykorzystane w animacji lokalnej i współpracy odpowiadają uzyskanym efektem? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post) * Czy na aktualnym poziomie wykorzystania budżetu i realizacji LSR mieszkańcy zauważają pozytywne zmiany na obszarze? (ewaluacja on-going) * Czy zastosowane metody partycypacji społecznej przyczyniają się do zaktywizowania grupy docelowej LSR, w tym grup defaworyzowanych? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post)
Skuteczność	<ul style="list-style-type: none"> * Czy poziom merytoryczny udzielanego doradztwa wpływa na liczbę udzielanych porad potencjalnym beneficjentom? (ewaluacja on-going) * Czy zadania związane z animacją lokalną i współpracą wpływają na zwiększenie liczby beneficjentów? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post) * Czy zastosowane sposoby promocji i środki przekazu LGD przyczyniają się do wzrostu rozpoznawalności LGD? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post) * Czy realizowane operacje przyczyniają się do rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru LGD? (ewaluacja on-going, ewaluacja ex -post) * Czy metody partycypacji przyczyniły się do lepszego wdrożenia LSR i jej oceny końcowej? (ewaluacja ex -post)
Użyteczność	<ul style="list-style-type: none"> * Czy udzielone doradztwo zaspokoiło potrzeby beneficjentów i przyczyniło się do lepszego zrealizowania celów LSR? (ewaluacja ex -post) * Czy zadania związane z animacją lokalną i współpracą odpowiadały potrzebom społeczności lokalnej? (ewaluacja ex -post) * Czy zmiany jakie dokonały się na obszarze LGD w wyniku realizacji strategii wpłynęły na zaspokojenie potrzeb mieszkańców? (ewaluacja ex -post) * Czy w wyniku zastosowanych metod partycypacji w procesie monitoringu i ewaluacji lokalna społeczność mogła wypowiedzieć się na temat realizacji LSR? (ewaluacja ex -post)
Trwałość	<ul style="list-style-type: none"> * Czy zaplanowane zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy przyczynią się do długookresowej integracji społeczności lokalnej zamieszkującej LGD? (ewaluacja ex -post) * Czy działania własne LGD przyczyniły się do trwałej rozpoznawalności stowarzyszenia wśród mieszkańców? (ewaluacja ex -post) * Czy efekty powstałe w wyniku realizacji operacji są odczuwalne po zakończeniu wdrażania LSR? (ewaluacja ex -post)

5. Sposób wykorzystania wyników ewaluacji

Wyniki przeprowadzonego procesu ewaluacji stanowią przesłanki do aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023. Zawarte w raporcie ewaluacyjnym rekomendacje są jednym z elementów rozpoczęcia procesu aktualizacji strategii. Korekta zapisów LSR, a pośrednio wyniki ewaluacji, wpłyną przede wszystkim na większą skuteczność założonych celów, efektywność wykorzystanych środków i trwałość powstałych rezultatów.

6. Upowszechnianie wyników

Informacje dotyczące działań podejmowanych w ramach monitoringu i ewaluacji, w szczególności raporty ewaluacyjne, zamieszczane będą na stronie internetowej LGD, a także udostępnione do wglądu w Biurze LGD.

7. Ramowy harmonogram terminu realizacji procesu monitorowania i ewaluacji wdrażania LSR

Lata/ kwartały	Termin																																				
	2016				2017				2018				2019				2020				2021				2022				2023				2024				
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV					
<p>Monitoring elementów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wskaźniki realizacji LSR (oddziaływania, rezultatu i produktu), ze szczególnym uwzględnieniem wskaźników związanych z utworzeniem miejsc pracy i realizacji operacji dedykowanych grupom defaworyzowanym, • Poziom wykorzystania budżetu, • Kryteria i procedury wyboru operacji, • Plan komunikacji, • Praca Biura, w tym animacja lokalna i współpraca, a także doradztwo, • Rozpoznawalność LGD i zmiany na jej obszarze, jakie zaistniały w wyniku realizowanych operacji w ramach LSR, • Poziom partycypacji społecznej na etapie monitoringu i ewaluacji. 																																					
<p>Monitoring:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ankieta monitorująca beneficjentów, którzy otrzymali wsparcie w okresie trwałości projektu 																																					
<p>Ewaluacja</p>																																					

Załącznik nr 3. Plan działania

Cel ogólny nr 1.0 Konkurencyjna gospodarka i stworzone miejsca pracy poza rolnictwem	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2024			RAZEM 2016-2024		Program	Poddziałanie/zakres
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w EUR		
Cel szczegółowy 1.1 Budowanie przedsiębiorczości przyjaznej środowisku														
1.1.1 Rozwój istniejących mikro i małych firm z poszanowaniem walorów środowiska naturalnego	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	1 szt.	20		3 szt.	80		1 szt.	100		5 szt.	312 478,71	PROW	Realizacja LSR
	Liczba operacji, w ramach których wykorzystano rozwiązania przyjazne środowisku	1 szt.	25	65 517,68	2 szt.	75	170 918,40	1 szt.	100	76 042,63	4 szt.		PROW	Realizacja LSR
	Liczba operacji, które założyły podniesienie kompetencji beneficjentów/pracowników	0 szt.	0		1 szt.	50		1 szt.	100		2 szt.		PROW	Realizacja LSR
1.1.2 Podejmowanie działalności gospodarczej przyczyniającej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	13 szt.	36	243 751,62	11 szt.	67	199 908,48	12 szt.	100	240 000	36 szt.	683 660,10	PROW	Realizacja LSR

	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez osoby z grup defaworyzowanych	13szt.	41		11 szt.	75		8 szt.	100		32 szt.		PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.1				309 269,30			370 826,88			316 042,63		996 138,81		
Razem cel ogólny 1.0				309 269,30			370 826,88			316 042,63		996 138,81		
Cel ogólny nr 2.0 Świadome i aktywne społeczeństwo dysponujące odpowiednim zapleczem kulturowym i społecznym	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2024			RAZEM 2016-2024		Program	Poddziałani
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w EUR	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika nastajaco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w EUR	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w EUR		
Cel szczegółowy 2.1 Atrakcyjna przestrzeń społeczna														
2.1.1 Rozwój miejsc spotkań i integracji mieszkańców wzmocniających kapitał społeczny	Liczba wspartych miejsc spotkań i integracji mieszkańców	5 szt.	33	290 673,23	6 szt.	73	215 993,65	4 szt.	100	157 668,62	15 szt.	664 335,50	PROW	Realizacja
	Liczba podmiotów wspartych w ramach wzmocnienia kapitału społecznego	0	0	0	12 szt.	67	53 949,57	6	100	28 546,09	18 szt.	82 495,66	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2.1				290 673,23			269 943,22			186 214,71		746 831,16		
Cel szczegółowy 2.2 Świadome i aktywne społeczeństwo innowacyjnie wykorzystujące lokalne tradycje														

2.2.1 Kulturowanie lokalnych tradycji i historii	Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	5 szt.	100	31 100,29	0	0	0	0	0	0	5 szt.	31 100,29	PROW	Realizacja LSR
	Liczba zrealizowanych operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego ukierunkowanych na innowacje	0	0	0	6 szt.	100	29 072,96	0	0	0	6 szt.	29 072,96	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2.2				31 100,29			29 072,96		0			60 173,25		

Cel szczegółowy 2.3 Sprawnie funkcjonujące LGD

2.3.1 Działania informacyjne, szkoleniowe i aktywizujące prowadzone przez Biuro LGD	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	72 osobodni	67	3 367,25	35 osobodni	99	1 541,00	1 osobodni	100	79,25	108 osobodni	4 987,50	PROW	Koszty bieżące
	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	60 podmiotów	16	240 467,00	308 podmiotów	98	216 420,50	6 podmiotów	100	78 480	374 podmioty	535 367,50	PROW	Koszty bieżące
	Liczba publikacji i innych metod związanych z realizacją planu komunikacji	10 metod	53	8 375,00	6 metod	84	2 112,50	3 metody	100	2 512,50	19 metod	13 000,00	PROW	Aktywizacja
Liczba spotkań/wydarzeń zaadresowanych do mieszkańców	12 spotkań	52	3 525,00	9 spotkań	91	3 100,00	2 spotkania	100	875,00	23 spotkania	7 500,00	PROW	Aktywizacja	

	Liczba szkoleń	8 szkoleń	44	600,00	8 szkoleń	89	150,00	2	100	0	18 szkoleń	750,00	PROW	Aktywizacja
	Liczba konferencji/targów/prezentacji (odbywających się poza terenem LGD) z udziałem przedstawicieli LGD	0	0	0	1 wydarzenie	100	3 750,00	0	0	0	1 wydarzenie	3 750,00	PROW	Aktywizacja
Razem cel szczegółowy 2.3				256 334,25			227 074,00			81 946,75		565 355,00		
Razem cel ogólny 2.0				578 107,77			526 090,18			268 161,46		1 372 359,41		

Cel ogólny 3.0 Zintegrowana Ziemia Łukowska atrakcyjna turystycznie	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2024			RAZEM 2016-2024		Program	Podziałanie/zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w EUR		
Cel szczegółowy 3.1Wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD														
3.1.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie turystyki, rekreacji, kultury i przetwórstwa	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejących przedsiębiorstw	4 szt.	57	284 790,53	3 szt.	100	161 083,62	0	0	0	7 szt.	445 874,15	PROW	Realizacja LSR
	Liczba operacji, które założyły podniesienie kompetencji beneficjentów/pracowników	3 szt.	75		1 szt.	100		0	0		4 szt.			
	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	1 szt.	100		0 szt.	0		0	0		1 szt.			
3.1.2 Promocja obszaru LGD z wykorzystywaniem potencjału turystycznego i	Liczba wydarzeń/imprez	0 szt.	0	0	2 szt.	100	23 307,29	0	0	0	2 szt.	23 307,29	PROW	Realizacja LSR

	Liczba centrów informacji turystycznej	0	0	0	0	0	0	1	100	25 000	1 szt.	25 000	PROW	Realizacja LSR
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	2 szt.	40	35 209,66	2	80	119 749,56	1	100	147 690,78	5 szt.	302 650,00	PROW	Realizacja LSR
3.1.3 Rozwój infrastruktury i usług w zakresie turystyki i rekreacji	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	32 szt.	62	226 754,52	14 szt.	88	187 602,36	6	100	249 827,39	52 szt.	664 184,27	PROW	Realizacja
	Liczba usług związanych z zakupem nowego sprzętu z zakresu turystyki i rekreacji	3 szt.	100		0 szt.	0		0	0		0		3 szt.	PROW
	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	0 szt.	0	0	8 szt.	100	64 991,07	0	0	0	8 szt.	64 991,07	PROW	Realizacja
	Liczba usług związanych z zakupem nowego sprzętu z zakresu turystyki i rekreacji	0 szt.	0		1 szt.	100		0	0		1 szt.		PROW	Realizacja LSR

Razem cel szczegółowy 3.1		546 754,71		556 733,90		422 518,17		1 526 006,78		
Razem cel ogólny 3.0		546 754,71		556 733,90		422 518,17		1 526 006,78		
Razem LSR		1 434 131,78		1 453 650,96		1 006 722,26		3 894 505,00		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW									% budżetu poddziałania	
									Realizacja LSR	
									1 442 012,96 EUR	47,65

Załącznik nr 4. Budżet LSR

Zakres wsparcia	PROW	Razem EFSI
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	3 026 500,00	3 026 500,00
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	302 650,00	302 650,00
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	540 355,00	540 355,00
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia 1303)	25 000,00	25 000,00
Razem	3 894 505,00	3 894 505,00

Plan finansowy w zakresie podziałania 19.2 PROW 2014-2020

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	1 065 594,39	609 078,55		1 674 672,94
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	860 167,56		491 659,50	1 351 827,06
Razem	1 925 761,95	609 078,55	491 659,50	3 026 500,00

Plan komunikacji na lata 2016-2023

CELE DZIAŁAŃ KOMUNIKACYJNYCH (NUMERACJA PONIŻSZYCH CELÓW JEST ZGODNA Z KOLUMNĄ CEL PONIŻSZEJ TABELI)

1. Tworzenie pozytywnego wizerunku LGD, poprzez działania promocyjno-informacyjne, które pozwolą na popularyzację LSR w szczególności przedsięwzięć kierowanych do lokalnej społeczności.
2. Rozpowszechnianie informacji o możliwościach aplikowania o środki, kryteriach wyboru i oceny operacji oceny stosowanych przez Radę LGD (zwłaszcza kryteriów jakościowych) i ich interpretacji, terminach naboru wniosków o wsparcie, w tym dobrych praktykach związanych z ochroną środowiska zapobiegających zmianom klimatycznym.
3. Wsparcie merytoryczne i techniczne wnioskodawców w zakresie przygotowania i rozliczania wniosków.
4. Podniesienie poziomu wiedzy nt. możliwości pozyskania w ramach LSR wśród potencjalnych beneficjentów, w szczególności osób z grup defaworyzowanych (wyniki ankiet po spotkaniach szkoleniowych i doradczych).
5. Poprawa jakości składanych wniosków (zmniejszenie % wniosków odrzuconych na etapie weryfikacji przez Instytucję Wdrażającą).
6. Zwiększenie liczby wnioskodawców z grup defaworyzowanych w stosunku do ogółu wnioskodawców.
7. Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie (np. dodatkowego przeszkolenia osób udzielających pomocy w zakresie komunikacji interpersonalnej).
8. Aktywizowanie potencjalnych beneficjentów do włączenia się w realizację LSR w tym promocja innowacji oraz dobrych praktyk związanych z ochroną środowiska zapobiegających zmianom klimatycznym.
9. Informowanie lokalnej społeczności o stanie realizacji LSR (poziom osiągniętych wskaźników, prezentacja zrealizowanych projektów) i ewentualnych zmianach w LSR (monitoring i ewaluacja).
10. Aktywizacja grup defaworyzowanych poprzez animację lokalną.
11. Uzyskanie informacji zwrotnych od lokalnych społeczności na temat wpływu realizacji LSR na poprawę jakości życia na obszarze LGD
12. Promocja efektów realizacji strategii oraz prezentacja sukcesów we wdrażaniu LSR.
13. Konsultacje ze społecznością lokalną proponowanych zmian kryteriów wyboru operacji.

GRUPY DOCELOWE LSR:

- Społeczność lokalna zamieszkująca obszar gmin: Adamów, Krzywdza, Łuków, Serokomla, Stanin, Miasto Stoczek Łukowski, Stoczek Łukowski, Trzebieszów, Wojcieszków, Wola Mysłowska;
- Przedsiębiorcy;
- Organizacje pozarządowe i inne podmioty nieformalne;
- Jednostki Samorządu Terytorialnego i jednostki podległe;
- Inne LGD, region, kraj;
- Instytucje zaangażowane bezpośrednio lub pośrednio w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju;
- Środki masowego przekazu.

GRUPY DEFAWORYZOWANE zidentyfikowane na obszarze LGD „RAZEM”:

- Osoby młode do 35 roku życia;
- Osoby starsze (50+);
- Kobiety.

ŚRODKI PRZEKAZU możliwe do wykorzystania:

- Internet (strony internetowe, profil na portalu społecznościowym);
- Prasa (artykuły, informacje prasowe, wkładka do gazety);
- Punkt konsultacyjny w siedzibie LGD;
- Konferencje i spotkania informacyjne, szkolenia;
- Materiały konferencyjne i szkoleniowe, w tym prezentacje;
- Telewizja internetowa;
- Radio;
- SMS-y;
- Plakaty, foldery, ulotki, gadżety;

- Tablice informacyjne i pamiątkowe;
- Oznaczenie zakupionego w ramach projektów sprzętu i materiałów;
- Polecenie innych osób.

PLANOWANE DZIAŁANIA KOMUNIKACYJNO-PROMOCYJNE ORAZ SPOSÓB ICH REALIZACJI:

Szczegółowy wykaz działań komunikacyjnych przedstawiono w poniższej tabeli. Działania te można podzielić na następujące grupy:

1. Publikowanie informacji związanych z działaniem LGD:
  - *Termin:* publikowanie na bieżąco;
  - *Środki przekazu:* strona internetowa LGD „RAZEM”, profil na portalu społecznościowym, materiały drukowane, lokalna prasa;
  - *Opis:* Zamieszczane informacje będą dotyczyć przede wszystkim działalności LGD, a w szczególności informowaniu o: możliwościach aplikowania o środki w ramach PROW 2014-2020, terminach spotkań/szkoleń, konferencji, rozpoczęciu badań własnych i ich wyników, protokołach z posiedzeń Rady, zmianach wprowadzonych w realizowanej LSR (w tym kryteriach wyboru) oraz najważniejszych wydarzeniach organizowanych przez LGD;
2. Ogłoszenie o naborach:
  - *Termin:* zamieszczane min. 14 dni przed rozpoczęciem naboru;
  - *Środki przekazu:* strona internetowa LGD „RAZEM”, strona internetowe JST, materiały drukowane, tablica informacyjna LGD oraz Urzędów Gmin, prasa lokalna;
  - *Opis:* Informacje o naborach będą przekazane za pomocą ww. środków przekazu, pozostałe informacje, tj. dokumenty dostępne w ramach naborów, wyniki naborów i inne informacje dotyczące naborów będą zamieszczone na stronie internetowej i w biurze LGD;
3. Ankietyzacja lokalnej społeczności i beneficjentów.
W ramach poprawy efektywności i jakości udzielanego doradztwa przez pracowników LGD, przewiduje się prowadzenie ankietyzacji bezpośrednio po wśród osób które skorzystały z doradztwa/szkolenia (w wersji papierowej). Dodatkowo osoby, które skorzystały ze szkolenia będą mogły wypełnić ankiety on-line.

PLANOWANE DZIAŁANIA KOMUNIKACYJNE W RAZIE PROBLEMÓW ZWIĄZANYCH Z REALIZACJĄ LSR ORAZ NISKIM POPARCIEM LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI DLA REALIZOWANYCH DZIAŁAŃ PRZEZ LGD

Płatna informacja w prasie o zasięgu lokalnym lub regionalnym dotycząca przyszłych naborów, ogólnych informacji o zakresie wsparcia, możliwych beneficjentach i możliwościach pozyskania informacji.

Informacje w telewizji lokalnej lub regionalnej w czasie antenowym o dużej oglądalności.

ANALIZĘ EFEKTYWNOŚCI DZIAŁAŃ KOMUNIKACYJNYCH I ZASTOSOWANYCH ŚRODKÓW PRZEKAZU (w tym tryb korygowania planu komunikacji)

Wszystkie raporty dotyczące monitoringu i ewaluacji będą publikowane na stronie internetowej LGD. Ponadto prowadzone corocznie badanie ankietowe w ramach monitoringu LSR, będzie zawierać pytania dotyczące efektywności, trafności, skuteczności, użyteczności i trwałości działań komunikacyjnych i środków przekazu wykorzystywanych przez LGD „RAZEM” co pozwoli na ocenę skuteczności prowadzonych działań.

OPIS SPOSOBU WYKORZYSTANIA W PROCESIE REALIZACJI LSR WNIOSKÓW/OPINII ZEBRANYCH PODCZAS DZIAŁAŃ KOMUNIKACYJNYCH

Działania komunikacyjne, zawarte w planie komunikacji, mają na celu pozyskanie informacji o funkcjonowaniu LGD i realizacji LSR. Dane zebrane w formie informacji zwrotnej w zakresie jakości i efektywności doradztwa pozwolą na dokonanie korekt w tym zakresie. Wnioski oraz opinie zebrane podczas działań informacyjnych posłużą do aktualizacji LSR, procedur oraz ewentualnej zmiany funkcjonowania poszczególnych organów LGD czy biura. Wyniki ze realizowanych działań będą systematycznie upubliczniane na stronie internetowej LGD oraz na profilu portalu społecznościowego.

Termin (półrocze/rok)	Cel	Nazwa działania komunikacyjnego	Adresaci działania komunikacyjnego (grupy docelowe i defaworyzowane)	Środki przekazy, które na pewno zostaną wykorzystane (sposób dotarcia do grup)	Planowane efekty	Wskaźniki	Budżet (EUR)
II/2016 II/2017 I/2018 II/2019 I/2020	1 2 4 8 10	Spotkania informacyjno-promocyjne - nt. działalności LGD, głównych założeń LSR oraz możliwości pozyskiwania środków w ramach realizacji LSR, dobre praktyki	<p><i>Grupy docelowe:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Społeczność lokalna zamieszkująca obszar LGD; - Przedsiębiorcy; - Organizacje pozarządowe i inne podmioty nieformalne; - Jednostki Samorządu Terytorialnego i jednostki podległe; - Członkowie Rady LGD; - Instytucje zaangażowane bezpośrednio lub pośrednio w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju; - Środki masowego przekazu; <p><i>Grupy defaworyzowane:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Osoby młode do 35 roku życia - Osoby starsze (50+) - Kobiety 	<ul style="list-style-type: none"> - Internet (strony internetowe, profil na portalu społecznościowym); - Konferencje i spotkania informacyjne - e-maile - Materiały konferencyjne i szkoleniowe, w tym prezentacje - Materiały drukowane <p>Punkt konsultacyjny w siedzibie LGD oraz stoiska informacyjne na lokalnych imprezach.</p>	Poinformowanie osób o wdrażanej LSR i możliwości pozyskiwania środków, promocja przedsiębiorczości, innowacji, działań sprzyjających ochronie środowiska i klimatu.	Liczba działań – 14 Liczba uczestników – 280 (śr. 20 /1 spotkanie, szkolenie, konferencja, wyjazd)	8 750
II/2016 II/2017 I/2018 II/2018 I/2019 II/2019	2 3 5 8 10	Wsparcie merytoryczne i techniczne wnioskodawców w zakresie przygotowania i rozliczania wniosków	<p><i>Grupy docelowe:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Społeczność lokalna zamieszkująca obszar LGD; - Przedsiębiorcy; - Organizacje pozarządowe i inne podmioty nieformalne; 	<ul style="list-style-type: none"> - Internet (strony internetowe, profil na portalu społecznościowym); - e-maile, - Materiały szkoleniowe, w tym prezentacje; - Karty doradztwa. - Punkt konsultacyjny w siedzibie LGD 	Podniesienie wiedzy potencjalnych wnioskodawców	Liczba zorganizowanych szkoleń – 18 Liczba uczestników – 360 osób (śr. 15 osób/1 szkolenie)	750

I 2020 I 2021 I 2022			<ul style="list-style-type: none"> - Jednostki Samorządu Terytorialnego i jednostki podległe; - Inne LGD, region, kraj; - Członkowie Rady LGD; - Instytucje zaangażowane bezpośrednio lub pośrednio w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju; - Środki masowego przekazu; <p><i>Grupy defaworyzowane:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Osoby młode do 35 roku życia - Osoby starsze (50+) - Kobiety 			Liczba osób, które skorzystały z doradztwa - 374	
II/2016 I/2017 II/2017 I/2018 I/2019 II/2019 I/2020 II/2020 I/2021 I/2022 II/2022	1 2 6 8	Ogłoszenie o naborze	<p><i>Grupy docelowe:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Społeczność lokalna zamieszkująca obszar LGD; - Przedsiębiorcy; - Organizacje pozarządowe i inne podmioty nieformalne; <p>- Jednostki Samorządu Terytorialnego i jednostki podległe;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Członkowie Rady LGD; <p><i>Grupy defaworyzowane:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Osoby młode do 35 roku życia - Osoby starsze (50+) - Kobiety 	<ul style="list-style-type: none"> - Internet (strony internetowe, profil na portalu społecznościowym); - Materiały drukowane - tablice informacyjne LGD oraz Urzędów Gmin - prasa lokalna 	Poinformowanie grupy potencjalnych beneficjentów z obszaru LGD o naborze	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba ogłoszeń na stronach internetowych 88 - Liczba ogłoszeń na tablicach informacyjnych 2 600 	1 120

I/2019	7	Prezentacja wyników przeprowadzonej ewaluacji	<p><i>Grupy docelowe:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Społeczność lokalna zamieszkująca obszar LGD; - Przedsiębiorcy; - Organizacje pozarządowe i inne podmioty nieformalne; - Jednostki Samorządu Terytorialnego i jednostki podległe; 	- Internet (strona internetowa LGD)	Poinformowanie lokalnej społeczności o efektach realizowanej LSR	Liczba opublikowanych raportów ewaluacyjnych - 4	0
I/2021	9		<ul style="list-style-type: none"> - Inne LGD, region, kraj; 				
I/2022	11		<ul style="list-style-type: none"> - Członkowie Rady LGD; 				
I/2023	12		<ul style="list-style-type: none"> - Instytucje zaangażowane bezpośrednio lub pośrednio w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju; 				
I/2024	13		<ul style="list-style-type: none"> - Środki masowego przekazu; <p><i>Grupy defaworyzowane:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Osoby młode do 35 roku życia - Osoby starsze (50+) - Kobiety 				
I/2019	1	Upowszechnienie informacji o realizowanych projektach w ramach LSR	<p><i>Grupy docelowe:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Społeczność lokalna zamieszkująca obszar LGD; 	<ul style="list-style-type: none"> - Internet (strony internetowe, profil na portalu społecznościowym) - Prasa (artykuły, informacje prasowe,) - Materiały drukowane 	Przedstawienie efektów realizowanej LSR poprzez promocję i rozpowszechnianie dobrych praktyk	Liczba wejść na stronę internetową i portal społecznościowy – 2000 rocznie	375
II 2020			<ul style="list-style-type: none"> - Przedsiębiorcy; 				
I/2021			<ul style="list-style-type: none"> - Organizacje pozarządowe i inne podmioty nieformalne; 				
II/2021			<ul style="list-style-type: none"> - Jednostki Samorządu Terytorialnego i jednostki podległe; 				
I/2022			<ul style="list-style-type: none"> - Inne LGD, region, kraj; 				
II/2022			<ul style="list-style-type: none"> - Liczba artykułów/informacji prasowych 				
I/2023			<ul style="list-style-type: none"> - Liczba artykułów/informacji prasowych 				
II/2023	4						

I/2024			<ul style="list-style-type: none"> - Członkowie Rady LGD; - Instytucje zaangażowane bezpośrednio lub pośrednio w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju; - Środki masowego przekazu; <p><i>Grupy defaworyzowane:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Osoby młode do 35 roku życia - Osoby starsze (50+) - Kobiety 				
II/2016 I/2017 II/2017 I/2018 II/2018 I/2019 II/2019 I/2020 II/2020 I/2021 II/2021 I/2022 II/2022 I/2023 II/2023 I/2024	7 8 10 11	Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD w zakresie jakości i efektywności pomocy świadczonej przez pracowników LGD podczas szkoleń, doradztwa oraz rozliczania projektów	<p><i>Grupy docelowe:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Społeczność lokalna zamieszkująca obszar LGD; - Przedsiębiorcy; - Organizacje pozarządowe i inne podmioty nieformalne; <p>- Jednostki Samorządu Terytorialnego i jednostki podległe;</p> <p><i>Grupy defaworyzowane:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Osoby młode do 35 roku życia - Osoby starsze (50+) - Kobiety 	- Ankieta on-line na stronie internetowej oraz w biurze LGD w tym ankieta dotycząca doradztwa	Poznanie opinii wnioskodawców oraz beneficjentów	- Liczba osób objętych ankietyzacją do 2023r. – 620 osób	0

I/2019 I/2023	9 11 12	Kampania informacyjna nt. efektów realizowanej LSR oraz badanie wpływu realizacji LSR na poprawę jakości życia mieszkańców na obszarze LGD	<p><i>Grupy docelowe:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Społeczność lokalna zamieszkująca obszar LGD; - Przedsiębiorcy; - Organizacje pozarządowe i inne podmioty nieformalne; - Jednostki Samorządu Terytorialnego i jednostki podległe; - Inne LGD, region, kraj; - Członkowie Rady LGD; - Instytucje zaangażowane bezpośrednio lub pośrednio w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju; - Środki masowego przekazu; <p><i>Grupy defaworyzowane:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Osoby młode do 35 roku życia - Osoby starsze (50+) - Kobiety 	<ul style="list-style-type: none"> - Internet (strony internetowe, profil na portalu społecznościowym) - Prasa (artykuły, informacje prasowe, wkładka do gazety) - Materiały drukowane - prezentacje na konferencji 	Przedstawienie efektów realizowanej LSR	Liczba kampanii informacyjnych – 2	1 505
I 2018 I 2019 II 2019 I 2020 II 2020 I 2021 II 2022	8 10	Aktywizacja mieszkańców obszaru LGD	<p><i>Grupy docelowe:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Społeczność lokalna zamieszkująca obszar LGD; 	Konkursy tematyczne, warsztaty	Aktywizacja 105 mieszkańców obszaru LGD	Liczba konkursów/warsztatów tematycznych - 7	12 500